



Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана



ДУХЭРИГ

№5(410)

2005
Февралийн
10
Четверг

№ 14
(21100)

Хабарай
эхин бар
харын
2
гарагай
5



ХАМАГ АМИТАН ЖАРГАЛАНГАЙ ШАЛТАГЯАНТАЙ ТҮГЭЛДЭР БОЛТОГОЙ!



Февралийн 7-до Бурядай бүхы дасангуудта Дүгжүүбын хурал үнгэрбэ. Эгээл голын Ивалгын Хамбын Хүрээндэ тохёолдоо. Эндэ болоһон ёһололые Россин буддын шажанай Заншалта Сангхын Толгойлошо Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев хүтэлбэ.

Үдэшын харанхыда сан хэнгэрэгүүд, бүрээ бэшүүрнүүдэй абяан ордоһолон шангадажа, Согшон дасанай гол үүдээр Бандида Хамба түрүүтэй дасанай ламанар уншалгааа үргэлжэлүүлэн, сор залажа, газашаа шэглэн гараба. Ханхинама хүйтэн байбашье, үнгэржэ байгаа жэлэйнгээ нүгэл баршадые ариоудхаха хүсэлтэй зон нилээд олоор сугларжа, ёһото үргэл мүргэлөө үрдидэн бүтээбэ. Шойжол сахюусанай амание хүлдэдэг үбһе харанхыда огторгой өөдэ хүрөөтэй дүлэн дэгдэн-дэгдэн соробхилшобо. Шойжол сахюусан хамаг муу юумьемнай гал шатаһан амаараа залгижа, Номын ариун аршаанаар хүзэгтэниие сүршэлэй.

Хүхэгшэн тахяа жэлдэ хамаг амитан жаргалантай болоод, жаргалангай шалтагаантай түгэлдэр болтогой!

Данзан Дондуб.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Ламрим» бүлгэмдэ болоһон сор залалганай үе.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото.



Үндэһэтэй гүрэнэй хайндэр Сагаалганаар Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В. ПОТАПОВАЙ АМАРШАЛГА

Эрхим хүндэтэ нютагаархид! Буряад орондомнай арадай хайндэр САГААЛГАН айлшалан ерэбэ. Хүхэгшэн модон Тахяа жэлээр тание халуунаар амаршалнам!

Хүндэтэ нютагаархид! Хүндэтэ хүзэгшэд болон шажанай ажал ябуулагшад!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрнцөө зүгһөө үнэн зүрхэнһөө тание САГААЛГАНААР амаршалнаб.

Сагаан нара болбол оршон тойронхи байгааһин хэрижэ, оюун ухаанай, сэдхэл бодолой шэнгэлэн хэргэжэ байһанай тэмдэг болон мүндэлдэг.

Ерөгшэ жэл онсо һүдэтэй - 1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда Илалтын туйлагдаһаар 60 жэлэй ой тэмдэглэгдэхэ. Сагаалганай хайндэр тэмдэглэгын хэдэн зуун жэлнүүдэй заншалнууд хүн зоной хоорондох харилсаа баталагдаа, ниигэм дотор эб найрамдал, хани нүхсэл тогтоолодо шухала үүргэ дүүргэнэ.

Буддын шажанай литээр Шэнэ жэлэй ерэхэдэ, тон харуул, хайхан хүсэлнүүднэй бээлхэ гэжэ этигэдэгбди.

Тиимэһээ хайндэрэй үмэнэ таанадага эб найрамдалые болон хамагай хани хайхание хүсэнэб. Уйдхар гашуудалтай үнгэржэ байһан жэлдэ үлэ лэ, ерэхэ жэлтэй хамта хүхион зугаа, хайхан ханаан мүндэлдэг лэ.

Хүндэтэ нютагаархид! Та бүгэдэндэ, мүн дүтынтай зондо элүүр энхые, зол жаргалые хүсэнэб!

Хүндэтэ нютагаархид! Шэнэ жэлдэ ханаһанаа бүтээжэ, харбайһанаа абаарайт! Амар мэндэ, амгалан тайбан ажаһуухатнай болтогой!

Сагаан нараар, Сагаалганаар!

Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В. ПОТАПОВ.



ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД - БУРЯАДАЙ АЖАҢУУГШАД!

Орожо байһан жэлнай Зүүн литын ёһоор Хүхэгшэн Модон Тахяа жэл гээнэ. Арбан табан жэлэй саана Сагаан харын хайндэр - Сагаалган Буряадай хуулита хайндэр гэжэ баталагдаһан байна, тиин тэрэ гэхэнһээ хойшо манай хайхан газар дээрэ ажаһуудаг бүхы арадууд Сагаалгание жэл бүри тэмдэглэдэг болонхой. Тус хайндэрые Россин бусад регионуудта, хотонуудта ажаһуудаг нютагаархиднай, зүгөөр ганса буряадууд бэшэ, Буряадаа гараһан бүхы яһатануудай түлөөлэгшэд үргэнөөр тэмдэглэдэг юм. Энэ хадаа үйлэһингөө үрээр нютагһаа холо байһан хүнүүдтэ түрэл дайдын, гэр гуламтын дулаахание, нүхэд болон дүтын хүнүүдэй хайһиние хануулан, тэдэниие нэгэдүүлдэг, хани барисааень бэхижүүлдэг ехэ хайхан ёһо заншал гээнэ.

Хэр урда саһаа хойшо Сагаалгание хайндэрлэгын үдэрнүүдтэ аха үеын зондо - үндэр наһатай үбгэд хүгшэдтэ, эхэ эсэгэнэртэ онсо анхарал хандуулагдадаг. Залуушуулай энэ гүнзэгы удхатай ёһо заншал сахин, угай харилсаануудай хүгжэлтын түүхын мэдэсэ харуулан, тэрэниие хүндэлэн, түрэлхидэй хоорондох холбоонуудые, хүрэнгээрэй болон нүхэдэй хани харилсаа бэхижүүлэн байһаниинь хайшаалтай.

Хүхэгшэн Модон Тахяа жэлнай экономикын хүгжэлтэдэ зүбтэй эршэ, социальна халбариде амжалтануудые, хүн зоной ажана байдалай дээшлэлгэ хүлээнэбди. Орожо байһан жэл - шэнэ бүтээсэнүүдые хүлээлгын, уридшалан хараалһан дурадхалнуудай болон бодото боломжонуудай жэл. Бидэ орооһо оролдо-сотойгоор тоншожо байһан тахяа шэнгээр, хани хайханда этигэн, баян ургаса абахын, малаа олошуруулхын тула эрхимээр ажаллаха, предпрятинууд дээрэ станогнуудай саана бэрхээр хүдэлхэ, харгинуудые болон хани шанартай гэр байра бариха, хүгэдээ тэнжээхэ болон хүмүүжүүлхэ ёһотойбди.

Февралийн 9-дэ наранай гарахалаар манай газар дайдада Зүүн литээр Шэнэ жэл гарахань. Энэ баяр ёһолой үедэ би таанарта үнэн зүрхэнһөө эб найрамдал болон буян хэшэг, элүүр энхые, гэр бүлэдэтнай жаргал, түрэл Буряад оронойнай хүйжэн халбархын тула ажалдатнай шэнэ туйлалтануудые, хуралсал болон зохёохы ажалдатнай амжалтануудые хүсэнэб.

Ходоржо байһан Бишэн жэлдэ хани юумэн нилээд хэгдээ, гэгбэһье Тахяа жэлдэ бүтээхэ ажалнай бүри ехэ байна.

Таанартаа Сагаан харын амар мэндые хүргөөд, хани хайхание хүсэнэб. Зол жаргалтай, олзотой, омогтой ябахатнай болтогой!

Александр ЛУБСАНОВ, Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ.



ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД, БУРЯАДАЙ АЖАҢУУГШАД!

Сагаалганай - Зүүн литын ёһоор Шэнэ жэлтэй дашарамдуулан, би үнэн зүрхэнһөө таанарые амаршалнаб. Арбан табан жэлэй саана Сагаан харын хайндэр Буряадай хуулита хайндэр гэжэ баталагдаһан юм. Тэрэ гэхээр манай хайхан газар дээрэ ажаһуудаг бүхы арадууд энэ хайхан хайндэрые жэл бүри тэмдэглэдэг гээнэ.

Сагаалган зуун жэлэй түүхэтэй болон буряад арадай эгээл хүндэтэй ёһо заншалнуудай нэгэндэ тоологдодог. Тус хайндэр арадуудай хоорондох хани барисаанай болон нэгэдэлгын һүддэ тэмдэг болоно.

Эдэ үдэрнүүдтэ бидэ аха үеын зоние онсо хүндэлдэгбди. Залуушуудаа энэ заншалаа, уг гарбалаа мартаһугүй, үндэр наһатай зоноо хүндэлжэ, түрэлхидэй хоорондох харилсаа холбонуудые бэхижүүлжэ байхыень хүсэхэ дуран хүрэнэ.

Мүнөө орохо Сагаалганаар Хүхэгшэн Модон Тахяа жэл гарана. Энэ жэлдэ манай ажабайдалай бүхы халбаринуудта үндэр амжалтанууд туйлагдаха байха гэжэ найдан.

Танай гэр байрадатнай хани байдал тогтог, сагаан эдээн бээһинтай тамир хайжаруулаг, Сибирийн жабартай агаар танай зоригьтнай бэхижүүлдэг, харин гуламтынтай гал түрэлхидийтай, дүтын зоние, нүхэдэһетнай дулаасуулаг.

Хүндэтэ нютагаархид, таанартаа Шэнэ жэлдэ үнэн зүрхэнһөө эгээл хани хайхание хүсэнэб!

Инокентий ЕГОРОВ, Россин Федерациян Федеральна Суглаанай Федерациян Сөвөдэй гэшүүн.

КОММУНАЛЬНА ХАНГАЛГАНУУДАЙ ТҮЛБЭРИ ДООШОЛУУЛХЫН ТУЛА

Гэр байрын-коммунальна хангалгануудай түлоо түлбэрийн шэнэ хэмжээн Хотын депутадуудай сөвөдэй сесси дээрэ баталагдаба. Нёдондойхитой сасуулаад үзэхэдэ, тэрэн дунда зэргэ 62 процентээр дээшлүүлэгдээ. Тиигэжэ урдань дурдахагдажа байһанһаа 5 процентээр бага түлбэри баталагдаа бшуу.

Гэр байрын-коммунальна ажахын муниципальна предпрятинуудай рентабельностиин хэмжээнэй 10 процентээр, мүн тэдэней гаргашануудай 8 процентээр доошлуулагдаһанай ашаар энэнь туйлагдаба гэжэ тэмдэглэлтэй.

Гэхэтэй хамта Улаан-Үдын гөрсөвөдэй депутадууд Буряадай Президент Леонид Потаповта хандаба. «Гэр байрын-коммунальна хангалгануудай түлөө түлбэрийн дээшлэлхэн ушар, гол түлэб, республиканска хэмжээндэ баталагдан абтаһан шийдэхбэринүүд дээрэ үндэһэлнэ. Эгээл тиимэһээ «Гэр байрын-коммунальна хангалгануудай түлбэри доошлуулхын тула, Буряадай Президент болон

Тобшо һонин

Правительство өөһэдэньгөө талаһаа ямар хэмжээнүүдые абаха аргатай гээшэб?» - гэжэ багшанарай, врачнуудай, пенсионернүүдэй зүгһөө асуудал табиһабди. Ушар юуб гээбэл, эгээл эдэ зон лэ шэнээр баталагдаһан түлбэринүүдһээ боложо, ядаруу байдалтанай зэргэдэ эрхэ бэшэ орохо болоно ха юм, - гэжэ энэ хандалга соонь хэлэгдэнэ.

Депутадуудай тайлбарилһанай ёһоор, энэ түлбэрийнгөө 67 процентые ажаһуугшаднай зайн галаар болон дулаагаар хангагдаһанай түлөө, мүн үлэгшэ 33 процентыень ЖКХ-гай предпрятинуудай үзүүлхэн хангалгануудай түлөө түлэнэ.

Тиигэжэ гурбан таһалгатай квартирада байдаг гурбан хүнһөө бүридхэн бүлэ бүхэн нэгэ харын 3200 түхэриг түлэхэ болоно. Урдань тэдэ 2200-е түлэдэг байһан юм.

ГЭР БАЙРЫН СУБСИДИ ТУХАЙ

Ядаруу байдалтай эрхэтэдтэ гэр байрын субсиди түлэлгэдэ Улаан-Үдэ хотын 2005 оной бюджеттэ 413 миллион түхэриг хараалагданхай.

Гэр байрын-коммунальна хангалгануудай түлөө түлбэринүүдэй талаар харын

дунда зэргэ 1 мянган түхэригэй тэдхэмжэ түлэгдэхөөр түсэблэгдэнэ. 2004 ондо гэр байрын-коммунальна хангалгануудай түлбэрийн талаар субсиди Улаан-Үдэимнай 34 мянга гаран бүлэдэ түлэгдэдэг байһан юм. Хотын Захиргаанай мэргэжэлтэдэй мэдээсэхээр, субсиди абадаг зоной тоо байгша ондо дээшлэхэ.

ХҮҮГЭДЭЙ СЭСЭРЛИГЭЙ ТҮЛБЭРИ ДЭЭШЛЭБЭ

Улаан-Үдэ хотымнай хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ үхибүүдые хооллуулга 30 процентээр үнэтэй болобо.

Хүүгэдэй гэртэһин нэгэ үдэрэй 29 түхэриг түлэдэг болохонь, урдань энэ түлбэрийн 7 түхэригөөр бага байһан юм. Тиигэжэ сэсэрлигэй наһанай үхибүүн бүхэнэй түлөө гэртэһинийн харын дунда зэргэ 600 түхэриг бүлынгөө бюджетһээ гаргашалха болоно.

Хотын хуралсалай хэлтэсэй хүтэлбэрилэгшэ Валерий Сергеевэй хэлэхээр, дошкольно эмхи зургаанууд үхибүүн бүхэниие нэгэ үдэрэй туршада гүйсэд хангахын тула 140 түхэриг гаргашална.

Энэ мүнгэнэнь оройдоол 21 процентые гэртэһин өөр дээрээ даажа абадаг юм.

Мүнөөдэрэй байдалаар Улаан-Үдэдэимнай 60 хүүгэдэй сэсэрлиг ажал ябуулаа, тэндэнь 10 мянга гаран үхибүүн хүмүүжүүлэгдэнэ.

ХҮЙТЭННӨӨ БОЛОЖО, ХУРГУУЛИНУУД ХААГДАНА

Буряад ороноймнай 11 хургуули болон хүүгэдэй сэсэрлиг хүйтэнһөө боложо хаагдаба.

Хяагта хотын хургуули болон хүүгэдэй сэсэрлиг гурбадахы долоон хоногоо ажалаа ябуулнагүй. Мүн лэ Хяагтын аймагай Хоронхой тосхоной дунда хургуули, мүн сэсэрлиг хаагданхай. Гадна Мухар-Шэбэрэй аймагай Калиновка болон Хориин аймагай Амгаланта хууринуудта имэл эрхэ байдал тогтонхой.

Роспотребнадзорой территориальна хэлтэсэй хэблэлэй албанай мэдээсэхэнэй ёһоор, дурдахагдаһан эмхи зургаануудай байшангууд соо 10 градус хүрэтэр хүйтэрхэн байгаа.

Даша-Доржо БОЛОТОВ.

ЭНХЭ АМГАЛАН АЖАХУУГЫТ ДАА

Үшөө нэгэ жэл, 2004-дхи он үнгэржэ, түүхэдэ бэшгэдэб. Модон хүхэ Бишэн жэл али бүхы талаар - политикын, экономикын, социальна байдлай талаар юрын бэшэ жэл байба. Ухаа заяанда ороогүй аюул тодор, уршагта үйлэ хэрэгүүд - нахы шуурган, үер, гал дүлэн, газарай хүдэлэлгэ гэхэ мэтэ бүмбэрсэг дэлхэйн арад түмэндэ гасалан зоболон, уйдхар гашуудал үүдхээн уршаг түбэгүүд болоһон байна. Үнэхөөрөөшье, «гай тодор - газар дороһоо» гэлсэдэгынэ зүб лэ байна даа. Гэбэшье энэ жэл маанадта бултандамнай хадуугдаха аабза гэжэ хананаб.

Манай Агын Буярадай автономито тойрогой Захиргаанай хаяшаг эмхидхэгдээн жэлэй тоосоото суглаанда хабаадалсаа хэмди. Тойрогой Захиргаанай толгойлогшо Баяр Баясхаланович Жамсуев энэ суглаан дээрэ элидхэл хэхэдэ, үнгэрэгшэ жэлдэ манай тойрог тогтууритай найнаар хүгжээн, зоной байдал найжархан байна гэжэ тэмдэглэе.

Урда жэлэйхитэйн сасуулгада, 2004 ондо тойрогой ажалшад эрбхитэй найнаар хүдэлөө. Энээнэй ашаар гарганан продукция хэмжээн ургаа, зоной салин хүлэн, олзо оршонүүд дээшлээ, ажахынуудта, үмсэдэ бүхы түрэлэй адууна малай тоо толгой олошоруулагдаа. Үмсын малай тоо толгой үдхэлгэдэ ехэ анхарал хандуулагдана. Тингэжэ абтаһан тугал бүхэнэй түлөө 500 түхэригэй урмашуулга үгтэдэг. Нооһоной сэнгэй дэшиэлхэйхэ уламжалан, хонин хүрэгэй тоо толгой олошоруулагдажа, 226 мянганда хүргэгдөө. Эрдэмтэдэй тоолоһоной ёһоор, хони малай тооё 400 мянганһаа дэшиг гаргананай үлүү байна.

Үнгэрһэн жэлдэ 2 мянга шахуу хүнэй зонгөн машина худалдажа абтаһан ушар зоний байдалай улам найжархы гэршэлнэ. Федеральна бюджетһээ тойрогой бюджеттэ нэмэлтэ мүнгэ һомололго 39 процентдэ хүргэгдөө. Зарим

субъектнүүдтэй жэшэхэдэ, энэнь тон бага байна бшуу. Тинхэдэ шотагай захиргаанууд өөһэдэйн 2-2 машинатай болонхой.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда туйлагданан Агуу Илалтын 60 жэлэй ойдо зориулагдажа, дайнай болон ажалай ветерануудта, үндэр наһатайшуудта ехэ анхарал хандуулагдажа, тэдэ Дарһанай ба Хүхын курортнуудта, Угсаахайн ба Зэмхын аршаануудта амарна, аргалууна; түлөөһөгү түлээ залһаар, зайн галаар, эм домуудаар хангадана; «Ока» түхэлэй хүнгэн машинын түлхюурнүүд барюулагдана. Илалтын шэнэ хүшөөгэй барилга дүүргэгдэжэ байна.

Агын тойрогто барилга үргэнөөр хэгдэнэ. Баригдажа байһан 40 гаран объектын 20-ниинь ашаглалгада оруулагдаа. Бүхы нотагуудта барилга хэгдэжэ, түхэл шарайн танигдашагүй болотороо хубилна. Тойрогой түб Ага нууринда барилгын хүдэлэмэри илангаяа үргэнөөр ябуулагдажа, хотын шэнжэтэй боложо байнхай. Нууриной баруун захата газарай участотай, хашаа хорейтой 100 гаран жэшээтэ хайн, болбосон түхэлтэй модон байшан гэрнүүд барисада үгэлгэтэй урһаламжын ашаар (ипотечнэ гуримаар) баригдаа.

Тойрогой бюджетэй 40 процентһээ эрдэм хуралсалы хүгжөөлгэдэ гаргашалагдана. Нургуули бүхэн автобустой болонхой, хурагшад халуун эдегээр, түлөөһөгү номуудаар хангаддаг, бүхы Росси дотор 80 хурагшадта 1 компьютер хүртэдэг байгаа наань, манай тойрогто 21 хурагшадта 1 компьютер хүртэнэ. Хангалтагүй муугаар хангаданхай бүлгүүдэй ухибүүд зориулагданан 28 интернат нургуулинуудай дэргэдэ

хүдэлһөөр заанда. Ороной нэрэ хүндэтэй, ехэ ехэ дээдэ нургуулинуудта орохын тула 280 хубита нуури тойрогой хурагшадта олгогдонхой.

Манай Ага нотагаһаа гарбалтай, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг хүнүүд али бүхы халбаринуудта амжалтатай найнаар хүдэлжэ, үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн байна. Тусхайлбал, Буярадай академическэ оперно театрай концертмейстер Дарима Линховоин - Россин арадай артистын, Х.Намсараевай нэрэмжэтэ буярад драмын академическэ театрай ахамад уран зурааша Бальжинима Доржиев - Россин габыята уран зураашын, авиационно заводой лабораторие даагша Цырендоржо Будаев Россин габыята машина бүтээгшын үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртөө. Үшөө олон хүнүүд Буярад Республикын үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, эрдэмэй кандидатнууд, докторнууд болоһон байна. Буярадай Эрдэмэй хүрээлэнэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Батуева Дулма Жамбаловна Эрхүү хотодо экологи асуудалаар хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат, удаань Улаан-Баатарай университетэй хүдөө ажахын эрдэмэй доктор болоо. Батодоржиева Сэсэг Болотовна Монголой Зурхай судлалай академийн доктор болоо.

Хэдэн хүн «Буярад үнэн» газетын жэл бүри эмхидхэдэг «Буярадай түрүү хүнүүд» гэхэн конкурсын лауреадууд болонхой.

Байгша оной эхэндэ дайнай болон ажалай ветеранууд Дондок Борлодович Найданов Дашинима Галданович Дамдинов хоёр 80 наһатай, дайнай ветерануудай республиканска госпиталиин хирург Санжимитаб Эдэһович Цэдэшиев 50 наһатай болоо. Нёдондо Д.Найданов

«Манай холын буярад колхоздо» гэжэ ном гаргуулаа һэн. Эрдэмэй доктор Д.Дамдинов хэдэн ном хэблүүлжэ, гаргуулхаяа бэлэн болгоод байна. Композитор Б.Цырендашиевай ирагуу найхан дуунуудай ном, драматург Б.М.Пурбусвай зүжөгүүдэй суглуулбари хоёр бөгөөр хэблэгдэе.

Тинхэдэ ургажа ябаһан залуу үетэнэй ухаан бодолье хүгжөөлгэдэ, тэдэниие һүбэлгэн бэрхээр, юрэдөө, дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлгэдэ гол анхаралаа хандуула ёһотойбди. Оюутадта Агын тойрогой Захиргаанай тусхай стипендинүүдые тогтооходо яахаб?! Түгэсхэлдөө Буярад ороной ажаһуугшадые, Ага нотагайхидаа Агын тойрогой Захиргаанай толгойлогшо Баяр Баясхаланович Жамсуевай үмэнһөө, өөрынгөө зүгһөө 2005 оной Сагаалганай һайндэрөөр - модон хүхэгшэн Тахяа жэлээр халуунаар амаршалаад, ажалдаа, хуралсалдаа амжалта туйлахыетнай, энхэ амгалан ажаһууыетнай хүсэгшэ!

Ага нотагаархидай 2005 оной Сагаалганай һайндэр февралын 15-16-да үдэрэй 4 сагта Х.Намсараевай нэрэмжэтэ буярад драмын академическэ театр соо болохо. һайндэртөй хабаа-дахыетнай уринабди.

Жамса ЛХАМАЖАПОВ,
Агын Буярадай автономито тойрогой
Буярад Республикадахи
түлөөлэгшэ
эмхийн хүтэлбэрлэгшын
орлогшо,
Ага нотагайхидай эбэлэй
түрүүлэгшэ.

ПАВЕЛ НАЙКАНЧИН: "БУДУ ЗАЩИЩАТЬ ПРАВА ЭВЕНКОВ"

20 февраля состоится выборы депутата Народного Хурала Республики Бурятия по Эвенкийскому избирательному округу № 65. С одним из кандидатов, баллотирующихся в Народный Хурал, Павлом Юрьевичем Найканчиным, беседует наш корреспондент.

- Почему вы решили бороться за депутатский мандат?

- Вся моя судьба связана с севером республики. Родился в селе Багдарин. В Россошино окончил среднюю школу. Затем поступил в Бурятский сельхозинститут. После его окончания с 1995 года работаю в Баунтовском районе. В 2001 году назначен главой Багдаринской сельской администрации. Проблемы северян и эвенков знаю, как говорится, изнутри. Кроме того, в 2000 году я окончил Дальневосточную академию государственной службы при Президенте РФ по специальности «юрист». Уверен, что знание юриспруденции поможет мне в законодательном органе республики эффективно защищать права своих избирателей.

- Каковы главные пункты вашей предвыборной программы?

- Считаю, что Народный Хурал республики должен закрепить права малочисленных народов Бурятии на территории тра-

диционного природопользования. Должен быть законодательно решен вопрос о пожизненном наследуемом владении землями и угодьями для семейно-родовых общин и отдельных представителей коренных малочисленных народов Севера. Жизнь уже доказала, что только традиционные виды хозяйствования могут принести в семью эвенка достаток.

- Однако, согласитесь, нельзя сказать, что эти виды хозяйствования всегда экономически выгодны...

- Не все можно измерить прибылью. Оленеводство, как и все отрасли сельского хозяйства, как правило, убыточно. Однако населению Эвенкийского избирательного округа должна быть гарантирована работа, которая бы обеспечивала всю семью. Я говорю именно об этом. И для этого буду добиваться принятия закона о государственной поддержке семейно-родовых общин коренных малочисленных наро-



дов Севера, сохранения традиционного хозяйствования - оленеводства и охоты, звероводства и рыболовства. А также - промыслов, связанных с ними. Таких, как пошив северной одежды, обуви, изготовление сувенирной продукции. Полагаю, что экономический рост, идущий в России, в том числе и в Бурятии, позволит включить такие механизмы поддержки.

- Какими они могут быть?

- Думаю, добиться поддержки семейно-родовых эвенкийских общин в Бурятии, возможно, через предоставление им льгот по

оплате налогов и сборов в части местного и республиканского налогообложения. Требуется постоянное присутствие Правительства РБ «Об утверждении мероприятий по реализации Федеральной целевой программы «Экономическое и социальное развитие коренных малочисленных народов Севера до 2011 года» в полном объеме и в указанные сроки. Кроме того, готов твердо отстаивать в Народном Хурале гарантии и льготы для лиц, проживающих в районах, приравненных к районам Крайнего Севера, и коренных малочисленных народов Республики Бурятия.

- Есть ли в вашей программе пункты, которые принято называть политическими?

- Для кандидата в депутаты от Эвенкийского избирательного округа партийные пристрастия - не главное. Для меня важнее в этом плане обеспечить конституционные избирательные права всех эвенков Бурятии на представительство в Народном Хурале РБ. К сожалению, сейчас не все эвенки участвуют в выборах по Эвенкийскому округу. Назрела необходимость расширить его

границы. Эту задачу считаю политической.

А, возвращаясь к пристрастиям, могу сказать, что, если избиратели доверят мне мандат депутата, то буду тесно контактировать при работе в Народном Хурале РБ с действующей там группой «Север», которая сформирована депутатами от северных территорий республики.

- Работа депутата не ограничивается принятием законов, есть еще и конкретные указы избирателей...

- Будучи избранным, готов отстаивать права и интересы каждого эвенка республики. Уже сейчас могу сказать, что очень много просьб о дополнительном финансировании учреждений образования, здравоохранения, культуры и социальной сферы округа. По некоторым из этих просьб я уже начал работу. Надеюсь на поддержку избирателей и призываю их в День выборов прийти на участки и отдать свои голоса за достойного.

Материал опубликован согласно жеребьевке на бесплатной основе.

Үнэн хүүгэдэй гэртэ хүмүүжүүлэгдэгшэ Америкэнэ бусаба

«Мальшок» гэхэн үнэн хүүгэдэй гэртэ болон Хүүгэдэй санаторно байшанда хүмүүжүүлэг гаража байһан үхибүүд Америкэнэ бусаба.

Хүүгэдэй гэртэй директор Елена Амфиимовагй хөөрһонэй ёһоор, «Үхибүүдые үргэжэ абалгын улсхоорондын нэгдэл» гэхэн олонийтын эмхийн ашаар тэдэнэр Америкэ ошоод эрбэ. Америкын холбоото штатуудта байхадаа, үхибүүд ондо ондоо хотонуудай айл бүлгэнүүдтэ байрлаа, мүн эдэб һонирхолтой аяншалгануудта ябаа. Хүүгэдэй гэртэ хүмүүжүүлэгдэжэ байгшад түрүүшынхией хари гүрэн гараа бэшэ, педондо жэлэй зун тэдэнэр Америкын Висконсин штатаар аяншалһан юм. Иймэ хэмжээнүүдэй дүнгер «Мальшогий» б

Тобшо һонин

үхибүүдые Америкын эрхэтэд үргэжэ абтаһан байна. Мүнөө дээрэ эндэ 101 үхибүүн хүмүүжүүлэгдэжэ байнхай.

«Буярад орон тухайгаа хөөржэ үгшэ»

гэхэн нийтэ гаршагтай республиканска мурьсөөн түгэсхэлдөө хүрбэ.

Буярад ороноймнай али олон аймагай 300-гаад үхибүүд зураг зуража, найруула бэшжэ, шүлэг зохёожо мурьсөөбэ гээшэ. Тингэжэ эрхим ажалнуудые бүтээгшэд тусхай шангуудта хүртэхэһөө гадуур, «Нээмэл Буярад орон» гэхэн эбэлэй Интернет-сайт дээрэ бүтээлнүүдээ толиуулаха аргатай болоо.

Тус хэмжээ ябуула эмхидхэгшэдэй хэлэнээр, энэ мурьсөөн жэл бүхэндэ үнгэрэгдэхөөр хараалагдана. Эндэ идеалта туйлагшадтай тоодо оролсонон Маша Тумуровагай зурагтус мурьсөөнэй тусхай тэмдэг болгодожо баталагдаа.

«Зүрхээ хүүгэдтэ зориулаб»

гэхэн нийтэ гаршагтай нээлтэ хуралсалы багшанарай мурьсөөн Улаан-Үдэдэмнай үнгэрбэ. Хэдэн үдэрэй туршдаа 30 залуу багшанар эрхимэй нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мурьсөөбэ. Нээмэл хэһээл үгээржэ, өөр тухайгаа, мүн һонирхдог зүйлнүүд тухайгаа хөөржэ, концерт-наада дэлгэжэ, тэдэнэр мурьсөөбэ бшуу. Түгэсхэлэй концерт февралын 4-дэ Хүүгэдэй уран бэлигэй ордон соо үнгэрһэн байгаа.

«Гэсэр, Дангина – 2005»

гэхэн региональна мурьсөөн заншалта ёһоороо Сагаалганай һайндэрнүүдэй үедэ Буярад орондонмай үнгэрэгдэхэнь.

Тус мурьсөөндэ ямаршье яһанай хүп хабаадажа болохо, зүгөөр тэдэнэр буярад арадай зап заншал, ёһоо уламжалан мэдэжэ

байха зэргэтэй. Эндэ хабаадагшадай гапсашье зүһэ шарай сэггэдэг бэшэ, мүн бэлиг талаан, ухаан бодольн хараалагдадаг юм.

Шэлэн абалгын хоёрдохи шата Улаан-Үдэдэ февралын 15-да үнгэрхэ. Харин мүнөө дээрэ аймаг бүхэндэ тусхай бэлэдхэл боложо байнхай.

Тамиршаднай эрхимүүдэй зэргэ

Иван Ярыгиний шангуудта хүртэхын тула турнирта Буярадаймнай тамиршад Константин Хангалов болон Любовь Волостова амжалта туйлаба.

Тус мурьсөөндэ дэлхэйн 20-сод гүрэн түрье түлөөлһэн 200 гаран тамиршад хабаадаа. Тингэжэ Буярадаймнай хоёр барилдаашад Россин суглаулагдамал командын бүридэдэ оруулагдаа бшуу.

Даша-Доржо БОЛОТОВ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай «сэхэ утаһан»

ДЕПУТАТ - СПОНСОР БЭШЭ, ХУУЛИ ЗОХЁОГШО МҮН

- Сайн байна, пенсионер Утенков Тихон Анатольевич хонходожо байна. Би РСФСР-эй габьяата барилгашан гэдэн нэрэ зэргэтэйб, мүн Ажалай Улаан Тугай орденээр, олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар, ВДНХ-гай дипломоор шагнагдаһанби. Зүгөөр мүнөө болоходо, оройдоол 2300 түхэриг пенси абанаб. Юунэй түлөө ажал хэһэн болоно гэшэбиб?

- Танай мэдэхээр, РФ-гэй Президент В.В. Путин базава пенси дээшлүүлхэ тухай асуудал РФ-гэй Правительствын зүблөөн дээрэ табья һэн.

- 1933 ондо түрэнэн хүм, дайнай үедэ бүхы хүүгэдтэл адляар ажал хээб. Дансануудаа суглуулжа, хэрэгтэй албан зургаанда тушааһаншье наамни, намайе ара талын ветеран болгоногүйл. Ажалай ветерануудта гэжэ үгэһэн 200 түхэригын юун болохо юм бэ?

- Энэ асуудалаараа, Тихон Анатольевич, тание намда орооройгы гэжэ уринаб. Хээээшье наань ерээд, приёмдо бэшүүлээрэйт. Хэрэгьетнай хаража үзэхэбди.

- Зай, хайнта даа.

- Иван Игнатович, Димитровой гудамжаар 4а гэртэ ажаһуудаг Цыренова Дарима Дашиевна танда хандана. Автомобильнуудые хангадаг эмхинүүдые заабол тусхай автостоянкатай байлгах тухай хуули бии гэшэ гү?

- Автомобильнуудые хангадаг гэхэдээ, юун гэхээс ханана гэшэбта?

- Эрхэ байдалнай нимэ: Димитровой гудамжын 4б гэһэн хаягаар, МВД-гэй хажууда, Забайкальска автомобильна лаборатори оршодог. Харин би тэрэндэ эсэргүү, 10 метр тухай зайда зогсодог гэртэ ажаһуудаг хүм. Энэ асуудалаар Улаан-Удын захиргаантай хэдэн хэлэй турша соо бэшгээр харилсанаб, республикын Президентын хунгалтын үмэнэхи бэлдэхэлэй хэмжээнүүдэй үнгэргэгдэхэ үедэ энэ асуудал бодхоогоо һэм, хотын захиргаанай шийдэхэ асуудал гэжэ ойлгооб. Гэбэшье мүнөө болотороо энэ талаар тодорхой шийдэхэри абтанагүйл даа. Тус эмхиин өөрын тусхай стоянкатай болохо тухай гуйжа, хэдэн удаа хандаашье наамни, республикын бүхы автомобильнуудай шэнжэлгэ манай сонхонууд доро хэгдэхээр заңдаа бшуу. Мүнөө дээрэ МВД-гэй бүхы байшанууд үндэрөөр хорёологдоо, бүхы харгынүүд хаагдаа, харин гансал манай гэртэй урдахи үлөөгдөө. Тэрэнэй дүнгөөр бүхы машинанууд манай гэртэй урда, сонхонууд доогуурнай тогтоно. Нүүдлынхидэ майн 6-да захиргаанһаа Маркинай гар табилгатай бэшгэ абахадам, Советскэ районой захиргаан ГИБДД-гэй харгын надзорой таһагтай зүблөө үнгэргэхэдөө, кварталнууд хоорондын подъезд болон Димитровой гудамжаһаа Борсоевой үйлсэ руу гараса хааха тухай майн 14-дэ зууршалха гэжэ тэрэн соонь мэдээсэгдээ һэн. Энэ асуудал шийдхэлгэдэ хамтаралсагты гэжэ тание гуйнаб, энэ район мэдэхэ ха юмта. Мүнөөшье МВД-гэй байшанай талаһаа манай гэртэ ажаһууушадай талаар ямар юмэнэй боложо байһаниинь хэлшэггүй. Эндэ ори ганса харгы бии, тэрээгээр үхибүүд 9-дэхи, 1-дэхи, 3-дахи хургуулинууд руу, хүүгэдэй сээрлиг руу ябадаг юм. Харин мүнөө тэрээгүүр ябахын аргагүй болошонхой. Фотографинуудышье харуулха аргатайб. Энэ асуудал шийдэхэьетнай гуйнаб.

- Асуудалыетнай бэшэжэ абааб, районийетнайшье мэдэнэб, бүхы квартал шахуу хаагдашоод байна ха юм. Минии туһалагшад тантай уулзажа, энэ асуудал шийдэхэ талаар хүдэлмэридэ хамааража, юун боложо байһыень тодорхойло.

- хайнта даа. Баяртай.

- Трофимов Василий Иннокентьевич хандажа байна.
- Василий Иннокентьевич, тание шагнажа байна.

Январийн 31-дэ «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда Буряад Республикын Арадай Хуралай «сэхэ утаһан» эмхидхэгдээ. Тэрэндэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Иван Игнатович КАЛАШНИКОВ хабаадажа, уншагшадыемнай һонирхуулһан асуудалнуудта харюусаа.

- Дайнай, ажалай болон зэбсэгтэ хүсэнүүдэй ветерануудай Россин олонитын нигүүлэхсы сэдхэлэй жасын нёдондо жэлдэ байгуулагдаһан Буряадай региональна эмхиин толгойлдог хүм. Хүнгэлэлтэнүүдые мүнөөр нэлгэхэ тухай 122-дохи хуулийн талаар ханданаб. Дайнай ветеранууд болон ара талын хүдэлмэрилэгшэд үшөө бараг байдалтай. Харин ажалай ветеранууд, юрын пенсионернүүд яаха болоно гэшэб? Хамтын унаагаар ябахын тула, 200 түхэриг һомологдобошье гээлэй. Зүгөөр гэр байрын-коммунальна хангалгануудай 50 процентын хүнгэлэлтэ, 80 киловатт зайн гал болон телефоной хүнгэлэлтэнүүдэй талаар юун болохонь гэшэб?

Социальная хамгаалгын министрствэһээ зүбшэл абаа гүт?

- Элдэб олон «халуун утаһаар» зүбшэлсэбэшье, тодорхой харюу абаагүйб. Һайн лэ байха, һайн лэ байха гэжэ булта хэлэнэ... 95 түхэригэй биледээр трамвайгаар ябахадаа, элдэб ушарай болохы саг үргэлжэ харанаб.

- Энэ асуудал хэрэгтэй албан зургаануудта зүбшэгдэжэ байнхай. Тантай уулзажа, энэ асуудалаар тодорхойгоор хэлсэхээр бэлэнби, ерээрэйгты. Мүнөө дээрэ абтажа байһан хэмжээнүүдэй талаар хэрэгтэй дансануудаар тание хангахабди.

- Нигүүлэхсы сэдхэлэй жасын ажал хүдэлмэрийн талаар хэдэн асуудал бии.

- Ерээрэйт, нэгэ мүнэн тэрэн тухайтнайшье хөөрлөдхэбди.

- Чукреев Михаил Антонович хонходоно. Би хээээ нэгтэ танда ороо һэм...

- Квартирын асуудалаар гү даа?

- Тиимэ, тиимэ, гэрэл асуудалаар. Үнэн дээрэ үлүүдэ танда хандахада, аягүйл ааб даа, харин «сэхэ утаһан» эмхидхэгдэхэнь гэжэ сониндо уншаад, хонходохо гэжэ шийдээб.

- Михаил Антонович, үнөөхи хэрэгтэй яажа түгэсөө һэм?

- Хоёр-гурбан удаа, нүүдлынхидэ июнь соо президентдэ орооб. «Гребенщиков Александр Георгиевичто экономикын министрство руу хандагты», - гэжэ тэрэ хэлээ һэн.

- Бүхы саарһа дансануудтай тэндэ гү?

- Тиимэ, бүхы дансануудтай тэндэ. Гребенщиковтой телефоноор хөөрлөдхэдэмни, гэрэл министрствын хэн нэгэн дансануудыемни мэри гү, али социальная хамгаалгын министрство руу эльгээгээ гэжэ тэрэ хэлээ һэн. Асуудалтай шийдхэгдэжэ байна гэжэ тэрэ хэлэхэдээ, февральин 9-эй нүүлээр хонходооройгты гэдэн юм. Тиигэбэшье танда хандаха гэжэ шийдээб, хулисоорэйгты.

- Зай, Михаил Антонович, танай дансануудые олоод, хэрэгтэйнай ямар шатада байһыень элирүүлһэнэйми удаа, уулзажа хөөрлөдхэбди.

- Иван Игнатович, хүнгэлэлтэнүүдые мүнөөр нэлгэхэ тухай хуули бээлүүлгы хинаха талаар ажалай бүлэг «Единая Россия» фракци Арадай Хуралда



байгуулба гэжэ уншаһан байнаб. Энэ хүдэлмэрийн түрүүшын дүнгүүд тухай хэдэн үгэ хэлэжэ үгыт.

- Дүнгүүдые согсолхонь эртшэг ааб даа. Харин манай республикада правительствыншье, Арадай Хуралайшье талаһаа энэ талаар хэрэгтэй хэмжээнүүдэй абтаһан ушарһаа бусад регионуудтай сасуулаад үзэхэдэ, тусхай түлбэринүүд саг соогоо, декабриин эсэсээр, мүн январийн эхээр түлэгдөө бшуу. Прокуратурашье, мүнөөдэрэй сонин хараа хаатнай, энэ хуули бээлүүлгы шылажа, алибаа хазагайруулануудые элирүүлэггүй байна ха юм. Харин бидэнэр энэ бүлэг байгуулхандаа, энээнэй эрхэ байдал хинан хаража байха, нэн түрүүн, энэ хуулийн бээлүүлгэ хэр зэргэ ябажа байна гэшэб гэжэ хараха, хоёрдохөөр, эрхэтэдэй мэдүүлгэ, хандагануудые согсолжо, алибаа хэмжээ абха гэдэн зорилго урдаа табьябди. Гадна Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Иннокентий Матвеевич Егоров Москва ошожо, Россин болон манай республикын правительстванууд хоорондын хэлсээ тодорхойлоосоо һэн. Хүнгэлэлтэнүүдэй талаар олон асуудалтай хандаганууд хүдөөгэй багшанарһаа, эмшэдһээ мүнөө үедэ ороно. Иимэрхүү удхатай хуулийн түлэб тодорхойлогдонхой, зүбшэн хэлсэгдэнхэй, депутатуудай үзэмжэдэ дурадхагдаһаа байна. Шэнээр байгуулагдаһан бүлэг энэ хуулийн Арадай Хуралда баталагдажа, удаань бээлүүлгэдэхын тула оролдолго гарганаб ааб даа.

- Раднаева тантай хөөрлөдхэ байна. Иван Игнатович, республиканска бюджетдэй тэдхэмжэдэ байдаг милицийн хүдэлмэрилэгшэдэй хотын унаагаар яаха хүнгэлэлтэнүүдэй усагдаһанай түлөө компенсацинь хээээ түлэгдэхэб? Түрэл халбарингаа ажалшадые юундэ дэмжэнгүй гэшэбта?

- Дэмжэнгүй гэжэ хэн танда хэлээб?

- Компенсацинуудай түлэгдөөгүй хэдэ гүйсэд бэшээр дэмжэнэ бэшэ гүт?

- Минии министр байха үеынхитэй сасуулаад үзэхэдэ, нүүлэй сагта МВД-дэ бюджетнэ мүнгэн горитой ехээр шэглүүлэгдэдэг болонхой. Танай табиһан асуудал орошоног юм даа. МВД энэ зорилгоёо бээлүүлхын тула 40 миллион тухай түхэриг хамгаалжа шадаагүй. Министрствын ехээр эдэхи гаргабал, сессидээр нэгэдэхи кварталай бюджетдэй хубилгаадаа хаань, компенсацинууд тухай асуудал республикын парламентаар гаргаха нэдэлгэ гаргахабди гэжэ хананаб.

- Хуули бээлүүлгэ хангахын тула регионуудта туһаламжа бүри горитой ехээр үзүүлэгдэхэ гэжэ федеральная правительство үгээ үгөө һэмнай.

- Правительство юрэ үгэ үгэхэһөө байтагай, федеральная бюджетдэй тэдхэмжэдэ байдаг МВД-гэй хүдэлмэрилэгшэдэй хүнгэлэлтэнүүдэй түлөө компенсацинь 120 процентээр дээшлүүлхэ гэжэ түсэблэһэн юм. Харин

республиканска бюджетдээ хангагдааг милицийн хүдэлмэрилэгшэдые тэдхэхэ тухай асуудалтай бэрхэшээлтэйшэгшые хаань, мүнөө дээрэ мүнгэн бэдэрэгдэжэ байнаб даа. Хэсүү асуудал лэ даа, тэдэ мүнгэ олохобди.

- Искусствын 6-дахи хургуулийн багша хонходоно. Бидэндэ хоёрдохой хараа салымнай түлэгдэнгүй. Бусад хургуулинуудта баһа иимэ байдал тогтонхой.

- Энэ асуудалтай шууд харюусажа шадахагүй байнаб. Энэтнай хотын хуралсалай хэлтэсэй мэдэлэй асуудал ха юм. Энэ асуудалаартай тодорхой харюу сониндо толилууужабди.

- Минии нэрэ - Долгонова Эмма Заяхаевна, юрист мэргэжэлтэйб. Мүнөө пенсидэ гаранхайб. Федеральная хуулинуудай олон положенинүүд тэрэндэ зохихо хуулинуудай региональна хэмжээндэ абтаагүй байһан ушарһаа хүдэлдэггүй гэжэ өөрынгоо дүршэлһөө мэдэнэб. Онсолбол, Административна хуули хазагайруулануудай Кодекс тиимэрхүү эрхэ байдалда оронхой. Административна комиссинууд тухай нотагаймнай хуулийн абтаагүй байһанһаа боложо, тэрэн манай республикада ёһотоор бээлүүлэгдэнгүй. Ушар шалтаганинь ойлгуулаад үгыт.

- Иимэ хуули республикадаманай абтаагүй гэжэ тон зүб обёорбот. Энэ асуудал шийдхэлгэдэ хэдэн удаа дүтлөө һэмди. Мүнөө тус хуулийн түлэб февраль соо үнгэрхэ сессиймнай повесткодэ оруулагданхай. Февральин сессид дээрэ тэрэ заабол баталагдаха гэжэ хананаб. Эгээл тиихэдэнь административна комиссинуудай ажал ябуулагдаа үндэлдэг бүхы хуулинууд хүсэндөө орохо болоно. Тэдэ булта бөө бээтээс холбоотой ха юм.

- хайн даа.

- Сайн байна, Кабанскын аймагай Выдрино нууриной захиргаанай толгойлогшо Вильянов Валентин Иннокентьевич хонходожо байна. Милицийн талаар аргагүй хэсүү байдалтайбди. Танхой нууриһаа манда участково ерэдэг. Гэбэшье хоёр нууриинь гансаараа хангаха боломжогүйнь элитэ. Бидэниие тусгаар милиционертэй болгыт.

- Өөһэдынгөө депутат Александр Степанович Кореневтой энэ асуудалаар хөөрлөдхөө һэн гүт?

- Хөөрлөдхөө, үшөө декабрь соо энэ асуудал табья һэмди. Туһалхаб гэжэ үгэ үгэһэн юм.

- Зай, тиигэбэл, Александр Степановичтай хөөрлөдхүүжэб. Энэтнай бэлэн бэшгэл асуудал ааб даа. Тухайлахда, кадрнуудай дутагдаһанһаа боложо, энэ байдал тохёолдоо. Энээнниетнай шийдхэхэб гэжэ үгэ үгэнгүйб, харин Александр Степановичтай энэ талаар заабол зүбшэлсөөд, алибаа арга олохые оролдохобди. Министртгэ хандахабди.

- хайн даа. Үшөө гэр байрын-коммунальна хангалгануудай түлбэрийн хэмжээн тухай. Хүнэй даажа гарахаар бэшэ тарифууд байгша ондо баталагдаа. Ямар уг үндэһэн дээрэ иимэ тарифууд баталагдадаг юм бэ гэжэ зон гайхана.

- Тэрэ тарифуудыетнай аймагай совет баталаа ха юм, депутатуудые урижа, зондоо ойлгууламжын хүдэлмэри хүүлгыт. Кабанскын аймагай захиргаанай толгойлогшотой заабол хөөрлөдхэхэб. Гэбэшье энэ асуудалтай аймагай засагай мэдэлэй гэжэ тэмдэглэе. Тиимэһээ энээнниетнай бидэ үзэхэ аргагүйбди.

- Эм домой талаар хэсүү байдалтайбди. Тон дутын аптекэ Бабушкинда бии, харин тэрэн 200 километрэй зайда орошодог.

- Энээнниетнай бидэ мэдэнэбди. Арадай Хуралай Советдэй зүблөөнүүдэй нэгэн дээрэ Александр Степанович энэ асуудал элүүрые хамгаалгын министрэй урда табья һэн. Танай тэндэ ганса хубийн аптекэ бии. Тиимэһээ энэ аптекын ашаар арад зоноо эм домоор хангаха асуудал мүнөө дээрэ зүбшэгдэжэ байнхай. Энэ асуудалаар шийдхэхэри һаяын болзорго абтаха.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.
Даша-Доржо БОЛОТОВ
Буряадшалба.

Андрей Урупхеевич МОДОГОВОЕВОЙ түрэнхөөр 90 жэлэй ойдо

Леонид ПОТАПОВ:

«МОДОГОВОЕВОЙ ШАБИБ ГЭЖЭ ӨӨРЫГӨӨ ТООЛОГШОБ»

Олон жэлд республикын толгойлогшо ябахдаа, бүгдэн этгэл найдалда хүртээн А.У. Модогоев али нэгэниие шэлэн, хүтэлбэрилхы тушаалда томилодоо абьяастай байһан гэжэ мэдэжэ. Ерээдүйдэ урагштай найнаар хүдэлхэ ехэ-ехэ хүтэлбэрилгшэдые болон ажахынуудай толгойлогшорые нутахтангээ олоошди тэрэндэ бин бэлэй, тингэжэ тэрэнэй ашаар хүтэлбэрилхы тушаалда томилодоон зоной олонхинь мүнөөшье ашаар үрэ ехэтэйгээр хүдэлмэрилжэ байһытай. Тэрэ сагта Андрей Урупхеевичэй зүнгөөрөө тааж, ажабайдалай үргэн замда гаргаһан хүнүүдэй нэгэн Буряадай Президент Л.В.Потапов болоно. Леонид Васильевич нэгэл өөрсэ дулаан ульһатайгаар Андрей Урупхеевич Модогоевые дурсана. Этээ элээн тухайнь мүнөөдэр Л.В. ПОТАПОВТАЙ хөөрлэдэбди.



таптагуй байнаш, ойлгоношьегуйш..."- гэлэниинь намайе хонирхуулаа бэлэй.

Модогоевой онсо өөрсэ хүтэлбэрилхы гурим тухай юун гэхэбта, танда заабарилдаг, ажалтайнай дутуу дундануудые тодорхойлохо үтэдэг байгаа хааб даа...

Мэдэл дороо байһан зондо энэ тэрэ заабари саг үргэлжэ үгэжэл байдаг хэн, гэбэлше минии талаар үлүү олон юумэ хэлэдэгтэй байгаа даа. Энээнинеен олон зон обөөржэ: "Шамайе сэгтэнэ ха юм", - гэжэ хэлэдэг хэн. Бишье тэрэндэ ехэ хүндэтэйгөөр хандадаг байгаа ха юмбиб. Нэгтэ ямаршье асуудалаар тэрэнэй зүбшөөхөгүй байһан тухайгаа кабинет соонь орожо элрэхэйбб. "Юүндэ зүблөөндэ хабаадагшадай булганайнь байхада хэлэжгүйбиш?" гэжэ тэрэм асууба. Сутлаан зүблөөнүүдэй үедэ дээдын тшаалтание шүүмжэлхэгүй гэнэн хараатай байһан тухайгаа тэрэндэ тайлбарилха баатай болобо. Шагнаа, хэлэлшмийн зүб байһые ойлоо хэн ха гэжэ наһанаа. Уданы алибаа онсо өрөө асуудалнуудые урда урдаһаа хаража зүбшөөхөөд, хамтын нэгэ бодол тодорхойдог хэмди.

Зүгөөр иимэ этигэлтэй харилсаан бидэ хоёрой хоорондо абанаар лэ тогтоогүй хааб даа. Хүниие зонхилоо зуураа, хүн шанартайгаар зондо хандаха шэнжээрэ Андрей Урупхеевич илгардаг бэлэй. Ехээр ажаадаа даргаашые наа, хүнэй хубини хэрэгүүдтэ анхаралтайгаар хандадаг, туһалхые оролдодог байгаа. Эжынгээ нүгшэхэдэ, Андрей Урупхеевичэй энэ шанарынь өөр дээрээ мэдэрэ хэм. Гэр соомнай ямбада бэлдэлгын уйдхартай оршон байдал тогтохой. Гэнтэ телефонной жэнгирхэдэ, хэн нэгэмнай трубка абаад, гайхахын ехээр гайхаба: "Андрей Урупхеевич Модогоев хонхордож байһал...". Телефондо дүтлэхэдэ, эжымни нүгшээн ушараар уйдхар гашуудалай үгэнүүдые тэрэ хэлэ хэн...

Кадрнуудые бэлдэлгын партийна системн гүүхэдэ ороһон ушараар олон зон мүнөө голхордог...

Тиймэ, тэрэ системэ муу бэшэ байгаа даа. Гүрэнэй ажал ябуулагша гэжэ ажал хүдэлмэрини шата бүхэниие гаталжа гараха зэргэтэй гэжэ олондо ойлогсотой. Иимэ дүршэлгүй хүн бэрхэ хүтэлбэрилгшэ болохо шадахагүй.

КПСС-эй ЦК-тай Политбюрогой хүдөө ажахые залан хүтэлбэрилдэг гэшүүн Кулаков гэжэ нэгтэ эрхэн юм. Республикадамнай гэр байра үсөөнөөр баригдана гэжэ эрид эгсэ шүүмжэлэл пленум дээрэ сонсохо хэн. Пленумий хүлээр бидэниие, обкомой секретарьнуудые, таһагуудые даагшанарые Андрей Урупхеевич сугуулажа, нэгэ жэл соо хоёр квартиратай мянган гэр барилга эмхидхэхэ гэнэн даабари намда үгэбэ.

Энэ даабариень заабол бэлдүүлхэ хэрэгтэй гэжэ би хайн мэдэжэ байгаашы наа, хайшан гээд иимэ ехэ барилга эмхидхэхэ гэжэб гэжэ бодолгодо хатаа хэм. "Забайкалес" нэгэдэлэй хүтэлбэрилгшэтай хамта Цолга руу ошободди. Тэндэ МВД-гэй заһабарилгын-хүдэлмэрини эмхи зургаан байрлажа байгаа. Энэ эмхи зургаанай ажалай хүсэ хэрэглэхэ арга боломжо бэдэржэ ябаа ха юмбибди. Хоёрдохи пилорама тодхоод, хоёр квартирна гэрнүүдые үйлэдбэрлэжэ эхилхэ тухайгаа хүтэлбэрилгшэдэтайнь хэлсэббди. Энэнь гансашы бидэндэ ашаар үрэтэй байгаа бэшэ, манай дурдахал орууланай ашаар ИТУ-да хаагданан зоние ажалаар хангалтын асуудал шийдхэгдэе бишу. Тингэжэ, юрэнхы дээрээ, хэрэгтай бүтэжэ, бага сагын

бэрхшээлнүүдэй ушараашы наань, ерэхэ жэлэйн эсэс багаар түсэблээн хэмжээндэ хүрэнтөө хэмди. Минии уржаалаар Андрей Урупхеевич барилгадамнай ерэхэдэ, гайхада абтаа бэлэй. Мүн наһа зүбшээшье үгөө нааб даа: шэнэ гэрнүүдэй үнээе хоёр-гурбан модоор үндэр болгохо тухай дурдахал оруулаа хэн. Зорилго табижа, тэрэнээ яажашы наа бэлдүүлхэ шадабари, холын хараа бодол, дээдын гарай мэргэжэл мэтын шанар шэнжэнүүдынь Модогоевые үндэр ехэ хүтэлбэрилгшэ гэжэ илгаруудад байһан. Андрей Урупхеевич союзна министрствэнүүдэй нэпые толгойлоо аргатай байгаа, тингэбэлэнь, гүрэн түрэмнай бүришье урагшаа дабшаха хэн.

Леонид Васильевич, Буряадай Президент болодо байхадатнай, Модогоевой ажал хүдэлмэрини дүршэл танда хэр эрэг тунатай байгаа гэжэб?

Яажашы наа, урдаа табиһан зорилгоёо бэлдүүлхэ шанараараа, хүдэлмэрилхэ шадал тэнхээгээрээ, алас холо руу шэртэхэ шэнжээрээ тэрэ намда найшаагдадаг бэлэй. Эхилхэнээ тэрэ заабол дүүргэдэг хэн. Андрей Урупхеевичшье хүтэлбэрилгын хайн хургуули гараһан ха юм. 1960 оной ноябрьһаа 1962 оной июнь болотор республикынгаа Министрүүдэй Советэй Түрүүлэгшын тушаал эзлэхэ байхадаа, хрүщёвско реформонудай, партийна, советскэ болон хозайственна эмхи зургаануудые хубилгалтын бүхы хойшоолонуудые бээ дээрэ үзэһэн байгаа ха юм. Тинхэ үедэ аргагүй һонин, ямаршье бодолгүй хэмжээнүүд абтадаг байгаа ха юм. Жэлээлхэдэ, Хүдөө ажахын министрство "газар тарьялангуудта дүтлүүлэгдэжэ", Ивалта тохсон руу эльгэгдэе бэлэй. 1962 ондо партини обкомой нэгэдэхэ секретариин тушаал эзлэхэдэ, Андрей Урупхеевич болгоомжотойгооршье наа, эрид шуударгыгаар колхознуудые һэлбэн хубилгажа захалаа хэн. Юуб гэхэдэ, тэрэ үедэ колхоз, совхозуудай эрхэ байдал аргагүй муу байгаа бишу. Тингэжэ Хэжэнгын аймагай үргэн ехэ дэбисхэр дээрхэн ажахынууд оройдоол нэгэ колхоз, мүн нэгэ совхоз болохо нэгдүүлэгдэһэн байгаа. Энээнэйн үрэ дүн гэбэл - хаясаанай тосхон хууринууд, хаагданан хургуулинууд. Залуушуул хото тосхонууд руу ошохо, мэргэжэлтэ ажалшадшы хүдөө нотагта хуурижахагүй, тингэһээ заха холын гүүртэ, фермэнүүдтэ хүдэлдэг колхознигууд орхисоной шахуу байгаа. Нандарһан байдал бодохоо гээшэ аргагүй хосгүй хэрэг мүн. Харин ямар юумэ анха түрүүндэ хэхэб гэжэ Андрей Урупхеевич мэдэжэ байгаа. Колхозуудые үргэдхэнэй хүлээр, хүдөө нотагуудаар барилга эрхилхэ гэнэн шийдхэбэри обкомой бюро дээрэ шууд абтаа хэн. хургуули, интернат, хүүгдэй сэрэриг, асинуудые һэлбэн заһабарилга эхилэ хэн. Энэ барилгада промышленна пред-приятинууд хабаадуулагдаба. Тинхэ үедэ минии хүдэлжэ байһан ЛВРЗ 1963 ондо Яруунын аймагтай шефскэ харилсаа тогтообо, авиазавод Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудта барилга эрхилжэ байба... Аймагууд руу гарахадаа, Модогоев завод, фабрикануудай хүтэлбэрилгшэдые урижа, хаана, юу, ямараар барихаб гэжэ байра дээрэнэ хэлэжэ үтэдэг байгаа. Нэгэдэхэ секретариин эрид шууд заабаринуудай ашаар үрэ ехэтэй байһынь саг харуулаа - хүдөөгүй ажабайдал дахяад бурьялажа захалаа бишу. Тэрэнэйнгээ хажуугаар Андрей Урупхеевич хайн сэдхэлтэй хүн зангаараа байгаа. Шүүмжэлхэнтэйгэ гү, али энэ тэрэ дутуу дундыньшье түлөө

шангарһанайгаа һүүлээр, шамайе сэгнэдэг, хүндэлдэг, найдадаг байһан тухайгаа заабол ойгуудад байгаа бишу.

Андрей Урупхеевичэй бодото интернационалист байһанинь баһал шухаг ухтатай. Кадрнуудые энэ тэрэ тушаалуудта томилолгые ехээр анхархадаа, хүтэлбэрилгшэ бүхэнэй хубини шанар хараалхаһаа гадуур, һалбари болгондо бүхы үндэһэ яһатанай адли тэгшээр түлөөлэгдэхэ хэрэгтэ ехэ анхаралаа хандуудад байгаа бишу. Энэнь манай Буряад орон шэнги олон үндэһэ яһатанай республикада онсо шухала ухтатай.

Леонид Васильевич, Модогоевой хүдөө нотагта ехэ анхаралаа хандуудад байһан тухай мэдэжэ. Зүгөөр эгээл тэрэ үедэ республикамнай дулаагаар болон эсийн галаар гүйсэд хангадганги байгаа ха юм. Тэрэнэй хүтэлбэрини приоритетууд тухай юун гэжэ хэлэхэ байнат?

Һайн асуудал табибат. Андрей Урупхеевич гүрэнэй ажал ябуулагша хэн хойноо харюусалга ехэтэйгээрээ, алибаа юумэ зүнгөөрөө таажа шадабаряараа бусад хүтэлбэрилгшэдөө илгардаг хэн гэжэ хэлэхэ аргатай. Хүдөө ажахыдашье, промышленностьдашье анхарал хандуулахадаа, эрхэ байдалынь хараалжа, хозистой, тааруугаар хэрэгын хүтэлбэрилдэг байһан юм. Тэрэнэй дэмжэлгээр ЛВРЗ-дэ үйлэдбэрини талмайнуудые үргэдхэхэ талаар реконструкци үнгэр-гэдөө. Шэлэй заводой үйлэдбэрини хүсэн хоёр дахин дээшлүүлэгдэе, тэрэ сагта энэ завод Зүүн Сибирине болон Алас Дурные өөрынгөө продукцияар хангадаг байгаа. Андрей Урупхеевич өөрынгөө хубинишье, мэргэжэлэйнгээшье шанарые Буряад ороннойгоо хүгжэхын тула зорилгоёо бэлдүүлгээ зорюудад хэн.

Эгээл тэрэнэй "хубини фактор" металлческая конструкцинуудай завод барилгада, тэрэнэй гэр байрын сектор барилгада, тэрэнэй тоодо Удэ гол дээгүүр шэнэ хүүргэ бариха талаар шийдхэбэри абалгада нүлөөлөө бишу. Харилсаа тогтоохо, өөрынгөө түсэбөөр хүтэлбэрилгшэдые хонирхуулаха шадабаринь Модогоевой хурса хараатай байһые гэршэнэ. Тингэһээ тэрэ бэлиттэй хүтэлбэрилгшэ, стратег, тактик байгаа ха юм.

Танай ханамжаар, республикын хүгжэлтэдэ Модогоевой оруулан тон сэнгэй хубитан ямар бэ?

60-аад онуудта манай ондэ 450 мянган киловатт зайн гал гаргагдажа байгаа. Арадай ажахын ургажа байһан хэрэглэмжын оршон байдалда зайн галай дефицит ехэ боложол байгаа. Тингэһээ Модогоев өөрынгөө, мүн партини обкомой урда туйлай ехэ зорилго табижа - зайн галаар болон дулаагаар республикага гүйсэд хангахта. Тингэжэ Буряадай промышленностие зайн галаар хангалга эрид эгсээр хубилгаха тухай шийдхэбэри абтаа бишу. 70-аад онуудай хоёрдохи хахадаар түрүүлгээ 1240 мянган киловатт хүсэнтэй Гусиноозёрско ГРЭС бариха тухай асуудал шийдхэгдэе. Тус проект бэлдүүлхэ хэрэгтэ СССР-эй энергетическэ системэдэ, электрфикациин министр Непорожний гэшэ ехэ туһаламжа үзүүлэе хэн. Модогоевой гүйтлаар энэ асуудал шийдхэгдэе тэрэ өөр дээрээ дааж абаһан юм. ГРЭС барилга болон Холбоолной нүүрхэнэй уурхай ашагалгада тушаала хэрэг зэргэ ябуулагдажа байгаа. Энэ шахала урда шанартай объектинуудые ашагалгада тушааланай удаа зайн галаар хангалтын асуудал тэрэ үедөө шийдхэгдэе хэн.

1981-1985 онуудта болон 1990 он болотор Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилхы хүсэ комплексноор хүгжөөлгэ тухай" КПСС-эй ЦК-тай болон СССР-эй Министрүүдэй Советэй тогтоол бэлдэхэ болон баталан абаха үедэ Андрей Урупхеевичэй холын хараа бодолынь, хизааргүй арга шадабаринь онсоор харагдаа бэлэй. Түүхын урда шанартай энэ тогтоол республикыннай ажабайдалда, онсолбол, топливно-энергетическэ системэдэ, мүнөөшье хайн үүргэ дүүргэхээр зандаа.

Леонид Васильевич, та өөрыгөө Андрей Урупхеевичэй шабиб гэжэ тоолодог гүт?

Андрей Урупхеевичэй хажуудал хүтэлбэрилгшэ болохо хүмүүжээн хүм. Тэрэнэйл туһаар бодото бээс олоһонби гэжэ байнаб. Хайшан гэжэ хүтэлбэрилхэб гэжэ хэлсээнүүдые тэрэ нэгтэ бэшэ бидэндэ үгэһэн байха. 70-аад онуудай хоёрдохи хахадаар республикыннай промышленна үйлэдбэрини хэмжээн

доошолжо эхилэе хэн. Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилхы хүсэнуудые хүгжөөхэ талаар партини Центральна комитедэй тусхай тогтоол Буряад орондомнай амин шухала хэрэгтэй гэжэ Андрей Урупхеевич шийдхэб. Тингэжэ энэ тогтоолой бэлдхэл эхилэе. Энэ проектын бэлдхэл бүхэли 1980 оной туршада ябуулагдаа. Энэ жэлдэ Москвада Олимпиин нааданууд болохо байгаа ха юм. Энэ һайндэрэй дашарамда тос гэшээр шэмэглэгдэһэн нивислэ хотодо найман харын туршада хүдэлмэрилхэ баатай болоо хэм. Юуб гэхэдэ, тус проектые засагай дээдын зургаануудаар, министрствэнүүдээр гаргаха хэрэг намда даалгадһан байгаа ха юм. Энэнь намда, бусад олон мэргэжэлтэдгэ адли, бодото хургуудай мүн байгаа. Энэ болзор соо Министрүүдэй Совет, Госплан, союзна болон республиканска министрствэнүүдээр ябажа, дүн хамта дээрээ 140 хэлсээ баталан байнаб. Аргагүй ехэ энэ хүдэлмэри үнгэрэхын тула, манай мэргэжэлтэдэ бүлэг бүлгөөрөө Буряад оронһоон Москва хото руу олодог байгаа. Түсбэлэлгын суглаануудые гостиница соогоо үнгэрэгдэжэ байгаабди. Энэ хүдэлмэрини үедэ Түгнын нүүрхэнэй уурхайн асуудал шийдхэгдэе хэн. Модогоевышье, бишье, тэрэнэй хараа бодол барилгаламшадшы хамтаржа, энэ уурхайн байр тодорхойлохоодо, гүрэнэй ашаар үрэтэй вариант тогтооложо шадаа хэмди. Түгнын нүүрхэнэй уурхай болон Гусиноозёрско ГРЭС-эй хоёрдохи элжээ зохицуулан тушаалада, тэрэн үргэн ехэ тогливно-энергетическэ бааза байгуулагда торийнойгөө нүлөөлхэ болоно. Энэнь нотаг можын политикада ямаршье хубагүй гүрэн турын бодото хандаха мүн байгаа бишу. Партини ЦК-тай промышленностиин талаар секретарь Долгих гэгшэдэ би гурбан удаа энэ асуудалаар ороо хэм, тингэжэ тэрэ үедэ бидэниие дэмжээ хэн. СССР-эй нүүрхэнэй промышленностиин министр Непорожний, тэрэнэй нэгэдэхэ оролгшо Щадов гэгшэдэ мүн лэ дэмжэһэн юм.

1981 оной январини 9-дэ ЦК-тай тогтоол абтаа хэн. Тингэжэ ажабайдал эрьелдэжэ эхилэе. 1981 онойгоо 1990 он болотор аргагүй ехэ ажал хүдэлмэри хэгдэхэ ёһотой байгаа.

Шэнэ барилгануудые эрхилхэ, ажалаа ябуулажа байһан предприятинуудые болон объектинуудые һэлбэн шэнэлхэ тухай энэ тогтоол соо хэлэгдэе хэн. Тодорхойлобол, Гусиноозёрско ГРЭС, Улаан-Удйн ТЭЦ, Түгнын уурхай, "Бурятфермаш" заводой хоёрдохи элжээн, Селенгинскэ ЦКК-тай гофрированна гадарай завод, хилээмэй комбинормово, һүнгэй хэдэн шэнэ заводууд тэрэ тогтоолой ёһоор баригдаха зэргэтэй байгаа. Нарин сэмбин комбинат, ЛВРЗ, Здын вольфрам-молибденэй комбинаттай Инкурска рудник, "Электромашина" болон "Теллопробор" гэжэ заводууд, Онохойн комбинат, Байгалай лесоперевалочна бааза мэтын объектиүүд үргэдхэгдэхэ, һэлбэн шэнэлэгдэхэ ёһотой байһан юм.

Республикыннай Модогоевой толгойложо байһан үедэшье, мүншье тэрэнһээ урагша, 1971 онойгоо 1980 он болотор, дүн хамтадаа 3,4 миллиард түхэригэй гол жасанууд ашагалгада тушаалдһан, гадна промышленна үйлэдбэрини хэмжээн 1,8 дахин дээшлэһэн тухайнь мартаха хэрэггүй. Энээнһээ гадуур Холбоолной нүүрхэнэй уурхай, Гусиноозёрско ГРЭС-эй нэгэдэхэ элжээн, Селенгинскэ целлюлозно-картонно комбинат, ЗММК ажалаа ябуулажа захалаа бишу. Хүдөө ажахын продукциин үйлэдбэрини хэмжээн 26,4 процентээр дээшлээ, хүдөө ажахын материальпо-техническэ бааза хайжаруулагдаа. Тэрэ үедэнь 3 гаран миллион дүрбэлжэн метр гэр байранууд баригдаа. Республикын ажауугшадай материальна болон культура ажабайдал бүришье үндэр хэмжээндэ гаргахын тула, аргагүй ехэ юумэн хэдлэһэн байгаа бишу.

Андрей Урупхеевич Модогоевой һүүлшын жэлүүдтэ хажуудан байлсаа аргагүй байшооб. Тэрэ сагта би Буряад оронһоо холо, Туркменидэ хүдэлжэ байгааб. Гэбэшье ходал бээ бээдэ хонхордолсожо, бэшэ бэшлэжэшье наань, харилсадаг байгаабди. Түрэн нотагһаа холо байхада, хэсүү байһые тэрэ ойлогшо, намайе дэмжэхые оролдодог бэлэй: "Нэгтэ заабол түрэл республика руугаа бусахаш. Бээс баряад лэ байха болоош".

Светлана СЕМЕНОВА хөөрлэдэб. Даша-Доржо БОЛОТОВ буряадшалба.

Сагаан харын хүндэлэлдэ

ТАБИДАХИ САГААЛГАНАА СУГТАА...

«Сагай түргэн эрьюулгэ сахариг мэтээр үнгэрнэ...», - гэжэ дуунай үгэнүүдээр хүгшэн эжы ХАМАЕВА Дулмажаб Гармаевна үбгэн аба ДЫЖИТОВ Радна Бадмаевич хоёр тухайгаа хөөржэ эхилхэ хүсэлтэйб. Эдэ хоёр намда эгээл хайханаар, дүтөөр ханагдаха зон гэшэ.

Түмэр морин жэлтэй, 7 улаан мэнгэтэй Радна Дыжитов Буряад ороной хойто нютагуудай Баунтын аймагай Монгоо гэжэ нютагта түрэн юм. «Монгоо гэшэмнай үзэсхэлэнтэ хайхан байгаалитай, олон ан шубуудтай нютаг юм. Хүнэй хүлөөрөө гэшхээгүй газарнуудшы тэндэ байха», - гээд, үбгэн абамни түрэн нютагай нанан дурсадаг.

Тэрэнэй түрэнэн эхэ, эсэгые «нюдарган баяшуул» гээд хардажа, хамалганда абанан. Тинхэдэнэ «нютагай ангиин дайсанай хүбүүн» гүүлэжэ, ажабайдалай халуун шулуу үбгэн абамни янала долёонон даа. Түрэл гаралын тэрэнни хүндэ үгэжэ, айлай хүбүүн болгоһон.

Тэрэ усын байдалай эрилтээр үбгэн абамни хүдэлмэри дээрээ хүдэржэнэн, ажалдаа атаржанан юм. Нэгэ жэлэй туршада хуралсал гаража, жолоошоной мэргэжэлтэй болоод, наһа-



найнгаа амаралтада гаратараа совхозой ажалда үдэр хүнигүй ябаа. Минии үбгэн аба тэгшэ үндэр бзетэй, үргэн сагаан шарайтай, даруу номгон зантай, үгэ хүр хоморттой хүн юм. Мүнөө далан табан наһатай болонхой. Хүгшэн эжым Дулмажаб Гармаевна Яруунын аймагай Исингэ нютагта түмэр бишэн жэлдэ түрэнэн, 5 шара мэнгэтэй. Айдар залуу наһандаа Радна хүбүүнтэй хуби заяагаа холбожо, айл боложо түбхинэн хуугаа. Алтан дэлхэй дээрэ аяар 5 хайхан үринэрые түрэжэ, гарыень ганзагада, хүлыень

дүрөөдэ хүргэжэ, нэгэшые үдэр амар заяа үзэнгүй хуудаг зантай. «Хүнгэн байдал бэдэрэнгүй, олон юумэ шадаха, мэдэхэ бологты - хүндэ тулхаладашны, өөртэшни туһа болохо», - гэнэн хургаалай заабари үгэнүүдые хэлэжэл хуудаг.

Минии аба Радан бага наһаяа дурсан хөөрэхэдөө: «Эжымнай дулаахан хара саараа, хайхан заншалаараа хурган хүмүүжүүлэн, абамнай бүхэриг, ажалша бэрхээрээ жэшээ болон, 3 хүбүүдээ дахуулаад, түлээшые, үбһэшые бэлдэдэг хэн...», - гэжэ тэмдэг-

лэдэг. Эгээн ехэ абгай Дарима Дугарнима хурайхай хоёр хүбүүдээ дээдэ хургуулитай болгоод, «амтатайхан» ашанартай болонхой. Аяар холын Ага нютагай Санаша нютаг тоонтогой Оля абгай Ринчин абга хоёрнай баатар хүбүүдые хүмүүжүүлэн.

Абымни дүү Баяр ахайтан нютагтаа түбхинэнхэй. Баяр хурайхай Сэсэгма абгай хоёрнай хоёр үри бээнэрые үргэн, үбгэн аба, эжыгээ баярлуулна. Дыжидэй Раднатан 12 ашанартай, мүн 2 гушанараа тойруулан, тэбхэр табин жэл сугтаа, эбтэй эетэй, ажабайдалай жолоо хам баряад, уужам сэдхэлтэй, урма зоригтой табидахи Сагаалганаа сугтаа утан баясана.

Үдэр бүхэндэ жаргалай найхание үзэжэ, Үглөө бүхэндэ наранай найхание үзэжэ ябагты. Мүнгэн нараар, Мүнгэн нараар! Сагаан хэшгээр! Сагаан нараар! Сагаалганаар амаршалагша аша басаган
Арюна ДЫЖИТОВА,
багшанарай колледжын V курсын оюутан.

Сагаалганай үедэ түрэнэн бодолнууд

БАЙДАЛТАЯА ЭБСЭЭД ЛЭ БАЙХАМНАЙ ГЭЭШЭ ТҮ?

Түрэл хэлэн
Түрэнэн дайда хоёроо
Түби дээгүйб
 - хаанаш яба,
 - бү марта.

Н.Дамдинов.

Мүнөөдөр буряад арад түрэл хэлээ хэр мэдэнэб гэжэ хэн нэгэнэй нураа наань, гурбан үе буряад арад түрэл хэлээ мэдэхээ болонхой гэжэ харюу дуулахат. Энэ харюуень хэнэйшые арасжа шадахагүй байдалда оронхойбди.

Шалтагаанинь мэдээжэ: 70 гаран онһоо түрэл хэлээ буряад хургуулинуудта үзэхээ болиһоноймнай хойшолон мүнөөдөр бэе дээрээ үзэжэ, хаража, мэдэржэ, гэмшэжэ байнабди.

Хотын гудамжануудта, транспорт соо бишыхан хүүгэдһээ эхилээд, үндэр наһатан хүрэтэр нэгэшые хүнэй буряадаар хөөрөлдэхые дуулахагуйт.

Залуушуул тухай хэлэнэнэй үлүү, үбгэн аба, эжынэр бишыхан ашанар, зээнэртээ түрэл хэлээрээ хөөрөлдэнэн мэтээр ород хэлэн дээрэ амархан хөөрөлдэжэ ябадаг болонхой. Жэшээ болгон: Япон гүрэндэ бишыхан хүүгэдые саадта ябаханаань эхилжэ, эрдэм бэлгитэ хургажа охилдэг. Энэ хадаа тон харюусалгатай үень гэжэ тоолодог.

Ямаршые үе сагта буряадайнаа ирагуу хайхан дуунай аяла, дуу радио болон телевиденээр шагнахада, хэды сэдхэлдэ хүнгэн, хайхан бодол түрүүлдэг бэ. Жэшээнь, Ц.Дондогойн «Хольн харгыда» гэнэн дууе С. Бунеевагай дуулахадань, Дандар Бадлуевай дуу гүйсэдхэхэдэн, буряад арад нимэл бэлгитэй гээд мэдэрэн баясадагбди. Үргэн Буряадтамнай үгинэй мэдээжэ, бэлгитэй эрдэмтэн С.Ш.Чагдуров багшанар болон эрдэмтэдэй суглаанууд дээрэ үгэ хэлэхэдээ, үхибүүдые бага наһанһаань түрэл хэлэндэн хургажа гэжэ онсолон тэмдэглэдэг бэлэй. Теэд энэ үнэтэ зүбшэлнүүдэинь гол хараамнай болоогүй байһанинь халагламаар. Энэ ехэ бэрхэшээлһээ гараха арга боломжонууд тухай хуралсалай зургаанууд анхаралаа тон найнаар хандуула ёһотой гээшэ бзээ.

Ород хургуулинуудта буряад хэлэ заадаг багшанар ажалайнгаа дүршэлһөө өөрынгөө нанамжануудые сониндоо бэшэжэ, газетын нюураар харилсадаг байгаа наамнай, тон ашатай, үрэ дүнтэй бэлэй гэжэ ханагдана. Мүнөө болохоодо, бэрхэшээлһээ гарахын арга боломжо би и гээшэ гү, али байдалтаа эбсээд, хуу дуугай болошоо гүбди?

Мүнөөдөрэй байдалаар хараябди: бишыхан наһанай үхибүүдэй тон һонирхожо

уншадаг «Хараасгай» журнал үнихэнэй хэблэгдэхээ болонхой. «Байгал» журналнай мүн гарахыа болижо, уран зохиолшоднай зохиолнуудаа хэблүүлхэ аргагүй болонхой. Тус журнал аяар холын Австралида ажаһуудаг буряад зон захил хэжэ уншадаг, түрэл арадтаяа харилсаха аргатай байһан. Мүнөө сагай эрхэ байдалаар уран зохиолшодой, бэлгитэй залуу үетэнэй зохиолнуудаа хэблүүлхэн хүшэр болонхой гэжэ мэдэнэбди.

Буряад зоной түрэл хэлэн дээрээ һонирхон уншаха хэблэл гэхэдэ, ори гансахан «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» газетэ «Одон» журнал хоёрнай болонхой даа мүнөө дээрээ. Тимэнһээ уржажа ябаһан бишыхан хүүгэдээ багахан наһанһаань түрэл хэлээ, ёһо заншалаа мэдэжэ, сахижа ябаха хүнүүд болог лэ гэжэ гол хайндэрэйнгээ - Сагаалганай үедэ хүсэхэшые, үрэхэшые байнабди.

Хүндэтэ манай Буряад орондо ажаһуутшад, нютагаархиднай, гарахыа байһан Тахья жэлые буянтай, элүүр энхэ, амжалтатай, олзотой, урма зоригтой утгала даа.

Роза ДАШИЕВА,
Долгорма ДАШИЕВА,
Валерия БАЛДАНОВА,
Улаан-Үдын 19-дэхи хургуулиин буряад хэлэнэй багшанар.

Сошордомо үзэгдэл

САГААЛГАНАЙ АМАРШАЛГАНУУД

«Амар мэндэ, хүндэтэ һунууд!» гэнэн амаршалга Сагаалганай үедэ хэдыдэхи үдэрөө Борсоевой үйсын харгы дээрэ томо гэгшын үзэгүүдээр бэшэгдэнхэй, хүндэлэн үлгөөтэй байна. Энэ амаршалга соо нэгэ алдуу бэшэ, аяар юһэн алдуу гаранхай. «Сагаан нараар, Сагаалганаар амаршалнабди» гэнэн үгэнүүд соо авторнуудын олон «а» үзэгүүдые бэшэ бэшэнээр, толгойгоо эрьсээд, наһан газартаа «а»-нуудые табижа эхилээ хаш.

Аржытар бэшэнэн эдэ үгэнүүдые буряад хүнэй уншаад, ехэ голхорхоор. Табан энээхэн үгэ зүбөөр бэшэжэ шадахагүй



һаа, бэшээшыегүй һаань болохо байгаа. Хүдөө нютагуудһаа ерэнэн ульгам буряад хэлтэй ажаһуутшаднай нислэл хотынхидай толгой нилээд

һамаара ха гэжэ шэбшэхэ бшуу. «Һохоршые» хүнэй харахаар бэшээтэй энэ самбар түргэн саг соо үгы болоһой даа гэжэ ханахада, мүнөөшые тэрэл

зандаа тэндэ байна.

Сагаалганай үедэ хотын гудамжануудаар хайндэрэй амаршалганууд олоор бэшээтэй. «Сагаалганар, Сагаан нараар» гэнэн үгэнүүд нюдэндэ то-родоно даа. Нэгэ наймаанай газарта «Сагаан нараар амаршалнаб» гэнэн амаршалга нэрэ обогшыегүй үлгөөтэй. Хэмнай амаршална гээшэб, ойлгохын аргагүй.

Буряадаар хэлэжэ, бэшэжэ шадахагүй һаа, «С праздником Белого месяца!» гээ һаань, дээрэ байгаа бэшэ гү?

Ешигма ЦЫБЕНОВА,
Радна Нима БАЗАРОВАЙ
 фото.

ДУРАН ТУХАЙ СОНЕДУУД

Хүлээнэй шажыа
 хүниин сууряанда
 Хаана ябаһыен
 таагаад үзэнэм.
 Үргэлжэ
 һанаамни
 тэгүүдэнэл
 шамда,
 Үдэшыи
 бүрэнхые
 тамалан
 зэмээнэб.
 Юундэ, хэлэнш, шамдаа
 дурлаабиб?
 Юртэмсын эрьсые тоохоё
 болёод,
 Гэнтэ юундэ шамай
 дуудаабиб?
 Гунигтай дууцууд зүрхэндэм
 эдэлээд,
 Дуранай ашаа хүндэ бэшэ,
 Гансал нэгэ болонхойн үгэ,
 Галта харасын шамцал
 эринэм.
 Гүн сэдхэлэйм эзэн
 болоһондош,
 Гансал шамдаа хүзэглэн
 мүргэнэм.
 Шамаяа, бурхыа,
 хүлээнэм.
 Уянгата нэрыеш дэмы дабтанаб,
 Урматайшые, аялагатайшые даа.
 Эрвэжэ ерэхэгүйеш одоол
 мэдэнэб,
 Эпэл даа дуранай заяан,
 яахаа да?
 Дуранай зула аһажа байтараа,
 Дээрһэнэнь үлэһэн шэни
 унтарха.
 Хабарай һуулын саһатай
 адъяар
 Хайла хайлаһаар горхоор
 урданха.
 Бэе бэеэ зэмэлхэ хэрэггүй,
 Зүрхэндөө гомдол барингүй,
 Зүүдэн мэтээр наһаа хэрэгтэй.
 Харин хэтэ мүнхэдөө сэдхэлэй
 оёрто
 Дуранай һуулын дүлэн
 ууяһандал,
 Дахин дахинаа гэнтэ бадархал.
 Хуби заяанайм долгин соо
 Хүдээдээгүй айлан
 морилбош.
 Сагай гүйдэл тогтооһоор
 Сэдхэлдэм хүбшэргэй
 түрүүдбш.
 Сонхынгоо хүрэнһэн шэл
 аршан,
 Саһанай шүрэнүүдые
 шэртэнэб.
 Нютагай шууян аалидана,
 Намай хайрлаһан нара
 маряана,
 Шэхэн соом бэтэжэ, нюдэм
 һохоржо,
 Шаналан зүрхэм шамдаа
 тэгүүдэнэ,
 Даараһан гарнуудни
 гарнуудыеш дурсана.
 Зэмэтэйб, мэдэнэб, зэмэтэйб
 даа!
 Буурахан зүрхыеш
 дуулаагүйб,
 Бадарһан дурьеш таагагүйб,
 Баглаа үнгэнүүдые бэрхээр
 хольжо,
 Дурье магтаагүй зурашан
 байхагүй!
 Гуниг дүрэн аяла
 мүнэзүүлжэ,
 Дурье мүнхэрүүлээгүй дуушан
 байхагүй!
 Хурса гуурһааран үгэнүүдэй
 шэдээр
 Дурье шэмэлзэгүй үлэһэн
 байхагүй!
 Хонгорхон бумбэрсэг дэлхэй
 дээрэ
 Дуранда абтаагүй хүн байхагүй!
 Уитан сэдхэлэе уужам
 болгохо,
 Ухаан бодолье тэнэглүүлхэ,
 Дээдэ замбиһаа үршөөлтэй
 мэдэрал!
 Хөөһөрһон зүрхые баяжуулжа,
 Хорото һанаае сагааруула
 Замби түбин мүнхэ абарал!
Дарима ДУАМАЕВА,
 Үндэнгэнэй
 гуманитарна институтай
 II курсын оюутан.

БУДДИЙСКИЙ КУЛЬТ БОГИНИ ПАЛДАН ЛХАМО

Богиня Балдан Лхамо (тиб. dpal Ldan Lha mo, санскр. sri devī, монг. okin tngri, бур. һама-сахюусан) - хранительница Учения Будды, дакини, богиня времени, проявление Всемилосердной Тары. Культ этой богини является одним из самых распространенных в тибетском буддизме. В Бурятии, где исповедуют традиции тибетской школы «гелуг-па», ритуалы и почитания Балдан Лхамо были очень популярны и продолжают оставаться такими и доныне.

Тибетские традиции этой богини аналитически осмысливались, адаптировались для местного населения. Культ Балдан Лхамо популярен на всех уровнях и существует во многих формах. Множество обрядов совершается как в дацане, так и в быту. Ей посвящено великое множество ритуальных текстов, гимнов, слагаются о ней мифы, легенды, передающиеся из поколения в поколение. Каждый верующий обращается к ней с мольбой о защите, совершая утреннее подношение чаем, носит на груди оберег с ее мантрой или хранит на божнице изображение богини с талисманом.

Художественное воплощение ее образа встречается как в иконах - танка, так и в скульптуре из камня, глины, дерева, металла.

Популярность Балдан-Лхамо объясняется тем, что она является древним, еще добуддийским культом, имеет древнеиндийские корни. Неоднозначность, многоликость образа буддийской Балдан Лхамо имеет длительную предысторию развития культового образа Шри Дэви в Индии, также адаптацию данного культа в Тибете и Центральной Азии.

Балдан Лхамо в буддийском пантеоне находится на нижних ступенях иерархической лестнице в форме гневной хранительницы. В то же время она выступает как идам в форме богини искусств Сарасвати, также в облике дакини Ваджраварахи и как повелительница Времени.

В Монголии имя Балдан Лхамо переводят как Охин Тэнгри, которая в мифологии воспринимается как всеобщая прародительница, называемая «единственной матерью». Калмыки почитают ее богиней плодородия и возрождения жизни.

В Бурятии прочно утвердился культ Балдан Лхамо как Заступницы, карает она только за несоблюдение данных обеща-

ний. Она входит в высший ряд десяти хранителей Учения — дхармапала (санскр.) или сахюусан (бур.).

Проведение обряда посвящения Балдан Лхамо перед наступлением Сагаалгана напоминает о том, что призывается богиня, которая вобрала в себя древнейшие отголоски культа «матери-прародительницы», что с приходом Нового года наступит новое рождение. Природа просыпается для новой созидательной жизни. Предпоследняя ночь уходящего года целиком посвящается хуралу Балдан Лхамо-покровительницы Вселенной и всех живых существ на земле. В первый день Нового года проводится ритуал подношения балина Балдан Лхамо, который изготавливается специально и хранится целый год перед алтарем.

Образ самой богини, ее иконография сложна, ее формы бывают мирными, гневными, демоническими.

Классическое изображение богини представляет собой гневный женский образ Балдан Лхамо иссиня-черного цвета, мчащийся на трехглазом муле через горы по озеру Мулетинг. Существуют особые тексты садханы (санскр.), которые являются описанием ритуала призывания божества, проведения следующих действий: благословение подношений, подношение, восхваление, призывание, подношение атрибутов, побуждение и т. д. Благословения совершаются с помощью жестов - мудр, молитвы - мантр и медитации. Затем следует подношение музыки и других подношений, затем благословляется еще одно подношение - балин. Читается мантра и визуализируется божество со всей свитой. Подробно описывается ее внешний облик, произносятся приглашения: «Из пустоты, в середине моря крови, покрытого запекшейся пеной, в центре черного воздушного вихря, на саврасом муле, у которого белое пятно на лбу, уздечки и недоудки из ядовитых змей, седло из головы ракшаса, сверху накрытое шкурой, возникает из слога ДЖО величественная богиня Воительница Ремата с оружием «сор». Тело ее иссиня-черного цвета, один лик у нее и две руки. В правой руке ваджрой-булавой бегон бьет по головам клятвопреступников, в левой, у сердца держит сосуд из черепной коробки - габала, полную крови. Лицо искажено, зубы



оскалены, поедает труп человеческий; смех ее подобен звуку грома. Три глаза красны, вращаются в глазницах, брови и борода горят огнем конца кальпы; спутанные волосы на голове рыже-желтого цвета, стоят дыбом. Правое ухо украшает лев, левое - змей. Голова увенчана короной из пяти человеческих черепов. Она носит ожерелье из 50 окровавленных голов. На теле капли крови и пятна жирной кровавой пены, вся покрыта кремационным пеплом. На макушке горит лунный диск, на пупке солнечный.

В ее свите 4 богини времени года, мамо, мара, духи ями, ракшасы, множество духов, разные божества, наги, демоны, гандхарвы, вампиры, пресмыкающиеся и неисчислимое множество других существ. Поднимают они в правых руках, сверкающих огнем, кто ваджру и кривой нож, кто кинжал или алебарду, пику, железный крюк, железный кол; в левых руках у всех габалы, полные ядовитой крови. У всех них, у госпожи и ее прислуги знаки: в глазах КШИМ, на ушах ДРАМ, на ноге КХАМ, на языке РАМ, на пупке САМ, на голове ОМ, на горле АА, в сердце ХУМ.»

Далее следует приглашение богине воплотиться в образ (скульптурный или живописный на танка). Перечисляются имена разных форм и эманаций богини, каждое с приглашением. Затем следует призывание Балдан Лхамо со всей свитой. Пятью богинями долголетия (Церинма) и Двенадцатью богинями Земли (Тенма).

После этого следуют подношения и восхваления разным ее аспектам. Как Повелительнице Времени ей подносят: 1) восемь видов внешних подношений: ваза для омовения ног и лица, цветы, лампада, воскурения, благоговения для тела, яства, музыка, т. е. приятное для ощущения, прекрасное для взора, благозвучное для слуха, приятный аромат, наилучшее для осяза-

ния; 2) внутренние подношения: это чистая кровь, мясо пяти видов, пять нектаров, балин. Все это подносится двадцать один раз. Затем следуют: Подношения Пяти богиням Церинма и двенадцати богиням Торма. Делаются поклонения телом, речью и мыслью. После этого призываются Учителя преемственности. Громко читаются гимны призывания, затем подносится балин. Далее произносится стослоговая мантра Ваджрасаттвы. Завершаются все эти действия молитвой благопожеланием. Шри Дэви (Балдан Лхамо) является на гребне черного смертельного вихря, что связывает ее с потусторонним, подземным миром Ямы. В то же время она украшена знаками солнца и луны, что ассоциируется с тибетской богиней небес, оружием которой является гром небесный. Мешок с болезнями и ядовитые змеи свидетельствуют о том, что она воплощение заразных болезней и лекарка одновременно. Перья павлина или зонт из них - это знак царственности и защиты от вредоносной магии, отравления, глаза. Считается, что павлин - царственная птица, переваривает любой яд, поэтому ее невозможно отравить. Габала, полная крови атрибут тантрийских божеств, - символ силы, непобедимости и бесстрашия. Гадальные кубики и свита из четырех богинь времени свидетельствуют о том, что она владычица судьбы и времени. Ее гнедой мул имеет три глаза, у самой - три глаза, что говорит о ее всеведении.

Много мифологических толкований образа этой богини. «У монгольских народов известна одна легенда, возможно, цейлонская, о богине Лхамо. Согласно легенде, богиня вышла замуж за Шинье, короля области Дудпо, который узурпировал королевскую власть на Цейлоне. Богиня поклялась смягчить дикий нрав своего мужа и обратить его в буддийскую веру. Но из этого ничего не получилось, и она убивает собственного сына, чтобы истребить королевский род. После этого покинула дворец и поехала верхом на муле на север. Когда король вернулся и узнал, что случилось, он схватил лук и пустил в след ей стрелу со страшным проклятием. Стрела попала в круп мула, богиня выдернула стрелу и пронесла следующее заклинание: «Да сдelaется рана моего мула глазом достаточно широ-

ким, чтобы обозреть 24 страны, и да смогу я сама истребить Злобный род Цейя Королей». Затем богиня продолжила свое путешествие, проехала Индию, Тибет, Монголию, часть Китая, и, наконец, остановилась на горе Ойхан, что в области Олгон, предположительно в Восточной Сибири. Гора эта была окружена Океаном и необитаемыми пустынями. Буряты считают, что это остров Ольхон на Байкале».

Таким образом, Балдан Лхамо приветствуется в конце Сагаалгана как богиня времени и судьбы, как мать прародительница, как защитница Буддийского Учения.

На графических образах Балдан Лхамо можно увидеть ее неизменный атрибут - черно-белые гадальные кубики шо, пристегнутые к торокам гнедой мула.

В гадании с опорой на Балдан Лхамо используются гадальные кубики и тексты, комментирующие выпавший жребий. Для проведения гадания шомо используются три кубика. Изготавливаются они из дерева, которое должно обязательно расти на северной стороне горы. Стороны кубика раскрываются в 3 разных цвета: белый, красный, синий. Глазки на кубиках должны распределяться определенным образом, на шести гранях они должны равняться в сумме 21. При гадании задаются различные вопросы, касающиеся быта, семьи, духовной жизни, духовной практики, предыдущего рождения, срока жизни, опасности жизни, о времени и причине смерти, о перерождении и предпочтениях в науках. Если результат по жребию оказался тяжелым, сразу же надо посмотреть, что можно сделать, чтобы поправить положение. У бурят существует специальный сержем - подношение Балдан Лхамо. Это кропление первой нетронутой части какого-нибудь напитка: молока, чая, кумыса, водки. Этот ритуал имеет очищающее значение, способствует сакральному очищению среды. Кроме этого, Балдан Лхамо, как одной из 10 хранительниц - сахюусанов, посвящается каждыйдневный хурал в любом дацане, проводятся специальные службы - поклонения.

С. Б. БАРДАЛЕЕВА,
старший научный сотрудник
Музея истории Бурятии
им.М.Н.Хангалова.

НОВОГОДНИЕ ПРАЗДНЕСТВА

С завершением всех обязательных обрядов начиналось гуляние. Весь первый день проходил во взаимных поздравлениях, приеме гостей и хождениях в гости. Прежде всего члены каждой семьи поздравляли друг друга, обязательным было посещение родителей и старших родственников с преподнесением подарков и благопожеланий (юрөөл).

В Сагаалган обмен подарками обязательен. Это могут быть платок, обрез ткани, пакетик чая для женщины; табак, хадак (знак особой почести в виде кусочка шелковой ткани белого, синего или желтого цвета) для мужчины, сладости или деньги для детей. В последние годы поиск подарка не составляет большого труда, ассортимент товаров в магазинах предоставляет широкие возможности для выбора знака внимания.

Важным и значительным считается угощение членов семьи и гостей. Самые

почетные гости в старые времена рассаживались в северной стороне юрты, мужчины - на правой стороне, женщины - на левой. Пир начинается с того, что хозяин острым ножом по всем правилам искусства разделки мяса отделяет куски от крестца барана и угощает ими гостей, начиная с самых старших. Хорошо заточенный нож говорит о том, что глава семьи - отличный хозяин. Нож должен резать как по маслу. Хозяйка раздает гостям пиалы с молочной водкой (за неимением которой теперь употребляются разные сорта). Каждый гость должен выпить, либо пригубить три предлагаемые пиалы водки, далее этикет разрешает уклоняться от спиртного.

Затем, после угощения в кругу семьи и самых близких друзей и родственников, начиналась непрерывная цепь хождений из юрты в юрту. Бывало, что люди заранее договаривались об очередности

хождений. Обычно первыми посещали самых старших и уважаемых родственников. Затем наступала очередь других. Посещение нарядно убранных домов формировало так называемое общественное мнение о хозяине и хозяйке, их детях и родственниках.

Особого внимания заслуживает жест новогоднего приветствия золгох. Когда младший старшему (или женщина мужчине, если они ровесники) протягивает обе руки ладонями вверх, старший, в свою очередь, кладет свои руки сверху ладонями вниз, младший поддерживает старшего под локти. У агинских бурят он дополняется еще одной деталью: младший подходит к старшему, держа на вытянутых руках хадак, возлагает его на кисти протянутых рук старшего, тот воз-



вращает его, перекадывая на кисть правой руки младшего, и лишь после этого оба совершают золгох. Женщины получили не хадак, а просто платок, и при совершении обряда, в отличие от мужчин, они не снимают головные уборы, а обшлага их рукавов приспущены.

Д.Д.ХУБИТУЕВА,
научный сотрудник Музея истории
Бурятии им.М.Н.Хангалова.

Сагаалган - 2005

МИР И БЛАГОПОЛУЧИЕ ПРИХОДЯТ ВМЕСТЕ С БЕЛЫМ СТАРЦЕМ

С Белым Старцем (Сагаан Убгэн) связаны мои первые воспоминания о Сагаалгане. Я была уверена, что после Дедушки Мороза на Новый год обязательно придет Сагаан Убгэн. Засыпала в ожидании подарков, и обычно утро начиналось с них.

Мой отец, лама-иконописец Данзан Дондоков, женился очень поздно, поэтому я не знаю его молодым. В течение Белого месяца поздравить его с праздником приходили друзья, родственники, знакомые. Среди них был один старик с белой бородой и такими же белыми большими усами. Я была уверена, что он и есть Белый Старец. Он, как волшебник, выуживал из своей сумки мандарины, яблоки, конфеты, которые казались гораздо вкуснее тех, что были дома, или которыми угощали остальные гости. Мне они казались волшебными. Старики вели долгие беседы и часто, возможно, специально для меня говорили о Белом Старце.

Когда у меня самой появились дети, я продолжила эту традицию. На Новый год к моим детям обязательно приходил Дед Мороз, а на Сагаалган - Белый Старец. Свои подарки они оставляли под подушкой. Дети долгое время были уверены, что это реальные персонажи. С удовольствием и благодарностью они вспоминают сегодня свое детство, наполненное волшебством и чудесами, и говорят, что, когда у них появятся дети, они также будут устраивать им такие праздники. Сагаан Убгэн буддийское божество, то есть культ его существует на Земле более двух с половиной тысяч лет. В XVIII веке он был включен в пантеон божеств северного буддизма. Белый Старец входит в разряд «хозяев» (эдзэнов, эжинов, сабдаков) Земли и является их Главой Ханом. Сагаан Убгэн почитается как покровитель здоровья, долголетия, богатства, счастья, семейного благополучия, приносит мир и покой, равновесие во всех делах.

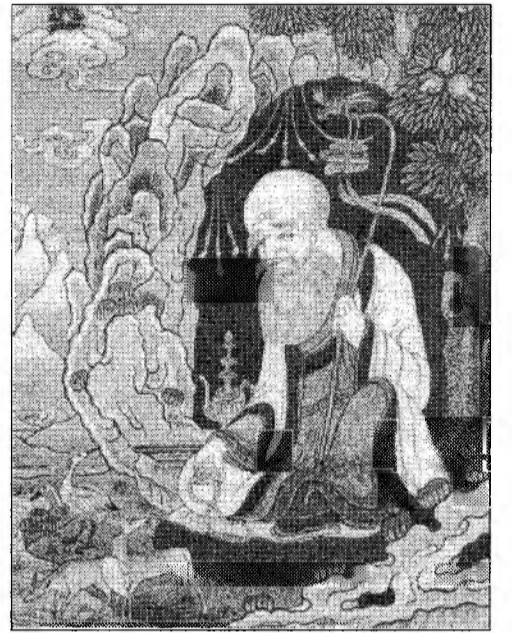
Существует много историй и легенд о Белом Старце. По одной из них, Будда Шакьямуни во время прогулки со своими учениками встретил белобородого старца в белой одежде в окружении животных. Поговорив с ним и убедившись в его мудрости и могуществе, Будда повелел ученикам почитать его. В другой говорится о том, что Сагаан Убгэн родился стариком, так как его мать, будучи на сносях, не дала выпить бурханам, которые в отместку за это запечатали ее чрево на сто лет.

По другому сюжету, Черный Старец и Белый Старец, преследуя оленей, попали в пещеру отшельника Милорайпы, который убедил их отказаться от охоты на живых существ и принять Учение.

В книге Позднеева «Очерки быта буддийских монастырей...» дается перевод сутры о Белом Старце, выдержки из которой я хочу привести ниже: «Будда с учениками проходил у горы, которая называлась Чжимисту-ой (плодовитый лес), и в это время увидел одного старца, достигшего уже предела человеческой жизни: волосы и борода его были совершенно белые, он одет был в белую одежду и держал в своей руке посох с наконечником, изображающем драконово голову. Такого старца увидел Будда и спросил его: «Зачем в одиночестве живешь ты у горы?». «Всесовершеннейший Будда, - отвечал старик, - я жил на этой горе, имеющей имя Чжимисалан (плодовитая); я жил на горе, и выше меня было небо, а внизу - мать утугэн (утугэн - шаманское название земли). Я повелитель диких зверей, ядовитых змей, людей и животных, гениев земли, гениев воды, гениев хранителей правления (царств). Как ни свирепы гении 24-х стран, - я могу управлять всеми. Я владыка гор, земли и воды; в храмах я владыка странства, на котором помещаются священные книги; в городах я владыка места, на котором стоит город.

Я в точности знаю добродетели и грехи людей, населяющих вселенную, долготу и краткость человеческой жизни в моем владении. Я даю счастье совершать добродетельные дела; я даю веру в Три Драгоценности, все это разъясняю я, ниспускаясь 1 и 16-го числа каждого месяца, в день мыши ниспускаются вместе со мной два докшина, черный горный демон, повелитель привратников ада, и владыка огня: они подробно описывают все дурные и добрые деяния, совершенные людьми. Кто по жестокости убил кого, не был почтителен к родителям, злоумышленно не оказал почтения к Трех Драгоценностям, всех тех и обо всем том небесные гении записывают. Потом я, вместе с докшинами земли и воды, владыками несчастных дней, девяти звезд пяти свирепых галабов, с владыками земли и владыками вод, с владыками городов и местностей, схожу и таковых греховных существ предаю чертям, принадлежащим к ста различным родам. Навожу на них болезни, воров, раны, сыпи и дурные сновидения в таком обилии как дождь. Обманы, порчу в вещах, убытки, смерть и мучения все это я даю».

На эту речь повелителя неба Всесовершеннейший Будда сказал: «Хорошо, хорошо!» и потом произнес, обращаясь к ученикам: «Дети высокородных, дайте клятву пред моим лицом в том, что вы будете охранять одушевленные существа и помогать им!». «Кто эту книгу переписет, приобретет, покажет другим или прочтет, заслуги того безгранично велики; а если кто прочтет ее семь раз, тот избавится от болезней», - так сказал Будда и произнес следующее тарни: «Ом-на-мо-са-лу-то-ма-до-ка-то-ло-тон. Ом-то-ло-то-ло-дий-я-сва-ха-ха-ха-ха». Услышав эти тарни, все гении земли и воды возблаговости пред Буддой и, сложив ладони, поклонились».



Сагаан Убгэн изображается добродушным лысым старцем с белой бородой. Его атрибуты: персиковое дерево, олень, посох, книга судеб - символы долголетия. В верхнем углу слева, в облаках, изображается Амигас (Аюша) Бог Долгой Жизни.

Многих бурят смущает арийский тип лица Белого Старца. Как я писала уже выше, этот персонаж существует более двух с половиной тысяч лет, и родился он не на берегах Байкала, поэтому он не может этнически быть похожим на старика-бурята. За 200 с лишним лет он, естественно, стал «родным» для нас, так же как и «родным» его считают многие народы, населяющие нашу планету, независимо от расы и национальности.

Н.Ц.Д.ДОНДОКОВА,
искусствовед, художник,
член Союза художников России.

НОВОГОДАНИЕ ИГРЫ И ГАДАНИЯ

Вечер первого дня Сагаалгана в старину был насыщен развлечениями. Народ собирался в одной из юрт, часто это была юрта самого старого и уважаемого жителя улуса, пели песни, слушали сказителей (улигершинов), играли на моринхуре. Иногда в первый же вечер, а кое-где лишь на третий день устраивали гадания и игры.

Гадание было делом лам-астрологов (зурхай), которые каждому желающему могли составить его индивидуальный гороскоп, пользуясь специальной таблицей астрологических вычислений и руководством к ней, изложенным в буддийском сочинении «Биндер гарав». Это делали обычно накануне Сагаалгана, ибо среди советов немалую роль играли указания, в какую сторону должен быть сделан первый шаг из юрты в утро первого новогоднего дня, через что надо или, наоборот, ни в коем случае нельзя перешагивать и как ликвидировать угрозу какой-либо опасности или неприятности. Все это называлось сээр гаргаха т.е. дословно «вывести невезение». А старики, собравшись в юрте, исходя из многовекового народного опыта и наблюдений предсказывали по погоде и поведению животных, каким будет год, большим ли будет приплод

скота. В ряде мест отмечен обычай вырезать из войлока или дерева фигурку того животного, в год которого родился человек. Ее хранят в течение года, а затем выбрасывают.

Игры, в которые играли в первые дни Сагаалгана, были достаточно разнообразны: шахматы (шатар), домино (даалуу). В них играют повсюду, и они не связаны с какими-либо конкретными сезонами года. Но есть и такие игры, символика которых связана именно с Сагаалганом: это «пестрая черепаха» (алаг мэлхэ), «загонять оленя» (буга табиха), «стрелять бабками» (шагай харбах), «хватать бабки» (шагай шүүрэхэ), «круг» (хорло) и др. Каждая из них имеет определенный философский или магический смысл.

В начале XX в. буряты знали несколько десятков игр в бабки (шагай). Исследователи усматривают в них взаимосвязь с магией плодородия в скотоводческом хозяйстве. В игре шагай харвах, например, выстраивали цепь из 8 или 12 бабок, укладывая их по две, и «стреляли» по цели другими бабками с помощью специальной дощечки. Выигрывал тот, у кого в конце игры оказывалось наибольшее число бабок. В игре шагай ниилэхэ бабки подбрасывали, а затем собирали на земле или на



полу пары, лежавшие одинаковыми сторонами кверху. Затем, щелкая пальцем, «стреляли» одной бабкой по другой, стараясь не задеть при этом соседних. При удачном «выстреле» игрок забирал себе обе кости. Выигрывал опять-таки тот, кто к концу игры набрал наибольшее количество бабок.

В игре алаг мэлхэ из 88 или 92 бабок выкладывали фигуру черепахи. Последовательно каждый из игроков бросал шестигранную кость с нанесенными на каждой грани точками от одной до шести, и по тому, ка-

кое число выпадало, забирал соответствующее количество бабок из фигуры черепахи. Во всех этих играх сосредоточение в одних руках большого количества костей должно было магически содействовать увеличению приплода скота их обладателя.

В популярной новогодней игре хорло использовались 60 деревянных квадратных табличек: 48 представляли собой четырехжды повторенные изображения животных 12-летнего цикла, а 12 табличек - трижды повторенные изображения драгоценного камня (эндэмэни), царя птиц - Гаруды и льва. Последние 12 табличек обладали большей магической ценностью в этой игре, чем первые 48. Из всех табличек выкладывали 12 кучек по пять в каждой и делили между участниками игры, которых могло быть от двух до 12 и которые должны были из этих табличек выложить юрту. Вначале шли в ход менее ценные таблички, по мере приближения к концу игры пускались в ход более ценные. Выигрывал тот, кто положил в центр, ассоциировавшийся с дымовым отверстием юрты, имевшую наивысшую ценность табличку с изображением хорло (таких было всего три). Эта игра имела космическую символику. Числа 3, 4, 5, 12, 60 на-

делены важной семантической значимостью в мифологии и космогонии монголов (трехчастность времени и пространства: мир верхний, средний, нижний, т.е. подземный; время прошлое, настоящее, будущее; четыре стороны света, пять элементов мироздания; 12 и 60 лет - календарные циклы). Все они в сочетании друг с другом позволяют некоторым исследователям рассматривать эту игру как некую акцию космического творения, в которой выкладывание юрты из игровых табличек выступает как аналог сотворению мира. Каждая из игр предусматривает большое число участников, и вечера первых дней Сагаалгана - наиболее подходящее для них время.

Первые три дня нового года наиболее насыщены событиями. Однако и весь остальной месяц считается праздничным. Продолжаются хождения в гости, можно и даже рекомендуется съездить к родственникам, живущим в отдаленной местности, и обменяться с ними приветствиями и подарками.

Д.Д.ХУБИТУЕВА,
научный сотрудник
Музея истории Бурятии
им.М.Н.Хангалова.

Из книги «Как праздновать Сагаалган».

Отправимся, дорогой друг, в уютную квартиру на проспекте Победы, где беззаботно порхает Оюна, дочка Сергея Иннокентьевича, музыканта оркестра театра оперы и балета и Даримы Лхасарановны.

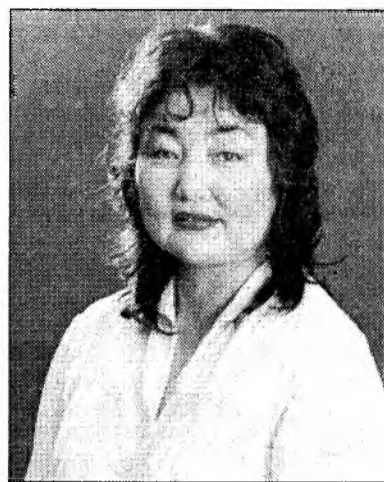
Д.Л. Театр - это мощный коллективный труд, возглавляемый лидером. А лидер - это дирижер, режиссер. Настоящий лидер - это художественный профессионал. Вот, например, знаменитый оперный театр Покровского. Я бы не сказала, что в нем работают потрясающие певцы. Но театр Покровского - это марка. Когда есть два гения - дирижер и режиссер, то публика будет ходить в театр. Спектакль - это воплощение авторского замысла художественного лидера театра.

В лучшие годы в нашем театре работали приглашенные дирижеры: Бухбиндер, Чуд-

садишься в такси - это катастрофа. Песни звучат примитивные, жесткие, грубые. Воздух пропитан агрессивным рубящим двухдольным размером "ум-ца ум-ца, ум-цаца"... Вот с чего приезжающие в Россию люди начинают знакомство с россиянами.

С.И. Блатная музыка по всей стране - наследие лагерной системы. Отражение словесной брани. Одни сидели в лагерях, а другие их охраняли. В итоге никакой разницы...

Музыка равноценна слову - "Вначале было Слово...". Речь, музыка имеют свой темпоритм. Весь мир так или иначе звучит... В



Навстречу празднику Сагаалган

проходит на сцене. Поэтому публика сплетничает о людях театра. Вот и вся разница с другими учреждениями. Вы нужны, Дарима, своему родному театру как воздух. А китайские студенты могут сюда приехать учиться. Не только китайские. Вы могли бы открыть здесь свои мастер-классы по оперному вокалу. Сколько молодежи к вам приехало бы не только из российских городов.

Д.Л. Я уже была художественным руководителем. Так - то, конечно, можно было, если бы была помощь со стороны руководства республики. Пока я готовила фестиваль, все откликнулись и очень помогли. И правительство, лично Леонид Васильевич... Важно правильно поставить вопрос, я так думаю. Тогда

ра слез, печали по нему...

Так, каждый звук постепенно наполняется новой интонацией, ощущением. Образы начинают укореняться в сознании певца...

К разным вокалистам нужно применять свои подходы. Бывает, что человек - чистый вокалист. Или просто не связывает пение с мозгами. Существует много причин, почему не каждый певец - Шаляпин. Начинаешь с певцом работать, он обрастает образами. Образы - это музыкально-драматические, чувственные образы, которые я создаю в классе.

Т.М. Как вы относитесь к тому, что солист может прийти, не выучив текста?

Д.Л. Когда я была моложе, естественно, бывало, что певец мог не выучить партию вовремя, не прийти на занятие. Все терпелось

ДАРИМА ЛИНХОВОИНА ОБ ИСКУССТВЕ ОПЕРЫ

новский, Айзикович, Горелик. У каждого был свой почерк. Все - таланты. Певцы менялись. Певцы у нас всегда были хорошие, самобытные... Конечно, в советское время было легче. Была специальная государственная политика. Но если напрячься, то и сегодня хотя бы раз в год можно сделать что-то значительное. Нужны какие-то программы, новые технологии менеджмента, которые разработаны в мире. Ведь есть другие регионы, где проводится планомерная оперная политика. Тот же Иркутск осуществляет невероятные, просто сумасшедшие проекты! Есть у кого заимствовать организационный и другой опыт.

Т.М. У нас на все был ответ - "депрессивный регион". Нет элементарного прагматического понимания как зависит, к примеру, продажа вертолетов от образа республики в российском и международном масштабах. Фактически все эти годы велась политика уничтожения культуры.

Д.Л. Почему мы не можем видеть и слышать замечательные спектакли? Мы ведь не какие-то ущербные, если живем в Сибири. А Кончаловский во второй своей книге пишет, что талантливый человек и на Колыме способен так организовать свою жизнь, что все у него будет: театр, искусство, жизнь. Известно, что классическая музыка благотворно влияет на физическое и психическое здоровье человека, на его интеллектуальное развитие. Как можно так жить, чтобы детей не водили в театры, не понимаю... На Западе продаются специальные записи классической музыки для грудных детей! Потому что классическая музыка развивает способности, развивает мозг. Наверное, наше общество стало бы более гуманным и развитым, если бы дети получали соответствующее музыкальное воспитание. На Западе мощный интерес к опере и балету. Огромный интерес. Бешеные деньги на это выделяются. Чтобы жить было интересно. Красиво. По-человечески.

Т.М. Сергей Иннокентьевич, ваш отец был управляющим банка. Нет бы пойти вам по родительской стезе. Тем более, что об оркестрантах театра вообще редко когда вспоминают...

С.И. Лучше поставить вопрос иначе - смогли бы жить по-другому. Мне кажется, что музыка не столько профессия. Это образ жизни. Музыка дает свободу во внутреннему миру и разностороннее общение. Другие специалисты, на мой взгляд, живут узкопрофильно, в своих рамках, из которых не могут выйти. Ужасно, когда население предпочитает слушать децибелы. Не подозревает, что это вибрационное саморазрушение на клеточном уровне. Звук, как и словом, можно лечить и разрушать. Тот, кто слушает децибелы - агрессивную музыку или уже разрушен как личность. Или полностью закрыт от мира. Как в камере-одиночке. Это опасное социальное явление. Представьте, какая агрессия или апатия создается в голове.

Д.Л. Мы были в Южной Корее. Там водители такси слушают классическую музыку. Повсюду от Голландии до Японии слышна классическая музыка в автомобилях, в кафе. Поэтому царит какой-то спокойный настрой. Когда приезжаешь в Шереметьево,

Европе стесняются даже произносить, что не ходят в театр. А у нас этим порой бравируют: "Яне люблю театр!" Или считают, что классическая музыка - удел избранных, знатоков. Как бы не было трудно в жизни, музыка поддерживает человеческое начало.

Т.М. Дарима, расскажите, пожалуйста, какими были ваши родители? Наверное, их взгляды различались? Ваша мама Вера Дашиевна, должно быть, была коммунисткой. Она вместе с Г.Цыдынжаповым, Б.М.Балдаковым выступала в фронтовой бригаде БМАССР. В фонде Г.Цыдынжапова сохранилась правительственная телеграмма военных лет о том, что Бурят-Монгольская труппа единодушно признана лучшей фронтовой бригадой страны главнокомандующими передовых фронтов. Слова - "Коммунисты - вперед!" были тогда не пустой фразой.

А ваш папа - из старинной интеллигенции, которую Советская власть жестоко преследовала. Насколько жизненные позиции ваших родителей совпадали? Рассказывали ли они о депрессиях?

Д.Л. Мама моя была членом партии 50 лет. Верила в коммунизм. Не хитрила, не юлила. Была очень прямая. Считала, что прямо-то можно оздоровить общество. Папа был совершенно другим человеком. Если ему что-то не нравилось, он не говорил об этом. Он никого ничему не учил. Даже меня. Единственный раз, и то - в порядке пожелания, сказал, что может не стоит мне так сильно подводить глаза? Он не внедрялся в человека резко, в его духовный мир. Но воздействовал каким-то другим путем. Попробую описать. Другим, человек рассказывает все свои проблемы. Папа внимательно слушает и начинает как бы погружаться в него. Попривзвись, уже изнутри начинает его двигать, как бы направлять. Это было просто гениально! Никогда не говорил: "направо-налево", "сидеть-встать"...

Мой дедушка был зайсаном - административным главой сомонного уровня. Был заключен в тюрьму. Семья осталась без куса хлеба. Папа, видимо, это глубоко переживал. Родные моей бабушки были все расстреляны, как родственники П.Бадмаева. Она училась тогда в Ленинграде. Соседи из Аги предупредили: "Долго, домой не возвращайся. Так-то случилось с твоими...". Поэтому она все студенческие годы находилась в Ленинграде. Бедствовала. Там жили ее родственники Бадмаевы (семья Петра Бадмаева - дипломата и врача тибетской медицины - Т.М.). Они были благородные люди. Предостерегали не ходить к ним, т.к. сами жили под контролем НКВД. Вообще, мои родители были очень разные, а вместе составляли единое целое.

Т.М. Читатель может не понять, как это Л.Линховоин "внедрялся в человека" и что-то там с ним без слов делал. Попробую, сколько могу, пояснить. Человек с очищенным от негативных эмоций мышлением, интеллектом, способен без слов воздействовать непосредственно на подсознание другого человека. Певцы, поэты, шаманы владели древними психотехниками, обучаясь у учителей,



обычно у своих отцов или дядей. Неслучайно "певец" и "шаман" выразались в одном слове. Буддисты разработали специальные письменные руководства психотренинга. Есть люди, которые владеют этим искусством и сегодня. Кто-то сознательно, а кто-то бессознательно.

Понимаю, Дарима, что работа в Китае интересная. Наконец, достойна вас. Как это должно быть интересно пожить в Китае в период его взлета. Но все-таки... Без фигуры вашего профессионального уровня никакие, даже хорошие, чиновники ничего не способны сделать. Это ясно, как день. Ну, что может для театра сделать очередной чиновник, если он не имеет наработанного имени, статуса в культуре и искусстве страны? Приезжает такой чиновник в Москву. И вызывает в лучшем случае недоумение у столичных, не самых глупых, чиновников. Без авторитетного в мире российской культуры искусства, самый замечательный артист становится никем. Вы, Дарима Лхасарановна, могли бы вытащить оперу из этой лужи. Своим авторитетом, своими организационными способностями, а также опытом. Может, правда, за свой счет - сколько труда сейчас потребовалось бы. В таких немассовых профессиях существует своя табель о рангах, что совершенно неизвестно руководству республики...

Неслучайно улан-удээнцы на вашем концерте плакали. Вся жизнь столицы Бурятии словно прошла перед глазами.

В центре этой жизни был театр оперы и балета. Разве это можно пересказать. Невозможно... Нынче нет понимания элементарных истин: где театр, а где самодеятельность. Где высокое искусство, а где фольклор. Видят, что-де фольклор, этника в моде. Но не понимают внутренних механизмов этого явления. Дескать, надо сегодня "фольклорить", да и все!

В дни прошедшего фестиваля в самом театре были недруги возлюбили друг друга. И сами тому удивлялись, шутили над собой! Ведь это все ерунда, что артисты особо вредные и скандальные. Жизнь артиста

и помощь руководства республики будет активной... Наше поколение артистов еще что-то видело. Нынешнему поколению труднее приходится. А ведь должно быть наоборот, легче. Я считаю, что на современной сцене должно быть также как в кино! Нужен новый стиль спектаклей, без затрапезных париков... Вижу, как можно было бы интересно поставить "Кармен".

Чтобы спектакль был приближен к нам. Вижу, как это можно сделать. Кого пригласить. И массу опер. Например, "Тоску", "Травиату". Можно было бы поставить невероятно элегантный классический вариант. Или совершенно по-новому прочесть старый сюжет. Классика всегда современна. Все должно быть в синтезе - и художник, и режиссер. Певцы у нас для этого есть. Работая на новых постановках, молодые солисты будут быстрее расти, развиваться. Людей совершенно тупых не бывает. Просто в человека надо углубиться. Точно такой путь прошли палины ученики. Один из учеников говорил, что вроде ничего он с ними не делал... Ученик не понял процесса. Не мог его проанализировать. Но папа сделал так, что они стали петь гениально. Точно также надо заниматься с молодыми. Вынимать из самого артиста человеческую глубину.

Т.М. У меня сложилось впечатление, что вы ставите певцу каждую фразу - как литературный консультант, режиссер и т.п. Недавно меня спросили, какая разница между оперным концертмейстером и обычным аккомпаниатором? В таком вот ключе: "Я понимаю, что Д.Л. такая и такая. Но я не понимаю ее работы".

Д.Л. (смеется). Вообще профессии концертмейстера специально нигде не учат. Существует следующий метод работы концертмейстера: "Я тебе все сыграю. Ты выучишь партию". Львиная нагрузка в таком случае ложится на плечи дирижера и режиссера спектакля. А если нет того и другого, то приходится все, что ты в этой жизни познал, прочувствовал, включать в процесс работы с певцом. Например, "Дремлет плачущие ивы". Начинаешь пропевать и показывать певцу музыкальную фразу. Ведь одно и то же слово имеет в разных обстоятельствах различные оттенки, грани. Если человек не понимает, стараешься объяснить дальше. Например, пропеваешь чувство плачущей ивы. Если "разыграл" звук "ууу", то уже из него одного прорастает образ длинных склоненных ветвей. Если певец и тут затрудняется, объясняешь дальше - почему ива плачущая: вот, допустим, человек умер. А ива - метафо-

вообще... беспрободно. Ставили ведь большие задачи. От этого, вероятно, сейчас сердце неважное, давление высокое. А сейчас полетче. Солисты как бы созрели, чтобы со мной заниматься. Но я уверена, что к другим концертмейстерам по-прежнему не всегда приходят подготовленными. Мне кажется, что хотели бы заниматься солистки театра. Но я ведь сейчас в театре не работаю... Что касается монгольского певца, то перед ним умения есть личные обязательства. Дарима, его педагог в Улан-Баторе, ученица моей мамы. Она специально звонила. Попросила меня с ним позаниматься...

Т.М. Расскажите, пожалуйста, о Ганбате, который не так давно блистал на нашей, на Новосибирской оперной сцене.

Д.Л. Очень жаль, Ганбат скончался от сердечного приступа. Такой талант... Ганбат был страшно трудолюбивым. Он буквально выжимал меня в классе. Утром приходил в театр и часами ждал, когда, наконец, освобожусь. Все время старался быть у меня на глазах. (Смеется звонко, растягивая слова.) Утром. Немытым ужом! Когда я совершенно обессилевшая, говорила: "Ну, Ганбат, может быть..." Он ничего не отвечал. Но какими глазами смотрел, что я сдавалась: "Давай, сходи покушаем". Утром приходил летел в столовую. Потом быстро поднимался по лестнице вверх в класс и все! Мы занимались с ним каждый день. Способный певец. Голос красивый! Он спел ее на нашей сцене потрясающе! Без единой ошибки, без сучка и задоринки. И без помощи суфлера.

Т.М. После всего этого как же вы уедете в Китай, а?

Д.Л. (живо): Ой, я еду в Китай с большим сожалением! Конечно, мне хочется работать дома. Хотя, честно говоря, я наконец поняла одну простую истину - нельзя привязываться к одному месту. Легче будет жить и работать. Но с другой стороны, сильно уж привязана я к Бурятии! Хотела отъехать, но невозможно... Вот приехала сейчас, убедилась, что все-таки мне хорошо отъезжать, но невозможно... Нет-нет, я и не думаю, что я как... муравей. Его обычно не видят. Видят красивую Стрекозу. Оказалось, что я тоже из области Стрекозы! И тоже немножко свез-усь там чего-то... После фестивальных дней это приятно осознавать. Пройдет время и это впечатление забудется. Но пока очень приятно. Оказывается, все творческие дела были под прицелом у народа. Все наблюдали, смотрели. Творческий вечер показал, что все, что я говорила - все воспринималось публикой. Значит, народ готов был слушать. Ну, наверное, размышляли в свое время о чем-то... Вот это приятно (здесь Дарима Лхасарановна неожиданно глубоко и устало вздыхает. Словно закончила, наконец, большую стирку в речной стремнине). Приятно, что многие люди, если даже не знали в чем суть профессии концертмейстера, то пытались по крайней мере узнать. И пришли на мой вечер. Пытались и, может быть, что-то поняли. И слава богу!

Беседу вела
Татьяна МАЛАНОВА.

Аян замай тэмдэглэл

«ХЭНГЭРГЭ» - ИСПАНИДА

1979 ондо СССР гүрэнэй хүсэнэй дүлэн үшөө буугаагүй, «перестройка» гэһэн сагай зүүдэндэшье үзэгдөөгүйдэ, Түнхэнэй аймагай Хоймор нютагай дууша, хатарша бэлигтэйшүүд «Хэнгэргэ» гэжэ фольклорно ансамбль бүридхүүлээд, Буряад-Монгол арадай дуунуудые, хатарнуудые олон тайзангууд дээрэ харуулжа эжилхэн байдаг. Ансамбль тэрэ сагай аймагай коммунист намын нэгэдуугаар секретарь Анатолий Дамдинович Моглоевой үүсхэлээр бии болгогдохон юм.

Ансамблиин хүтэлбэрилэгшөөр «Ажалай Улаан Тугай», «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденуудаар шагнагдаһан, Буряадай габьяата багша Бандеева Ольга Иринчиновна томилогдоо һэн. Хойморой буряад нютагуудай бэлигтэйшүүд олоор хабаадалсажа, ансамблиин хүгжэлтэдэ ехэ туһа хэһэн гээшэ. Эдэһэй тоодо малшад, таряашад, наймаашад, багшанар, соёлой ажалшад олон һэн. Жэшээнь, Б.Д.Бузаев Мария Цыденовна хамгантаяа, С.Г.Машкинова, В.С., З.Д.Сыбикувүүд, Д.И., С.И. Банчиковаууд, эгшэ дүү хоёр, К.В.Балахеев, С.Б.С.Хандиоров, Д.Д.Сыренова Голин хүбүүнтээ, Д.А.Улзоева, Н.Б. Малапханова, В.Д. ба В.Д.Халбазыкованууд, И.Ш., Т.С. Ангаскиевууд, Бодеевүүд, Баторовууд, Улукшионовууд, Ягдусвууд, Майдархановууд, Пидусвууд, Хамагасвууд, тэдэһээ гадна үбгэшүүд Д.О. Малзуров, С.О.Анчиков, С.Д.С.Сухеев, гол солист Д.М.Прушенов гэгшэд хабаадалсажа, ансамблине суурхуулаһан юм. Хэдэн жэлэй туршада олон тайзангууд дээрэ бээс харуулһанайн удаа, 1988 ондо Москвада болоһон нэгэдуугаар уласхоорондын фольклорно фестивалда, тэрэнэй удаа Тыва Республикын урилгаар 1990 ондо Кызыл ошоһон коллектив абьяас шадалаа нэмэжэл байгаа. Аймагай найр наадануудта, хонгоодорнуудай уулзалгануудта, жэл бүрийн Сагаалганда, Сурхарбануудта заагагүй хабаадаг абьяас ехэтэй ансамбль болоһон. Репертуарынь - буряадуудай ёхорнууд, арадай дуунууд, ёһо заншалнуудые харуулһан зүжэгүүд, аман зохёолнууд, хатарнууд. Д.М.Прушенов 77 наһандаа ансамбльда хабаадахаа болиһон, энэһээ ехэ наһатайшуул байгаагүй.

1995 оной зун болотор түрүүшын ансамблиин гэгшүүд наһашье бараһан, олон наһатайшуулай хабаадахааяа болиходо, залуушуул, дундашье наһатайшуул, тэдэһэй тоодо би ажалынь үргэлжлүүлхэн байнаба. Манай ансамбль хилын саана гараха боложо, аяар Испани ябаад ерэхэ золтой байбади. Ансамблиин гэгшүүд хорин хүн, Улаан-Үдэһөө табан хүн, тэдэһэй тоодо композитор А.А.Андреев, Г.П.Кулагина, И.Д.Филиппова гэгшэд мааньдые ударидаа һэн. А.Д.Моглоев Ирина Цыреновнатаяа хоёр айл нэгэ купе соо ябабди. Замдаа А.А.Моглоевтой бараг ойро танилсажа, энэ хүнэй гүнзэги ухаае, хүхиюуи, хүнгэн зангынь татяа бэлэйб. О.Бандеева багшынгаа бэлигтэй захагүе мэдэрэ һэмби.

Москвагай Ярославска вокзалда буухаданай, манай Буряад Республикын Москвада байгаа түлөөлэгшэд угтажа, аялшлын фирмын ажалшадтай уулзуулаад, зохид буудалда оруулжа хонгуулаһан удаа Шереметьево - 2 гэгһэн уласхоорондын аэропорт хүргэжэ, Барселона үдэшөө һэн.

Дүрбэн часай туршада ниидэһээр, Барселона буухаданай, наратай, сэлмэг үдэр, агаар сэнхирээр харагдан халуун ааяжа байгаа. Вокзалай газар гарахаданай, Цельсийн хэмжээгээр табяад градус халуун байба. Удаан болонгүй нэгэ томо автобус залагдажа, мааньдые хотоор экскурсида абаашаба. Хэды халуун байбашье, экскурси ехэ һонирхолтой; олон зуугаад жэлэй урда баригдаһан гэрнүүд, тон сэбэр гудамжанууд, үй түмэн машинануудай үймэдөөи, балай ехэ шууяагүйн, угаа тооһо үгынь ехэл гайхалтай һэн. Хадын оройһоо харахада, томо хото, далайн эрье зайһан гэрнүүд, эрьсын ойро байһан олтирог дээрэ үндэр сагаан баханьн оройдо баруулжаа гараа харбайһан Х.



Колумбын дүрэ хүшөө харуулаад, гидэй: «Энэл даа, Америкэ нээһэн хүн, нёдоцдо, Колумбын Америкэ нээһэнэй 500 жэлэй ой тэмдэглэгдээ», - гэхэдэ, Испани гүрэнэй хүгжэлтын одон, далай, дайдын эзэл байһанайн түүхын шаналал мэдэрэгдэ һэн. Барселона хотын түбтэ, баригдажа байһан католическа хүмын нэрэнь - «Храм Святой фамилии», архитектор - Антонио Гауди, зуугаад гаран жэлэй үмэнэ эхилэгдэһэн барилга, урда ханань оройдоо хүрэтэр дүүргэгдэгээрэ баригданхай, бэшэ барилгань эхилэ үзөөгүй. Ушарынь хадаа, энэ хүмэ нийгын барилга, олон зоной хайн дураараа үгэһэн мүнгөөр бүтээгдэжэ байһан юмэ. Баригдажа дүүргэгдээгүй энэ хүмые харахадаа, гүрэнэйнгөө ажабайдал ханажа, хэжэ бүтээһэн ажалаа саг зуура хандаргажа, дахин шэнээр эхилхэ заншал гүрэн түрын ёһо болоһон, гүрэнэй албата зоиние баяжуулжа, амар жэргуулахгүйн гайхамаар. Хирэ болоод лэ шэнэ хубилалтанууд, хубилалтын болоходо, арадай бодхоһон байшангууд, бурханай хүмэнүүд манай ород гүрэндэ олонийн үригдэжэ, тэрэлэгдэжэ хүнөөгдэһэнэй удаа, ээлжээтэ хубилалтын ерэхэдэ, дахин шэнээр бодхоогдохын гарза тоологдошогүй бээ даа. Ажабайдалаа хандаргаад, шэнээр эхилдэг гүрэн, гүрэнэй албатан юугээр баяжахаб даа.

Антонио Гауди - бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ архитектор, барилгашан, наһанай эсэстэ үгытэй ядаруу амидарһан, Барселонын гудамжада трамвайда даруулжа нүгшэһэн. Түрэл хотодоо бүхы наһаяа, бэлиг шадалаа зориулһан, хотын, бүхы Испаниин габьяата албатан юм. Тэрэнэй габьяа, мүнхэ нэрэнь, гайхамаар бэлигтэй гэршэнүүд, дэлхэйдэ үзэгдөөгүй архитектурна дээдын ехэ гоёлтонууд олоор харагдана һэн.

Испаниин зоной шэг шарайе шэртэхэдэ, араб яһатанай шэнжэ эли мэдээтэй, барааншаг нарин шарайтай хара үһэтэн. Хоёр зуугаад гаран жэлдэ Испани арабуудай дарлалга доро байһанаа, 2-дугаар Филипп Сүлөөлэгшын буһалгаа татажа, арабуудые үдэтэр тэдэнэй харьяатан байгаа бшуу. Росси дотор абаһаар ойлгогдохо аргагүйгөөр худхалдаһан шуһан олоной шарайда мэдээтэй, монгол шарай ородуудта эли гэгшэ.

Дундаа далай Барселонын үндэрһөө сэл хүхэ үнгэтэйгөөр харагдана, далай сэлмэг, хайхан; оршон тойроной үзэсхэлэн хараһаар, 4 час мэдэгдэнгүй үнгэршөө. Үдэшлэн оройшоо «Валенса» нэрэтэй теплоходто хуугаад, далайгаар Балеарска олтирогуудай эгээл томо Майорка олтирог зүглэн, мэдээжэ Пальма де Майорка хотын пристаньдэ үглөөгүүр эртээр хүрээбди. Гарамар дүүрэн янза бүрийн онгосонууд, яхтанууд, томо теплоходууд жэрэлдэжэ байнхай.

Гарамай захаар сэсэрлигүүд, пальма модонууд нодэ хужарлуулма хайхан. Пальма хото мянгаад гаран жэлэй түүхэтэй. Хуушаг гудамжануудын уйтан, хара боро үнгэтэй, шулуугаар хушаагай аргаг тооһогүй гудамжанууд. Тоолошогүй олон янзын архитектурна ансамбльнууд хотын шарайе шэмэглэнэ. Зоной абари зан хүхиюун, хүндэмүүшэ гэжэ эли мэдэгдэхээр. Хоёр хотые үзөөд, Европын эгээл үгытэй гүрэн гэжэ тоологдодог Испани манай түрэл гүрэнгэй жэшэһын аргагүй баян гэжэ ханагдаа.

Майорка олтирогой баруун хойто зүгтэн оршодог түхэрээн гарамые бүхэлхэн амаралтын хото - Солерто автобусоор хүрөөбди. Майорка олтирог хадархуу газар. Хадын табсангууд дээгүүр оливын модо, модон доогуур ургаһан ногоондо бэлшэһэн хонид харагдаа һэн. Испаниин хонид монгол, буряад хонидто орходоо томонууд, өөргүй бүмбэр сагаан амитад.

Солер хото хүрэхэдэмнай, хотын гудамжанууд уйтан хада, томо автобус багтажа ябаха аргагүй, хүнгэн машинануудтай залуу үхид маниие хуулгаад, хотын саада захын нийтын байрада абаашаба. Солер хотын хургуулин нийтын байрада ерэхэдэмнай, хүгжэм нэржэ, хара шарайтай зон хатаржа, дуулажа, испан хэлээр «О, ла Бурата» гэжэ хүхирэлдэн угтаа һэн. Одоо дэлхэйн арадай фестиваль эхилээл даа. Энэ үдэрһөө бэшэ гүрэнэй ансамбльнууд энэл газарта сугларжа, олон яһатан, янза бүрийн үнгэтэ шарайтан үймэдэбэ. Тоолобол - Панама, Мексикэ, Бразили, Куба, Аргентина, Солонгостон (Урда, Хойто), Вьетнам, Венгри, тэрэ сагай Югослави, манай Россия - Новосибирск хотын, Буряадай «Хэнгэргэ» гэһэн зон ушарһамди. Солер (буряадшалбал - Нарата) хотодо ерэхэн айлшадаа бүхы

хотын гудамжануудаар, сэсэрлигүүдээр, амаралтын талмайнуудаар ябуулаа. Айлшад өөр өөрынгөө гүрэнэй абари зангые харуулжа, шадахыса хатар наадаяа, дуугаа, зүжэг хүгжэмөө гаргаа бэлэйбди.

Солертэ арбаад хоногто үдэр бүрийн нэгэ, хоёр концерт харуулахадаа, гансал хүнийн тэн багта хотын түб талмайда сэсэрлигүүд соогуур харуулагша һэмди. Зоной сугларха гэһэн хэлэшгүй, бүхы концертнүүдые ехэ анхаралтайгаар, һонирхожо, гэр бүлөөрөө, уг гарбалаараа булта сугларжа харахадань манда һонирхолтой, одыемнай үргэһэн һэн. Нэгэ бүлын гурба-дүрбэн үеын хүнүүд гар гараа хүтэрэдэн, яаралгүй ерэхэ ябахыень харахада, сэдхэлэй уян хүдэлхэ. Хүүгэдтэ хорюул юумэн үгы шэнги, ямаршые алая, ааша гаргахадань, бадарһан, зандарһан дуун дуулахагүй. Ехэшг хүүгэд тоомтой, шаг шууяа татахагүй, аха зондоо ехэ хүндэмүүшэ гэжэ мэдэмээр. Ямаршые арадай дуунуудые, хатарнуудые анхаралтайгаар хараха, саһаань урид бодоод яба-шадаггүй, ойлгогүйшые хаа, концертын түгэсээр хуудаг зон. Хотын талмайнуудые зүг бүриһөөнь хүрэлхэн кафе, бар, янза бүрийн архи, һэрюун ундан, пиво гэхэ мэтын бараа элбэгээр наймаалдаг, тэдэ энэ элбэгтэ умбаһан хүн харагдахагүй. Илангаяа виноградай архиин сэл тон бага, тиимэшые хаа, һогтуу, уумхай хүн харагдахагүй.

Солертэ арбаад хоноһондой удаа, үдэһын 8 сагта автобусто хуужа, Эстремадура провинциин Альмендралехо нэрэтэй хүдөөгэй түб хото ерээбди. Энэ хото Испаниин баруун зүгтэ, Португалида дүтэ оршодог. Хүдөөдэ ехэнхи газартаһ нагтархан һөөг модондо ургаһан виноград, һубагуудаар уһалагдаг оливын модо нодонэй хараан соо. Зарим газартаһ апельсинэй талмайнууд, үдхэн ногоон үнгэтэй модондо олоор ургаһан алтан шара улаан апельсин. Эстремадура провинци Европын гүрэнүүдэй хэрэглэдэг апельсинэй 70 хубиень, 50 хуби оливын тоһо, консервируваннэ олива, 40 хуби виноградайна архи үйлэдбэрлэжэ наймаалдаг юм. Энэ нютагай газар улаан борын үнгэтэй, хуурай газар. Модон бүхэндэ хүргэгдэһэн малтамал жэжэхэн һубагуудаар хүнийн һэрюундэ уһа урагдажа, модон бүхэниие уһалдаг юм. Энэ арабуудай зохёһон арга мүнөөшые хэрэглэгдэһээр. Эстремадурын оршон тойрон ехэ, бага хотонуудаар хүни бүри концертнүүдые харуулаар 16 хонообди. Испаниин баруун зүгһөө зүүн захадань автобусоор хүрэхэдөө, 20 часай туршада тон жэгдэ автобанаар олон провинцинуудые хаража, хаан шэрээтэ хото Мадридта 3 часай экскурсида хабаадаад, саашаа Каталони провинциин хойто зүгтэй, Пириней хадын Олот хото хүрэхэ ерэхэдэмнай, хадалиг газарай һэрюун, шингтэй уларил олон үдэрнүүдтэ халуудан манда тон урматай байгаа бэлэй. Олот хотын дэргэдэхи Франци Испани хоёрой хилэ гаталах хэрэгы, аялшадтай, залуушуулай харгын машина тодожо, гүрэнэй хилэдэ балай торомжогүй гарахые һонирхон хараа һэмди. Бүхы Испаниин газараар ябахадаа, олон гүрэнэй яһата зоноор золгожо харилсадаг байгаабди. Энэ олон арадай абари зангай илгаа бүүдүүшлэжэ хэлэ хаа, хоёр ялзын. Социалист байдалтай гүрэнүүдэй албатан капиталист гүрэнүүдэй албатанда орходоо, үгытэйшг, мийэрлээр, дулаан хандалгаар хомор гэжэ харагдадаг. Олот хотодо 4 хоноһондой удаа Барселона хотодо автобусоор буужа, самолётто хуугаад Москва бусажа ерэхэ һэмди. Түрээдөөи, шаг шууяан, манай оройной зоной сухалтайшаг шарай угтаба. Түрэл оройной утаан, амилахда тэнюун хангал гэшые наһаандаа абан, нютагаа бусаһандаа баярлан байгаа һэмди...

А.ПРУШЕНОВ,
ансамблиин солист,
Буряадай, Россиян габьяата эмшэ.

СТРАНА ШАМБАЛА

Этой страны нет ни на одной карте мира. И не потому, что ее трудно найти. Попасть туда можно лишь в том случае, если страна легенд - загадочная Шамбала - сама захочет принять тебя.

Паломники на Восток говорят, будто неприступная обитель находится на Тибете, в Гималаях. Иногда называют монгольскую пустыню Гоби или китайские горы Куи Лун. Подобно Атлантиде и Эльдорадо, Шамбала и идея о ее существовании вызывает большой соблазн. Если собрать все источники информации о ней, то возникает картина, указывающая на реальное существование этой обители высших существ, для которых время и пространство не являются препятствием. Ее обитателей зовут Махатмами, Белыми или звездными братьями, по эзотерическому преданию направляющими научный и технический прогресс на Земле. Они остановили свои болезни и старение, используя уникальные знания и особую этику, заложенную в формуле: «Любовь ко всему во Вселенной».

По утверждению адептов, в легендарной Шамбале созданы своеобразные «города науки», в которых работают просветленные существа, опередившие человечество на целую эпоху. Образцом их организации служат научные достижения погибшей Атлантиды. В их обители имеются древние знания и объемные библиотеки, скрытые глубоко под землей в недоступных для природных катастроф пещерах. Выдающийся русский геолог В.А. Обручев установил, что Центральная Азия - очень древняя, давно не покрывавшаяся морем страна. И именно здесь, в отличие от других регионов земли, могла сохраниться любая древняя культура. Непрерывность развития цивилизацией в геологическом смысле мог гарантировать Тибет. Долгие века сюда не ступала нога исследователя. И только русские путешественники в XIX веке стали первыми европейцами, проникшими в страну легенд, в центре которой находится оплот светлых сил на земле - таинственная Шамбала.

Вид местности страны Тибетских лам всегда поражал исследователей. В 1927 году во время своего путешествия по Центральной Азии Николай Рерих записал в своем экспедиционном дневнике: «Опять обнаружены скалы и бесконечная пустыня. Ни путников, ни животных. Оглядываем друг друга в изумлении. Неожиданно мы все почувствовали аромат, как запах лучших курений Индии. Откуда он идет? Ведь мы окружены голыми скалами. Но лама улыбается: «Чувствуете вы аромат Шамбалы?» Офицер генерального штаба России В.И. Роборовский о путешествии по Тибету писал: «Мне в первый раз приходилось быть в такой дикой и ужасной пустыне. Полнейшее отсутствие всякой жизни, голые, черные сланцевые гребни...» Но по картинам и текстам Рериха Тибет представляется совсем иным -



красочным, контрастным, страной гор с вершинами, как бы парящими над землей из-за стелющихся туманов, с ночными огнями, но вовсе не безжизненной пустыней.

С восторгом описывал высокогорную страну и другой наш знаменитый исследователь П.К.Козлов. Тибет показался ему «какой-то волшебной и сказочной страной». Так какая же она, Шамбала? Вряд ли профессионалы ошибались, описывая край то безжизненной пустыней, то как сказочный. Среди эзотериков распространено такое мнение.

Шамбала - обитаемая, но не для всех доступная страна, существующая в духовном пространстве. И попасть туда могут лишь единицы, достигшие высокого уровня духовности и нравственности. Вот что высокообразованные ламы говорят о Шамбале: «Вы слышали о ядовитых потоках, обтекающих горы?»

Вероятно, вы видели людей, умирающих от газов, «когда они подходили близко. Возможно, вы видели, как животные и люди начинают дрожать, приближаясь к некоторым местностям. Многие люди пытаются достичь Шамбалы непозванными. Некоторые из них исчезли здесь навсегда».

Исходя из того, что страна Махатм находится в самом высокогорном районе Земли, можно было бы предположить, что Шамбала - некий надземный мир. Но, как ни странно, по многочисленным описаниям этот мир представляется как подземный. И Рерих говорит, что там есть пещеры, через которые можно спуститься в «мир иной». Там, по легендам, обитает «Правитель мира», который в предназначенный срок выходит на поверхность и посещает святые места, ламаистские храмы и монастыри, где говорит свои пророчества. Блаватской

он описывается так: «Дхиан-Коган изображается с четырьмя руками. Две руки сложены, третья держит лотос, четвертая змею. На шее у него четки, а на голове знак Воды, тогда как на лбу помещается третий глаз - глаз Шивы, знак духовного прозрения. Имя его - «Покровитель» (Тибета), «Спаситель человечества». По-тибетски «Джигтен-Гонпо» - «Покровитель мира от всякого зла». Вера в праведный суд Высших сил повсеместна, как и то, что эти силы придут из Шамбалы. И этот миф распространен не только на Востоке, оп интернационален». И не только миф.

В древнеиндийских Ведах содержится информация о неких воздушных световых кораблях - виманах, переносимых из одной точки пространства в другую с огромной скоростью. Согласно эзотерике, это остатки технологий исчезнувшей Атлантиды, где были и подобные космические аппараты, и энергетические установки, и совершенное владение пси-энергией. Сегодня, по легендам, этими технологиями владеют обитатели Шамбалы. Английский провидец Артур Мейчен говорил о Тибете: «Наша жизнь и все наши действия протекают в мире, о котором мы не подозреваем, полном пещер, теней и обитаемого мрака». Как будто в подтверждение этому автор трактата «Третий глаз» Лобсанг Рампа описывает свой спуск в сопровождении трех лам в святилище Лхасы (столица страны лам).

Там находилась, по их словам, подлинная тайна Тибета: «Я увидел три саркофага из черного камня, украшенных гравюрами и надписями. Они не были закрыты. Когда я заглянул вовнутрь, у меня перехватило дыхание». В саркофагах лежали мумии людей гигантского роста с необычными чертами лица. Исследователю показали еще и сверхдревнюю карту звездного неба со странным расположением звезд. А вот этому в наши дни уже нашлось подтверждение. Недавно подобно описанная доисторическая карта звездного неба была найдена в одной из пещер у подножия Гималаев. Астрономы считают, что на ней изображены результаты наблюдений, сделанных ... около 30 тысяч лет назад! Стали доступными и немногочисленные храмища тибетских книг, некоторые из которых расшифрованы. Это прежде всего книги по медицине и целительству, которые далеко опережают наши современные знания в этой области.

Так что же такое Шамбала? Высший разум, таинственным образом скрывающийся на земле и обладающий могущественными силами? Или связующее звено планеты с разумным Космосом? Откроемся ли когда-нибудь эта неприступная обитель, неизвестно. Пока же непосвященным путь в призрачную и таинственную страну Махатм закрыт.

По материалам Интернета.

МОНГОЛНУУД ЕХЭ УНАННАА АЙДАГ ХА ГҮ?

Манай хүгшэн эжынэр, үбгэн баабайнар бидэнэй багадаа загаһа, жарахай барижа асаргада, балай дуратай байдаггүй хэн. «Унанай хорхой яахаяа баринаба?» - гэхэ мэтээр яһала гэмээрүүлһэнэ хүн бүхэмнай мүнөө болотороо ханадаг ёһотой.

1979-1981 онуудаар Монгол ороной хойто аймагуудай нэгэндэ малай үбһэ тэжээл бэрдэдэг һэмди. Сэлэнгэ мүнэнэй халаа болохо Орхон гол дээгүүр хаарбазаар гарадаг байгааһаа. Тийхэдээ гол мүнэнүүдэй алишье эрьсэдэнь гартаа хахуулитай урга баринаа зоние нэгэтэшье хараһанаа ханадаггүйб.

Байрлаһан газарбаамнай холо бэшэхэнэ түмһэн улханай шэнээн гэхээр түхэрээн нуурнууд ялайдажа харагдадаг хэн. Нэгэтэ үдэшлээн тэндэ ошожо, загаһа баряад туршада гэжэ шиидэбэбди. Эдэ бишыхан нуурнууд соо ямар загаһан байба гэшшэбда гэхэ мэтээр маргаһан зоншье бии хэн. Зүгөөр нуурнуудта ошоод хахуулидахадаа, альганай тухай хөөлзгитинүүдые олоор баряа һэмди.

Монголнуудай загаһа баридаггүй хэн тула тоором, нуур бүхэн соо загаһанай элбэг олон байха ушар гайхалгүй бээ. Хэр угһаа нааша сүл губи, хуурай тала газарта ажаמידарһан монгол арад Сэлэнгэ мүнэнөө ехэ уһа хаража үзөөгүй гэхээр. Тэршэлээн Хүбсэгэл нуурһаа оидоо далай мэтэ ехэ баймга уһа баһа үзөөгүй гэмээр ха юм. Гэхэтэй хамта түүхын хуудануудые ирахада, тэд оидоо

зүйл элиржэ гарамаар юм. Жэшээ болгожо, хэдэн баримтануудые эндэ дурдахамни.

Монгол арад тамаралгын элдэб хэрэгсэлүүдые бүтээдэг, мүнэнүүд, далай дээгүүршье тамардаг байһан юм. Монголнуудай уһаг дээгүүр тамарһан тухай эгээл түрүүшын мэдээсэл гэхэдэ, 13-дахи зуун жэлэй эхиндэ хабаатай.

Перси (Иран) ороной агууехэ түүхэшэн Рашид-ад-Дин гэдэг түүрэг арадуудай эзэлжэ һуудаг газар дайдын географическа карта зурахадаа, Ангара мүнэн тушаа иигэжэ бэшэһэн байдаг: «Татаар, курбан, салжиут, катакин угсаатан багахан голнуудай адагта ажаһуудаг хэн. Тэдэ голнууд ниилэхэдээ, Ангара мүнэнэй эхи табидаг юм. Энэ мүнэн үргэн ехэ. Кикас гэжэ нэрэтэй хотын хажуугаар урдаа. Энэ мүнэнэй хажуугаар Кэм гэжэ үшөө нэгэ ехэ мүнэн (Енисей) урдадаг, бэе бээдээ шудхажа ородог. Тэрэ хото киргизүүдэй харьяата газар дээрэ оршоно. Энэ мүнэн хадаа далайн хажуудахи ондоо область руу урдадаг. Тэндэ хаа хаанайгүй хүжэр мүнэн бии. Няутагуудайнь нэрэнүүд иимэ: Алафкин, Адуган, Мангу, Балауркан. Тэндэхи арадуудай адуу моридынь ехэнхидээ алаг соохор үнгэтэй юм гэлсэдэг. Морин бүхэниинь дүрбэн паһатай тэмээндэл хүсэтэйниүүд ха. Бүхы ээр зэмсэгүүдынь, аяга амһартануудынь хүжэр мүнгөөр хэгдэнхэй. Эндэ шубууд ехэ олон юм ха».

Саашань Рашид-ад-Дин хадаа



Чингисхаанай одхон хубуун Тула хаанай ехэ һамган байһан Соркуктани-беки гэгшын алта мүнэнэй хойноһоо эльгэгдэһэн монголнуудай далай дээгүүр онгосоор тамарһан тухай бэшэһэн: «Серкуктани-беки гурбан эмирүүдтэй суг мянган зоние онгосонууд дээгүүр һуулгаад эльгэгээ. Тэдэнэр ехэ мүнгэ оложо асарашье һаа, онгосонууд соогоо бултыень ашажа шадаагүй. Энэ сэрэгтэй 300 гаран хүниинь һөөргөө бусаагүй, бэшэниинь муухай үнэртэй, шииг пойтоор баян агаарһаа боложо һаһа бараа. Гурбан эмирүүд амиды бусаад, үни удаан мэндэ һуугаа хэн».

Монголнуудай асари томо онгосо барихан, Ангара мүнэн дээгүүр тамарһан тухай Рашид-ад-Дин бэшэһэн. Аяар тэрэ холын сагта монголнууд ашагта малтамалаар элбэг баян мүнөөнэй Норильск хото хүрэтэр тамаржа ошодог байгаа ха.

Монгол угсаата зон одхон хубүүндээ угайнгаа гэр байра орхидог заншалтай гээшэ. Тула хаанай үбгэ эсэгэнэрэй шотаг хадаа Онон болон Хэрлэн мүнэнүүд шадар оршодог байһан юм. Тиймэһээ монголнууд онгосонуудаар Сэлэнгэ, Байгал дээгүүр тамаржа, Ангара хүрэдэг байгаа ха гээд тухайлхаар байна.

Чингис хаан Дунда Азиин олон яһатание эзэмдэһэнгэйнгээ удаа, үбгэрһэнөө мэдэрхэдээ, ехэ ханаата болодог хэн ха. Тийгээд хүние хүгшэрүүлхэгүй эм дом бэдэрһэн гэхэ. Нэгэтэ хүн зоной һаһа ута болгодог хүн - Цю Чунзи гэдэг Хитадта һуудаг юм гэжэ дуулаад, асаруула тухай захиран байна. Үндэр наһатай Цю Чунзи арбан найман санаарганаа дахуулаад, 1220-бод онуудаар Зүүн Хитадһаа эхилжэ, ута зам гаталһанай удаа Чингис хаанда хүржэ эрһэн юм. Агууехэ хаан энэ сэрэн мэргэн хүнтэй хэдэн удаа уулзажа хөөрэлдэбэ. Гэдэргээ бусахадаа, эдэ санаарганай нэгэниинь энэ аяншалга тухайгаа ном бэшэһэн юм гэхэ. Тийхэдээ агууехэ хаанай үргөөдэ хүрэхэ замйингаа түгэхсэл дээрэ үргэн мүнэн дээгүүр онгосоор тамарһан тухайгаа бэшэнхэй юм.

Каспин далайе урда талаһаан тойрожо, монголнуудай сэрэг Зүүн Европын тала дайда руу добтолон ороһон түүхэтэй. Тийхэдээ Эжэл мүнэн (Волго) шадар кипчагуудые дараһан тухайнь Рашид-ад-Дин баһа һонин баримтануудые дуулаһан байдаг. Бачман гэдэг эмирэй ударидалга доро кипчагууд удаан

саг соо монголнуудтай эсэргүүгээр тэмсэхэн байна. Тийгээд диилдэхэ болохоодоо, олон жэжэ аралууд дээрэй хороһон юм. Тийхэдэнь монголнуудай ударидаһа Мэнгу хаан 200-аад онгосо бүхэн 100-100 сэрэгшэдые һуулажа, добтоло хэһэнгэхэ.

Хубилай хаанай үедэхи монголнууд Зүүн-Урда Азида, Номгон далайн эрьедэ дүтын аралууд дээрэй арадуудые эзэмдэхэ гэхэн зорилго гаргаһан байдаг. Тийгээд Японой аралуудые дай хэнгүйгөөр мэдэлдээ оруулаха гэжэ шиидэбэ, тишэнь элшэн сайдуудые эльгээһэн гэхэ. Эгээл түрүүшын элшэн сайд 1266 ондо Япон гүрэн ороһон байһа. Хубилай хаанай шэрүүн, хатуу бэшгэ абабашье, Япон гүрэнэй император Камэяма гэдэг монголнуудай мэдэлдэ орохогүй тухайгаа мэдүүлһэн юм. Энэниинь дуулахадаа, Хубилай хаан сэрэгтэй хүсэ хэрэглэхэ гэбшье, зүгөөр Япон орон руу добтолоогүй хэн. Ушарынь гэхэдэ, захагүй ехэ далай соогуур удаан сагай туршада тамарха аргатай томо онгосонууд монголнуудта байгаагүй ха.

Монгол арадай мүнөө болотор загаһа ехээр олзборилдоггүй ушар хадаа тэдэнэй уһанһаа айдаг шалтаһаа болоно гэбэл, тон буруу гэжэ ойлгохоор байна. Харин монгол арад урданайнгаа ёһо заншалнуудые, хорхой шумуул хороохо, хюдахагүй гэхэн һайхан абари зангаа мүнөө болотор батаар сахидаг зандаа гэхэ хэрэгтэй байна.

Доржи ДАМБАЕВ, журналист.



Понедельник, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Х/ф "Любовь зла"
11.40 Х/ф "Прости нас, первая любовь"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "Джентльмены предпочитают блондинок"
14.50 Док. детектив. "В тени громких преступлений"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.40 Жди меня
22.00 Время
22.30 Т/с "Кавалеры морской звезды"
23.40 "Секты. Жертвы. Деньги"
00.30 "Время"
00.50 "Подземный Эрмитаж"
01.20 "Звезды эфира"
01.50 "Русский экстрим"

РОССИЯ

- 06.00 "Доброе утро, Россия!" Местное время
06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
07.15, 08.15 Вести-Бурятия Канал "Россия"
09.45 "Вести недели"
10.45 "Суслов. Серый кардинал"
11.40 "В Городке"
11.50 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести Местное время
12.30 Вести-Бурятия Канал "Россия"
12.50 Т/с "Линии судьбы"
13.50 "Что хочет женщина"
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести Местное время
15.10 Вести-Бурятия Канал "Россия"
15.30 Х/ф "Охота на зверя"
17.25 Вести. Дежурная часть Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур.яз.) Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 "Честный детектив"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести Местное время
21.30 Вести-Бурятия Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"

- 21.55 Т/с "Тайны следствия-2"
23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"
00.00 "Вести+"

НТВ

- 07.00 "Сегодня утром"
10.05 Т/с "Она написала убийство"
11.00 "Сегодня"
11.20 "Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю"
11.55 "Кулинарный поединок"
12.55 "Квартирный вопрос"
14.00 "Сегодня"
14.30 Т/с "Мангуст-2"
16.35 "Чрезвычайное происшествие"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.30 Т/с "Линия защиты" Канал БГТРК
19.35 Кинематограф Осенний вальс Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Ментовские войны"
21.45 Т/с "Все золото мира"
22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.35 Т/с "Стервы, или Странности любви"
00.45 "Чрезвычайное происшествие"
01.00 "Сегодня"
01.15 Т/с "Ментовские войны"

АРИГ УС

- 08.10 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Дикая семейка Торнберри"
08.40 М/с "Ох уж эти детки"
09.05 М/с "Как говорит Джинджер"
09.30 Формула успеха
09.40 Наши песни
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "Я люблю тебя" Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Санкт Бич"
17.45 Победоносный голос верующего

- 18.15 М/ф "Серебряные капли"
18.30 "Восточный экспресс"
18.45 "Цена любви"
20.00 М/ф "Формула успеха"
20.15 "Нужные вещи"
20.25 "Восточный экспресс"
21.00 "Окна"
22.00 "Дом-2. Зимовка". Погода
23.00 Х/ф "День святого Валентина"

ГИВИКОМ

- 07.20 "Школьное ТВ"
07.50 "Лоск". Погода
08.00 М/с "Ясон и герои Олимпия"
08.25 М/с "Кот по имени Ик"
08.50 М/с "Три мешка хитроостей"
09.00 "Команда 1611"
09.35 Т/с "Мятежный дух"
10.30 "24". Погода
10.50 "Неделя"
12.00 "Очевидец"
13.00 "Дикая планета"
13.30 "24". "Лоск". Погода
14.00 "Час суда"
15.00 "Точка смерти"
16.15 М/с "Вуншпунш"
16.40 Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда"
20.00 "Неформат"
20.30 "24". "Лоск". Погода
21.00 Х/ф "Всего одна ночь"
22.55 "Лоск"
23.00 Т/с "Солдаты"
00.15 "Веселые баксы"
07.00 Т/с "Бeverли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения мышки"
07.50 М/с "Смешарики"
08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"

- 08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
09.00 Т/с "Улицы разбитых фонарей-4"
10.00 Истории в деталях
10.30 Т/с "Тайны Смолвиля"
11.30 Х/ф "Парень из пузыря"
13.10 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Сабрина — маленькая ведьма"
14.30 Мультфильмы
15.00 М/с "Озорные анимашки"
15.30 М/с "Каспер"
15.55 М/с "Новый Бэтмен"
16.25 М/с "Люди в черном"
17.00 Т/с "Лучшие"
18.00 Т/с "Тайны Смолвиля"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
21.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
22.00 Х/ф "Неистребимый шпион"
23.45 Осторожно, модерн-2
00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

- 10.00 Мультфильмы
10.30 "Неслучайная музыка"
10.35 Мультфильмы
11.00 "На бульваре..."
11.30 "Звездная семейка"
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Там, где сердце"
15.10 Д/с "Красота по-американски"
15.40 Т/с "Воздушная полиция"
16.45 Т/с "Округ Колумбия"
17.50 Мультфильмы
18.35 "Звездная семейка"
19.15 Х/ф "Алые паруса"
21.25 "Неслучайная музыка"
21.30 "Время — деньги"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
22.55 Т/с "Москва. Центральный округ"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ 21-62-62

Вторник 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Кавалеры морской звезды"
11.10 Т/с "Клон"
12.40 М/с "Новые приключения Винни-Пуха"
13.00 Новости
13.05 Т/с "Женщины в любви"
14.10 Х/ф "Пятеро с неба"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Х/ф "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант-2"
22.00 Время
22.30 Т/с "Кавалеры морской звезды"
23.40 "Григорий Распутин. Ловушка для антихриста"
00.40 "Америка — Россия: из прошлого в будущее", 1 с.
01.20 "Время"
01.40 Сканер. "Валютные игры"
02.10 Крылья. "От сверхзвука до гиперзвука"

- 12.50 Канал "Россия" Т/с "Линии судьбы"
13.50 Бурятское телевидение "Бамбаахай"
14.10 Телевизионная приемная
14.25 Мунхэ зула Канал "Россия"
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести Местное время
15.10 Вести-Бурятия Канал "Россия"
15.30 "Частная жизнь"
16.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"
17.30 Вести. Дежурная часть Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур.яз.) Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести Местное время
21.30 Вести-Бурятия Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
21.55 Т/с "Тайны следствия-2"
23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"
00.00 "Вести+"
00.20 "Вольф Мессинг. Первый советский экстрасенс"
01.15 Х/ф "Белая лихорадка"

- 17.20 "Принцип домино"
18.30 Т/с "Линия защиты" Канал ВГТРК
19.35 "Независимое слово" Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Ментовские войны"
21.45 Т/с "Все золото мира"
22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.40 Т/с "Стервы, или Странности любви"
00.50 "Чрезвычайное происшествие"
01.00 "Сегодня"
01.15 Т/с "Ментовские войны"
02.20 Т/с "Детектив Раш"

АРИГ УС

- 07.30 "Восточный экспресс"
08.10 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Котопес"
08.40 М/с "Ох уж эти детки"
09.05 "Восточный экспресс"
09.30 "Серебряные капли"
09.45 Формула успеха
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "День святого Валентина" Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Санкт Бич"
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 "Вперед, к новоселью"
18.30 "Серебряные капли"
18.45 "Восточный экспресс"
19.00 "Запретная зона"
20.00 "Будни"
20.20 Формула успеха
20.30 "Восточный экспресс"
21.00 "Окна". Погода
22.00 "Дом-2. Зимовка"
23.00 Х/ф "Веселая Пасха"

ГИВИКОМ

- 07.30 "Спорт-центр РБ"
07.50 "Лоск". Погода
08.00 М/с "Ясон и герои Олимпия"
08.25 М/с "Кот по имени Ик"

- 08.50 М/ф "Машенькин концерт"
09.00 "Команда 1611"
09.30 Т/с "Мятежный дух"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Всего одна ночь"
13.00 "Дикая планета"
13.30 "24". "Лоск". Погода
14.00 "Час суда"
15.00 Т/с "Солдаты"
16.15 М/с "Вуншпунш"
16.40 Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда"
20.00 "Футурама"
20.30 "Есть идея". "Лоск". Погода
21.00 Х/ф "Красный дракон"
22.50 "Лоск"
23.00 Т/с "Солдаты"
00.15 "Веселые баксы"
00.30 "24". Погода

ОТС - БАЙКАЛ

- 07.00 Т/с "Бeverли Хиллз 90210"
07.40 М/ф "Приключения мышки"
07.50 М/ф "Смешарики"
08.00 М/ф "Приключения Вуди и его друзей"
08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
09.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
10.00 Истории в деталях
10.30 Т/с "Тайны Смолвиля"
11.30 Х/ф "Неистребимый шпион"
13.10 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Сабрина — маленькая ведьма"
14.30 М/ф

- 15.00 М/ф "Озорные анимашки"
15.30 М/ф "Каспер"
15.55 М/ф "Новый Бэтмен"
16.25 М/ф "Люди в черном"
17.00 Т/с "Лучшие"
18.00 Х/ф "Тайны Смолвиля"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
21.00 Х/ф "Джек-пот для Золушки"
22.00 Х/ф "Проделки Бивера"
00.00 Осторожно, модерн-2
00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

- 10.00 Мультфильмы
10.30 "Неслучайная музыка"
10.35 Мультфильмы
11.00 "На бульваре..."
11.30 "Звездная семейка"
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Любовь все меняет"
15.10 Игровое шоу "Время — деньги"
15.40 Т/с "Воздушная полиция"
16.45 Т/с "Округ Колумбия"
17.50 Мультфильмы
18.35 "Звездная семейка"
19.15 Х/ф "Волки в законе"
21.25 "Неслучайная музыка"
21.30 Шоу "Время — деньги"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
22.55 Т/с "Москва. Центральный округ"
00.00 "Шоу Бенни Хилла"
00.40 "Звездная семейка"
00.55 Х/ф "Хамелеон"
03.15 "Агентство криминальных новостей"

БАЙКАЛ | товары российских и европейских фабрик
ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТР
Цены действительны в течение недели
ОБУВЬ ЗИМНЯЯ, взрослые, детская
КОЛГОТКИ, эластик, все размеры (низкие цены)
ТУФЛИ МУЖСКИЕ, классические, спортивные, 50 мод.
РЕЙТУЗЫ, детские, взрослые (Москва)
КРОССОВКИ, детские, взрослые от 298 руб.
САЛОГИ СУХОННЫЕ, женские, мужские
ОБУВЬ КОМНАТНАЯ, детская, взрослая
ОБУВЬ РЕЗИНОВАЯ (сапоги дет., муж., жен., раб., рыбацкие)
САЛОГИ КИРЗОВЫЕ (г. Москва) от 348 руб.
БОТИНКИ КОЖАНЫЕ «ОМОН», крем для обуви
- ул. Сахьяновой, б.ост. «ПОШ-Геологический институт, вход с обратной стороны, тел.: 43-43-86. Без выходных; - ул. Гагарина, 37 (напротив маг. «Обильный»), тел.: 26-30-87;
- ул. Куйбышева, 28 (рядом с Центральным рынком);
- ул. Столичная, 1 (Авиазавод), тел.: 25-10-70;
- ул. Ключевская, 30, тел.: 43-61-34.

Среда, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Кавалеры морской звезды"
11.10 Т/с "Клон"
12.40 М/с "Лило и Стич"
13.00 Новости
13.05 Т/с "Женщины в любви"
14.10 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант-2"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Вечерние новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант-2"
22.00 Время
22.30 Т/с "Кавалеры морской звезды"
23.40 "Григорий Распутин. Чисто русское убийство"
00.40 "Америка — Россия: из прошлого в будущее", 2 с.
01.20 "Время"
01.40 Теория невероятности. "Магия имени"
02.10 Д/с "Оружие второй мировой войны". Часть 3-я
02.40 Х/ф "Никогда не разговаривай с незнакомцами"

«РОССИЯ»

06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
07.15, 08.15 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
10.45 "Убийство Кеннеди. 13-я

версия", 1 с.
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Т/с "Линии судьбы"
13.50 "Что хочет женщина"
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 "Частная жизнь"
16.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры".
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
21.55 Т/с "Тайны следствия-2"
23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"
00.00 "Вести+"
00.20 "Дуэль разведок. Японский дракон против русского медведя"

НТВ

07.00 "Сегодня утром"
10.05 Т/с "Она написала убийство. Ограбление великого Твена"
11.00 "Сегодня"
11.20 "Особо опасен!"
11.50 Т/с "Все золото мира"
12.50 Т/с "Ментовские войны"
14.00 "Сегодня"
14.30 Х/ф "Когда опаздывают в загс..."

16.35 "Чрезвычайное происшествие"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.30 Т/с "Линия защиты"
Канал БГТРК
19.35 "Толи"
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Ментовские войны"
21.45 Т/с "Все золото мира"
22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.35 Т/с "Стервы, или Странности любви"
00.45 "Чрезвычайное происшествие"
01.00 "Сегодня"
01.15 "Футбол ради надежды". ФИФА — УЕФА. Благотворительный матч в помощь пострадавшим от цунами в Юго-Восточной Азии

«АРИГ УС»

07.30 "Восточный экспресс"
08.10 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Котопес"
08.40 М/с "Ох уж эти детки"
09.05 "Восточный экспресс"
09.30 "Серебряные капли"
09.40 Формула успеха
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "Веселая пасха"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич"
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Неофициально
18.30 "Серебряные капли"
18.45 "Восточный экспресс"
19.00 "Цена любви"
20.00 "Будни"
20.30 "Восточный экспресс"
21.00 "Окна". Погода
22.00 "Дом-2. Зимовка"
23.00 Х/ф "Трасса 60"

● ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ ● 21-62-62 ●

12.50 Т/с "Линии судьбы"
Бурятское телевидение
13.50 "Толи"
14.15 Тайзан
14.35 Сагаалган в Хоринском районе
Канал "Россия"
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 "Частная жизнь"
16.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
21.55 Т/с "Тайны следствия-2"
23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"
00.00 "Вести+"
00.20 "Проклятие клана Онасисов"
01.15 Х/ф "Насмешка"

НТВ

07.00 "Сегодня утром"
10.05 Т/с "Она написала убийство"
11.00 "Сегодня"
11.20 "Тайны разведки"
11.50 Т/с "Все золото мира"
12.50 Т/с "Ментовские войны"
14.00 "Сегодня"
14.30 Х/ф "Скорость"
16.35 "Чрезвычайное происшествие"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.30 Т/с "Линия защиты"
Канал БГТРК
19.35 "Твой шанс"

19.45 Телевизионная приемная
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Ментовские войны"
21.45 Т/с "Все золото мира"
22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.40 "К барьеру!"
01.00 "Сегодня"
01.15 Т/с "Ментовские войны"
02.20 Т/с "Детектив Раш"

«АРИГ УС»

07.30 "Восточный экспресс"
08.05 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Котопес"
08.40 М/с "Ох уж эти детки"
09.05 "Бутерброд"
09.20 Формула успеха
09.30 "Серебряные капли"
09.55 Наши песни
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "Трасса 60"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич"
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 М/с
18.25 "Серебряные капли"
18.45 "Восточный экспресс"
19.00 "Цена любви". Погода
20.00 "Будни"
20.20 "Великолепная семерка" — розыгрыш призов от ТСГ "СМИТ"
20.30 "Восточный экспресс"
20.55 Формула успеха
21.00 "Окна". Погода
22.00 "Дом-2. Зимовка"
23.00 Х/ф "Чудовище"

«ТИВИКОМ»

07.30 "Неформат"
07.50 "Лоск". Погода
08.00 М/с "Ясон и герои Олимпа"
08.25 М/с "Кот по имени Ик"
08.50 М/с "Винни-Пух"
09.00 "Команда 1611"
09.30 Т/с "Мятежный дух"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Солдаты Буффало"

«ТИВИКОМ»

07.30 "Есть идея"
07.50 "Лоск". Погода
08.00 М/с "Ясон и герои Олимпа"
08.25 М/с "Кот по имени Ик"
08.50 М/с "Таежная сказка"
09.00 "Команда 1611"
09.30 Т/с "Мятежный дух"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Красный дракон"
13.00 "Дикая планета"
13.30 "24". Погода. "Лоск"
14.00 "Час суда"
15.00 Т/с "Солдаты"
16.15 М/с "Вуншпунш"
16.40 Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда"
20.00 "Стильная жизнь"
20.30 "24". "Лоск". Погода
21.00 Х/ф "Солдаты Буффало"
22.55 "Лоск"
23.00 Т/с "Солдаты"
00.15 "Веселые баксы"
00.30 "24". Погода

«СГС - «БАЙКАЛ»

07.00 Т/с "Бeverли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения мышки"
07.50 М/с "Смешарики"
08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
09.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
10.00 Истории в деталях

10.30 Т/с "Тайны Смолвиля"
11.30 Х/ф "Проделки Бивера"
13.25 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Сабрина — маленькая ведьма"
14.30 Мультфильм
15.00 М/с "Озорные анимашки"
15.30 М/с "Каспер"
15.55 М/с "Новый Бэтмен"
16.25 М/с "Люди в черном"
17.00 Т/с "Лучшие"
18.00 Т/с "Тайны Смолвиля"
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
21.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
22.00 Х/ф "Шестнадцать свечей"
00.00 Осторожно, модерн-2
00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

13.00 Х/ф "Хамелеон"
15.10 "Время — деньги"
15.40 Т/с "Воздушная полиция"
16.45 Т/с "Округ Колумбия"
17.50 Мультфильмы
18.35 "Звездная семейка"
19.15 Х/ф "Триста лет спустя"
21.25 "Неслучайная музыка"
21.30 "Время — деньги"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
22.55 Т/с "Москва. Центральный округ"
00.00 "Шоу Бенни Хилла"
00.40 "Звездная семейка"
00.55 Х/ф "Эйс Вентура: детектив по розыску домашних животных"

БАС Бурят Авто Сервис

ВНИМАНИЕ!

ОПТовая продажа автозапчастей

ГАЗ

по ценам завода

скидки до 10% на остальную продукцию!

Это действительно **НИЗКИЕ цены** и **реальные гарантии!**

широкий выбор по низким ценам

г.Улан-Удэ, ул. Ботаническая, 35 а, «Стрелка». Тел.: 440-514

13.00 "Дикая планета"
13.30 "24". Погода. "Лоск"
14.00 "Час суда"
15.00 Т/с "Солдаты"
16.15 М/с "Вуншпунш"
16.40 Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда"
20.00 "Лоск". Погода
20.10 "Радар-спорт"
21.00 Х/ф "Грязные делишки"
22.55 "Лоск"
23.00 Т/с "Солдаты"
00.15 "Веселые баксы"
00.30 "24". Погода

«СГС - «БАЙКАЛ»

07.00 Т/с "Бeverли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения мышки"
07.50 М/с "Смешарики"
08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
09.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
10.00 Истории в деталях
10.30 Т/с "Тайны Смолвиля"
11.30 Х/ф "Шестнадцать свечей"
13.25 Прогноз погоды
13.30 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Сабрина — маленькая ведьма"
14.30 М/ф
15.00 М/с "Озорные анимашки"
15.30 М/с "Новые приключения Скуби Ду"
15.55 М/с "Новый Бэтмен"
16.25 М/с "Люди в черном"
16.55 Прогноз погоды
17.00 Т/с "Лучшие"
18.00 Х/ф "Тайны Смолвиля"

18.55 Прогноз погоды
19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
20.55 Прогноз погоды
21.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
22.00 Х/ф "Роми и Мишель на встрече выпускников"
00.00 Осторожно, модерн-2
00.25 Прогноз погоды
00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
01.35 Прогноз погоды

ДТВ

10.00 Мультфильмы
10.30 "Неслучайная музыка"
10.35 Мультфильмы
11.00 "На бульваре..."
11.30 "Звездная семейка"
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Борсалино и компания"
15.10 Игровое шоу "Время — деньги"
15.40 Т/с "Воздушная полиция"
16.45 Т/с "Округ Колумбия"
17.50 Мультфильм
18.35 "Звездная семейка"
19.15 Х/ф "Дрянь"
21.25 "Неслучайная музыка"
21.30 Игровое шоу "Время — деньги"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
22.55 Т/с "Москва. Центральный округ"
00.00 "Шоу Бенни Хилла"
00.40 "Звездная семейка"
00.55 Х/ф "Беглец"

Четверг, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Кавалеры морской звезды"
11.10 Т/с "Клон"
12.40 М/с "Утиные истории"
13.00 Новости
13.05 Т/с "Женщины в любви"
14.10 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант-2"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант-2"
22.00 Время
22.30 Т/с "Кавалеры морской звезды"
23.40 "Человек и закон"
00.30 "Америка — Россия: из прошлого в будущее", 3 с.
01.10 "Время"
01.30 "Горячие точки холодной войны"
02.00 Д/ф "Атакуем Марс"

«РОССИЯ»

06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
07.15, 08.15 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
10.45 "Убийство Кеннеди. 13-я версия", 2 с.
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"

Пятница, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 "Доброе утро"
 10.00 Новости
 10.05 Т/с "Кавалеры морской звезды"
 11.10 Т/с "Клон"
 12.40 Дисней-клуб: "Алладин"
 13.00 Новости
 13.05 Т/с "Женщины в любви"
 14.10 Т/с "Евлампия Романова. Следствие ведет дилетант-2"
 15.30 "Угадай мелодию"
 16.00 Новости
 16.20 Х/ф "Маленький купальщик"
 18.00 "Пять вечеров"
 19.00 Новости
 19.20 Криминальная Россия. "Люди исчезают в полдень"
 19.50 "Основной инстинкт"
 20.50 "Поле чудес"
 22.00 Время
 22.25 "Евровидение-2005"
 23.50 Х/ф "Я, снова я и Ирэн"
 01.50 Х/ф "Жизнь хуже обычной"

«РОССИЯ»

06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
 06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
 07.15, 08.15 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
 09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
 10.45 "Мой серебряный шар"
 11.45 Вести. Дежурная часть
 12.00 Вести
Местное время
 12.30 Вести-Бурятия

Канал "Россия"
 12.50 "Мусульмане"
 13.00 "Вся Россия"
 13.15 "Городок"
 13.45 "В поисках приключений"
 14.45 Вести. Дежурная часть
 15.00 Вести
Местное время
 15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
 "Частная жизнь"
 15.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"
 16.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
 17.30 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
 18.00 Вести
 18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
 18.45 Т/с "Кармелита"
 19.45 Т/с "Исцеление любовью"
 20.45 Вести. Дежурная часть
 21.00 Вести
Местное время
 21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
 "Спокойной ночи, малыши!"
 21.50 "Юрмалина"
 23.45 Х/ф "Риск без контракта"
 01.20 Х/ф "Уайатт Эрп"

НТВ

07.00 "Сегодня утром"
 10.05 Т/с "Она написала убийство"
 11.00 "Сегодня"
 11.20 "Военное дело"
 11.50 Т/с "Все золото мира"
 12.50 Т/с "Ментовские войны"
 14.00 "Сегодня"
 14.30 Х/ф "Мисс миллионерша"
 16.35 "Чрезвычайное происшествие"
 17.00 "Сегодня"
 17.20 "Принцип домино"
 18.35 "Стресс"

Канал БГТРК
 19.35 Мир связи
 19.45 Здоровье в Вашем доме
Канал НТВ
 20.00 "Сегодня"
 20.40 Х/ф "Некуда бежать"
 22.50 "Чрезвычайное происшествие"
 23.00 "Сегодня"
 23.45 "Совершенно секретно. Информация к размышлению"
 00.40 Х/ф "Нелл"
 02.55 "Кома. Это правда"

«АРИГ УС»

07.30 "Восточный экспресс"
 07.50 Наши песни
 08.05 "Глобальные новости"
 08.15 М/с "Котопес"
 08.40 М/с "Ох уж эти детки"
 09.05 Формула успеха
 09.10 "Восточный экспресс"
 09.30 "Серебряные капли"
 09.50 "Великолепная семерка" — розыгрыш призов от ТСГ "СМИТ"
 10.00 Завтрак с Дискавери
 10.00 Х/ф "Чудовище"
Перерыв до 17.00
 17.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич"
 17.45 Победоносный голос верующего
 18.15 М/ф
 18.25 "Серебряные капли"
 18.45 "Восточный экспресс"
 19.00 "Школа ремонта"
 20.00 М/ф
 20.10 Формула успеха
 20.20 "Нужные вещи"
 20.30 "Восточный экспресс"
 21.00 "Окна". Погода
 22.00 "Дом-2. Зимовка"
 23.00 Х/ф "Как боссу утерли нос"
 01.50 "Дом-2. Зимовка"

ТИВИКОМ

07.10 "Лоск". Погода
 07.20 "Радар-спорт"
 08.00 М/с "Ясон и герои Олимпа"
 08.25 М/с "Кот по имени Ик"
 08.50 М/с "Винни-Пух идет в гости"
 09.00 "Команда 1611"
 09.30 Т/с "Мятежный дух"
 10.30 "24". Погода
 10.50 Х/ф "Грязные делишки"
 13.00 "Дикая планета"
 13.30 "24". Погода. "Лоск"
 14.00 "Час суда"
 15.00 Т/с "Солдаты"
 16.15 "Вуншпунш"
 16.40 Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
 17.00 Т/с "Мятежный дух"
 18.00 "Час суда"
 19.45 "Муз. поздравления". "Лоск"
 20.10 "Сейчас". Обзор недели
 20.25 "Человек недели"
 21.00 Х/ф "Укротитель вулканов"
 22.50 "Лоск"
 23.00 Т/с "Солдаты". Погода
 00.10 Х/ф "Хозяин ночи"

СТС - «БАЙКАЛ»

07.00 Т/с "Беверли Хиллз 90210"
 07.40 М/с "Приключения мышки"
 07.50 М/с "Смешарики"
 08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
 08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
 09.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
 10.00 Истории в деталях
 10.30 Т/с "Тайны Смолвиля"
 11.30 Х/ф "Роми и Мишель на

встрече выпускников"
 13.30 Осторожно, модерн-2
 14.00 Т/с "Сабрина — маленькая ведьма"
 14.30 Мультфильм
 15.00 М/с "Озорные анимашки"
 15.30 М/с "Новые приключения Скуби Ду"
 15.55 М/с "Новый Бэтмен"
 16.25 М/с "Люди в черном"
 17.00 Т/с "Лучшие"
 18.00 Т/с "Тайны Смолвиля"
 19.00 Т/с "Комиссар Рекс"
 20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
 20.30 Истории в деталях
 21.00 Т/с "Джек-пот для Золушки"
 22.00 Х/ф "Брюс всемогущий"
 00.05 Истории в деталях
 00.35 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

10.00 Мультфильмы
 10.30 "Неслучайная музыка"
 10.35 Мультфильмы
 11.00 "На бульваре..."
 11.30 "Звездная семейка"
 12.05 "Телемагазин"
 12.35 "Агентство криминальных новостей"
 12.55 Х/ф "Беглец"
 15.10 "Время — деньги"
 15.40 Т/с "Шоу рекордов Гиннеса"
 16.45 Т/с "Округ Колумбия"
 17.50 Мультфильмы
 18.35 "Звездная семейка"
 19.15 Х/ф "Сделай мне больно"
 21.25 "Неслучайная музыка"
 21.30 "Время — деньги"
 22.00 "На бульваре..."
 22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
 22.55 Д/ф "Сплошное уродство"
 00.00 "Шоу Бенни Хилла"
 00.40 "Звездная семейка"
 00.55 Х/ф "Кикбоксер-5"

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Суббота, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Новости
 07.10 М/с "Американский хвост"
 07.20 М/с "Покемон-2000"
 09.20 Играй, гармонь любимая!
 10.00 Слово пастыря
 10.10 Здоровье
 11.00 Новости
 11.10 "Смак"
 11.30 Юрий Антонов. "От печали до радости"
 12.00 "Интересное кино". Магия "Формулы любви"
 13.00 Новости
 13.10 История с географией. "Возвращение в Шаолинь"
 14.10 Дисней-клуб: "Микки-Маус и его друзья"
 14.40 Умницы и умники
 15.20 "Зимняя шутка с Михаилом Жванецким, Ильей Олейниковым, Юрием Стояновым"
 16.10 "Слабое звено"
 17.00 Х/ф "Большой переполох в маленьком Китае"
 18.50 Классика Уолта Диснея. Золотые годы Микки-Мауса. Впервые в России
 19.00 Новости
 19.10 Субботний "Ералаш"
 19.40 "Новые песни о главном"
 21.00 "Кто хочет стать миллионером?"
 22.00 Время
 22.20 "Розыгрыш"
 23.40 "Золотой граммофон"
 00.40 Х/ф "Роллербол"
 02.30 Х/ф "Самозванцы"

«РОССИЯ»

07.00 М/с "Американский хвостик"

08.15 "Большая перемена"
 08.40 "Золотой ключ"
 09.00 Вести
Местное время
 09.10 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
 "Русское лото"
 09.20 "Утренняя почта"
 09.55 "Субботник"
 10.25 "Смехопанорама"
 11.10 Вести
Местное время
 12.00 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
 "Сто к одному"
 12.20 "В поисках приключений"
 13.15 "Клуб сенаторов"
 14.15 Вести
 15.00 Х/ф "Черный принц"
БГТРК
 17.00 Улгур
 17.10 Курьер
 17.15 Художественный фильм
 17.30 К 60-летию Победы. "Строки мужества и любви"
 17.45 Телевизионная приемная
 18.00 "Буряад орон"
 18.25 ВИЧ/СПИД. Защити себя сам
 18.40 Примите поздравления
Канал "Россия"
 "Смеяться разрешается"
 19.00 "В Городке"
 20.50 Вести
 21.00 "Зеркало"
 21.25 "Честный детектив"
 22.05 "Комната смеха"
 23.05 Х/ф "Мачеха"
 01.35 Х/ф "Идеальное убийство"

НТВ

07.00 М/с "Геркулес у Адмета", "Василиса Микулишна"
 07.35 Х/ф "Замороженный"
 09.00 "Сегодня"
 09.20 М/с "Зарядка для хвоста"
 09.30 Т/с "Полицейский Кэттс и его собака. Горячий ошей-

ник"
 09.55 "Без рецепта"
 10.25 "Дикий мир"
 11.00 "Сегодня"
 11.20 "Растительная жизнь"
 11.55 "Кулинарный поединок"
 12.55 "Квартирный вопрос"
 14.00 "Сегодня"
Канал БГТРК
 14.20 Бамбаахай
 14.40 Зеленая черепаха
Канал НТВ
 15.00 Х/ф "Менялы"
 17.00 "Сегодня"
 17.20 "Женский взгляд"
 17.55 "Своя игра"
 18.55 Т/с "Мангуст-2. День здоровья"
 20.00 "Сегодня"
 20.40 Профессия — репортер
 21.10 Х/ф "Пароль "Рыба-меч"
 23.20 "Мировой бокс. Лучшие бои Роя Джонса"
 00.35 Х/ф "Жар тела"
 02.50 "Футболлистика"

«АРИГ УС»

07.40 "Восточный экспресс"
 08.00 Т/с "Наша секретная жизнь"
 08.50 "Восточный экспресс"
 09.15 Формула успеха
 09.20 Т/с "Дживс и Вустер"
 10.05 "Бутерброд"
 10.20 М/ф
 10.35 Маски-шоу
 11.00 Х/ф "Как боссу утерли нос"
 13.40 М/с "Сейлормун снова с нами"
 14.30 "Две блондинки против грязи"
 15.00 "Жизнь, полная радости"
 15.30 "Фигли-мигли"
 16.00 Т/с "Агентство НЛС-2"
 17.00 "Дом-2. Зимовка". Погода
 18.00 "Саша плюс Маша"
 18.30 Москва: инструкция по применению
 18.55 Формула успеха

ТИВИКОМ

08.30 "Дикая планета". Погода
 09.30 М/с "Приключения Конан-варвара"
 09.50 М/с "Шинзо"
 10.15 "Сейчас". Обзор недели
 10.45 "Футурама"
 11.45 "Очевидец"
 12.45 Х/ф "Дети Дюны"
 13.50 "Криминальное чтиво". Погода
 14.30 "24". "Лоск". Погода
 14.50 "Проверено на себе"
 15.50 Т/с "Афромосквич". Погода
 16.25 "Муз. поздравления". "Лоск"
 16.50 "Есть идея"
 17.00 "Шестое чувство"
 17.55 Х/ф "Слово полицейского". Погода
 20.00 "Неделя". Погода
 21.00 Х/ф "Помеченный смертью"
 22.50 "Лоск"
 23.00 "Веселые баксы"
 23.30 "Расплющенный космос". Погода
 00.00 Д/ф "Страшные истории: машины"
 01.00 "Плейбой" представляется...

СТС - «БАЙКАЛ»

06.55 Прогноз погоды
 07.00 Х/ф "Собака дело"
 08.25 М/с "Волшебная птица"
 08.50 М/с "Пеппи Длинный чулок"

09.15 Прогноз погоды
 09.20 М/с "Смешарики"
 09.30 М/с "Радужная рыбка"
 10.00 М/с "Том и Джерри"
 10.15 "Полундра!"
 10.45 М/с "Том и Джерри"
 11.00 "Стюарт Литтл"
 11.30 М/с "Тутенштейн"
 12.00 Ты — супермодель-2
 12.55 Прогноз погоды
 13.00 "Самый умный"
 15.00 Спасите, ремонт
 16.00 Фильмы пр-ва ВВС: "Моисей"
 16.55 Прогноз погоды
 17.00 Истории в деталях. Специальный выпуск
 17.30 Ты — супермодель-2
 18.30 Х/ф "Брюс всемогущий"
 20.25 Прогноз погоды
 20.30 33 квадратных метра
 21.55 Прогноз погоды
 22.00 Х/ф "Майор Пейн"
 00.00 Х/ф "Крик-3"

ДТВ

10.30 Мультфильмы
 11.00 Т/с "Напряги извилины"
 11.30 Мультфильмы
 12.45 "Свет и тень"
 13.05 "В дорогу!"
 13.15 Мультфильмы
 13.30 Х/ф "Эйс Вентура: детектив по розыску домашних животных"
 15.25 Д/с "Без цензуры"
 16.25 Т/с "Строго на юг"
 17.25 "Арсенал"
 17.50 Т/с "Москва. Центральный округ"
 20.05 "Звездная семейка"
 21.00 "Шоу рекордов Гиннеса"
 22.00 Х/ф "31 июня"
 01.00 Т/с "С.С.I.: место преступления"

Воскресенье, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Новости
07.10 М/с "Кошки-мышки"
07.40 Х/ф "Волчья стая"
09.20 Служу Отчизне!
09.50 Дисней-клуб: "Команда Гуффи"

10.10 "В мире животных"
11.00 Новости
11.10 "Непутевые заметки"
11.30 Пока все дома
12.10 Дог-шоу
13.00 Новости
13.10 Живая природа. "Правда о крокодилах"

РОССИЯ

06.50 Х/ф "Случай на шахте во-семь"
08.15 "Киноистории Глеба Ско-роходова"
08.25 "Колоссальное хозяй-ство"

08.35 "Военная программа"
09.00 Вести
09.10 Вести-Бурятия (на бур.яз.)
09.20 "Студия "Здоровье"
09.50 "ТВ Бинго-шоу"
10.05 "Диалоги о животных"
11.00 "Вокруг света"

12.00 Вести
12.10 Вести-Бурятия
12.20 "Пирамида"
12.50 "Городок"
13.20 "Сам себе режиссер"
14.15 "Парламентский час"
15.00 Вести
15.20 "Фитиль № 31"
16.05 Х/ф "Цветок и камень"
19.15 Большой праздничный концерт
21.00 "Вести недели с Сергеем Брилевым"
22.00 "Специальный корреспон-дент"

НТВ

06.55 М/с "Крокодил Гена", "Че-бурашка"
07.35 Х/ф "Дети капитана Гран-та"
09.00 "Сегодня"
09.15 "Сказки Баженова"
09.45 "Их нравы"
10.25 "Едим дома"
11.00 "Сегодня"
11.20 "Чрезвычайное происше-ствие. Обзор за неделю"
11.50 "Тор gear"
12.25 "Дачники"
13.00 "Школа злословия"
14.00 "Сегодня"

Канал БГТРК

14.20 "ОтТИНись"
14.40 Мунхэ зула

Канал НТВ
15.00 Х/ф "Не могу сказать "Прощай"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Тайны разведки"
17.55 "Своя игра"
18.55 Т/с "Мангуст-2. Звездный мусор"
20.00 "Сегодня"
20.25 "Чистосердечное призна-ние"
20.55 Х/ф "Опера. Хроники убой-ного отдела". "Почерк убийцы"
23.00 "Воскресный вечер с Вла-димиром Соловьевым"
00.05 "Освобождение похищен-ных". Фильм из цикла "Поймать и посадить"
01.00 Х/ф "Лолита"
03.35 Х/ф "Готика"
05.00 "Сегодня"
05.15 Х/ф "Полный привод"

АРИГ УС

08.00 Наша секретная жизнь-1
08.50 "Каламбур". Погода
09.20 Т/с "Дживс и Вустер"
10.10 "С утра пораньше". Погода
11.10 "Бутерброд"
11.25 "Микс файт: бои без пра-вил". Погода
12.00 Х/ф "Парадизо"
14.20 Формула успеха
14.30 "Благая весть"
15.00 М/с "Сейлормун снова с нами"
16.00 Т/с "Агентство НЛС-2"
17.00 "Дом-2. Зимовка"
18.00 "Саша плюс Маша"
18.30 "Две блондинки против грязи"
19.00 "Школа ремонта"
20.00 Х/ф "Японцы — лучшие лю-бовники". Погода
22.00 "Дом-2. Зимовка". Погода

23.00 "Микс файт: бои без пра-вил"
23.30 Х/ф "Фортуна"

ТИВИКОМ

08.20 "Дикая планета". Погода
09.20 М/с "Приключения Конана-варвара"
09.50 М/с "Шинзо"
10.15 "Есть идея". Погода
10.40 "Симпсоны"
12.10 "Вовочка-3"
12.40 Х/ф "Дети Дюны"
13.50 "Военная тайна"
14.30 "24". "Лоск". Погода
14.45 "Честная игра"
15.00 Х/ф "Убить президента". Погода
17.20 "Очевидец"
18.25 "Школьное ТВ"
18.55 "Лоск". Погода
19.05 "Музыкальные поздравле-ния"
19.40 "Стильная жизнь"
20.00 "Спорт-центр РБ"
20.30 "24". "Лоск". Погода
21.00 Т/с "Холостяки"
23.00 Т/с "Отпетые мошенни-ки". Погода
00.20 Д/ф "НЛО глазами оче-видцев"
01.20 Х/ф "Человек-мотылек"

СТС - БАЙКАЛ

06.55 Прогноз погоды
07.00 Х/ф "Сказание о русалке"
08.35 М/с "Зеркальце"
08.50 М/с "Пеппи Длинный чу-лок"
09.20 М/с "Смешарики"

09.30 М/с "Гора Фреглов"
10.00 М/с "Том и Джерри"
10.15 Телеигра "Полундра!"
10.45 М/с "Том и Джерри"
10.55 Прогноз погоды
11.00 Утро с Киркоровым
12.00 Ты — супермодель-2
13.00 Ток-шоу "Жизнь прекрас-на"
15.00 Снимите это немедленно
16.00 Кино в деталях
17.00 Истории в деталях. Спец-выпуск
17.30 Ты — супермодель-2
18.30 Х/ф "Майор Пейн"
20.30 33 квадратных метра
22.00 Х/ф "Солдатики"
00.10 Х/ф "Фрида"

ДТВ

10.30 Мультфильмы
11.00 Т/с "Напряги извилины"
11.30 Мультфильмы
12.45 "Секреты Гиппократ"
13.00 "Серебряный ручей"
13.15 Мультфильмы
13.30 Х/ф "Кикбоксер-5"
15.30 Д/с "Без цензуры"
16.25 Т/с "Строго на юг"
17.25 "Карданный вал"
17.50 Т/с "Москва. Центральный округ"
20.00 "Короли розыгрыша"
20.25 "В засаде"
20.55 "Шоу рекордов Гиннеса"
21.55 Х/ф "Чародей"
01.10 Т/с "С.S.I.: место преступ-ления"
03.10 "Самая желанная"
04.25 "Короли розыгрыша"
04.55 Д/ф "Сплошное уродство"

Современное лечение алкоголизма, табакокурения.
Поликлиника №2 (бывшая № 4).
Ост. Саяны, Бульвар Карла Маркса, 12
Ежедневно: с 18 - 20 ч., суббота: с 14 - 16 ч, воскресенье: с 9 - 12 ч.

Элбэг МАНЗАРОВ

НАЙМАН МҮРТЭЙ НАНАМЖАНУУД

Толи гэрэлдэ хүниие бү хара,
Тобойжо байханаа өөрөө мэдэ.
Тоб байса өөрыгөө хараад,
Тооно шоройгоо найса арша.

Ууртай хүн өөртөө үбшэ асардаг,
Уухилха, хүүхирхэ угааш муухай.
Ухаа заагааг гэжэ оролдодог,
Удамаршан болоһониинь бэрэ харагдахагүй.

Удха узуурынш ойлгоод,
Угзаран гүбэрһэниинь дээрэ хаш.
Удангүй шамайе ойлгон мэдэхэ,
Урин нүхэд болоһоноо хэлэхэ.

Үнэрдөөд юумэнэй урда орохогүйш,
Үгээрһэн тэнгэрийн бороодо норохош.
Үгэ хүүрынш даагааг,
Үелэн хэлсэжэ бэс бэс ойлгобол,
Үнгэнэй мэхлэхэ гарахаш.
Үнэн сэхынш ойлгожо
Үнгэ шарай орохош,
Үндэр нэрэдэ хүртэхш.

Танил нүхэр хоёр тад ондоо,
Танидаха баһа нэгэ удхатай.
Танил олонтой байхада,
Талаан баян гэлсэгшэ.
Таниха хүнүүдээр олонтой ябахандаа,
Талын бүргэдтэл бэс үргэхш.
Танил үгы наа хаанаш яба,
Таамагаар ябаха, төөрийһэнтэй адли.

Мэдэсэ ехэтэй байхын түлөө
Мэдэжэ, нуража абаха хэрэгтэй.
Мэдэсэе хүндэ ойлгуулхын тула
Мэдэхэ хэрэгтэй хэлэхэ хүүрээ.
Эрдэм мэдэсэе эдлэхын тула
Эдир наһанһаа нураха хэрэгтэй.
Эдихэ уухаяа мэдэхын түлөө
Эндэ баһа мэдэхэ хэрэгтэй.

Ури хүүгэдэ гэрлүүлхэһэнь урда
Үеһөө үедэ удха узуурынш
Үтэлшүүлнай мүшхэн мүрдэн,
Үндэлэ табихаяа оролдогшо бэлэй.
Ури хүүгэдэй үнэр баян үрэгжэхэ
Үсэгэдэрэй элбэг баянһаа бэшэ,
Удха узуур үе дамжаһан
Угаа ехэ мэдэсэ хэрэгтэй.

Мэдэхэгүй аад мэдэнэб гэхэнь,
Мэтэр мэдэгдээд байдаг.
Мэдэлтэй хүн гэжэ ханахадаш,
Мэдэлшэн болоод аашалдаг.
Мэдэхэ мэдэлшэн хоёр ондоо,
Мэргэжэл эндэ хэрэгтэй.
Мэргэжэлээрэ мэдээд ухамайлаад,
Мэхэдшье гэнгүй, мэдэнэб гэхэдэш хамаагүй.

Алтан - шара тоһон
Мүнгэн - сагаан тоһон.
Амта шэмэниинь энэ хоёрой
Мүнхэ үнэтэйниинь мэдээтэй.
Алта мүнгэн дээрэ
Ажаллажа дархалжа нуухадаа,
Үнэтэй сэнтэйһын мэдэхэгүйш,
Алтадал алтан, мүнгэндэл мүнгэн.

Дүшэнэй наһан - дүүрэн наһан,
Табиной наһан - таабай, тээбиин наһан,
Жаранай наһан - жаргалай наһан,
Даланай наһан - даамгай наһан.
Эгэл наһанай эди шэдиэ
Эрилгэ ехэтэй, этигэл найдалтай
Эсэшэ сусаһагүй ажаллаһанаймнай
Эндэл харагдана үрэгжэлнай.

Һонирхожо хаража ябаха гээшэ
Һөөл ехэ хүнэй баялиг,
Хожомоо хэрэглэхэ болоходош,
Харагдаад байха шодэндэшни.
Һонисо буубал, һохор хоһон хохигор,
Һонирхолгүй, хэрэггүй хүндэ тоогүйш.

Һонирхуула хүнүүдые ябаха
Һонор һүбэлгэнэй тэмдэг.

Наадалжа зугаалһан зугаа
Наада барина шамай.
Марьян һагад аалиханаар
Малтана гээшэ дороһоошни.
Урдаһаань ухаатайхатаар
Урин гоёор харюусбалһни,
Урьхада ороһоноо ойгохо,
Урмаа хухаран һалаха.

Үнэн зүрхэнэй зугаае
Үгылжэ, уйдахадаа ойлгохош.
Үбшэ хабшанай хүрэхэдэ,
Үгэлэн өөр дээрэ мэдэрхэш.
Үнэн зүрхэнэй зугаа
Үлүү хэлэгдээгүй сэсэн.
Үзүүр хурса шог бэшэ,
Үзэһэн хүнэй мэдээсэл.

Наагуураа зарима нэгэн
Наартай бэрхэдэ тоогдодог,
Досоо, саадаһинь харахадаш,
Дорой ябадалтай байдаг.
Гансата хүниие хараһаар,
Гайхаланайш ехэ хэрэгтэй.
Домог түүхын мэдэжэ,
Дорюун зугааень шагнаха.

Үмдөөд ябаһан хубсаһан
Үндэр өөрын хэлэн,
Үндэлэн нюур шарай
Үзэсхэлэнтэ арадай - искусство.
Бэшэг, зураг, хатар, дуун -
Баян арадай культура.
Уг удхалан ерэлэн
Удха үндэлэтэй түүхэ.

Хэлэхэдэ, хэхэдэ бэлэн,
Хэлэлхэнэ һөөргөн абахада,
Газарта нэлбоод муухайгаар
Гартаа бариһантай адли.
Нүгэл шэбэл хэдэ,
Нүхэдһөөнь хэдэ хүлисэл гуйбашье,
Өөдлэхэ гээшэе найса хана,
Өөнтэлхэ гээшэе өөрөө мэдэ.

Түүхэй арад гэжэ байдаггүй -
Түүхэ домогтой өөрын нэрэтэй.
Түйдтэй түерөөн сооһоо гараһан
Түгэлдэр түгэс ехэтэй,
Түбшэн арад түүхэтэй.
Энэнэй түлөөдэ гуриума гуримшуулан,
Элдэб яһатан эблэрэн,
Энэ дэлхэйгэе гоёһоол.

Эхи үгы - уһан байдаггүй,
Эжы үгы - хүн түрэдэггүй.
Эхин дуранай хүгжэм солгөһон,
Эртын наранай туяа ариуһон.
Эдэ бүгэдэ манай эхин,
Эдэбхи ехэтэй абажа ябаха,
Эхинһэнь наһаа баратараа,
Этигэн наринаар үргэжэ абаха.

Хараагүй байгаад,
Хардажа болохогүй.
Хайра гамгүй
Хайраха өөрышни.
Хардагша хүн
Аймхай наһаараа,
Хара сагааниие
Илгарууддаггүй заяандаа.

Үнэншэмэ хайн ном
Үеһөө үедэ уншагдадаг.
Үри үхибүүдтэ автор ганса
Үлөөгөө бэшэ номоо.
Үйлэ хэрэгын хэрэглэжэ,
Үльгэрлэн зоной хэлсэхые
Үдэр һүнигүй нуужа,
Үндынгүй бэшэһэн ажалынш гээшэ.

Хүдэлмэришэ хүнэй ажалша гараар
Хони малнуудын тарган тобир,
Хорёо харшадаа ариуһон сэбэр.
Хондообо модоор баригдаһан гэр
Холоһоо хараатай байдаг аяар.
Хэнтэг зан гаргангүй нэгэтэш
Хүдэлжэл байдаг холын бодолготойгоор,
Хүдэлмэришэ хүндэ алдар соло.



ГЭРЛЭХЭМ ГЭХЭДЭНЬ...



Үнгэрхэн хоридохи зуун жэлэй жараад-далаад онуудай үсэр Түнхэн нютагай залуушуул зунай зулгы хайхан сагта одоол гоёор амардагшье, сэнгэдэгшье байһан. Тосхонойгоо хажуудахана үдэшэ бүри сугларжа, түүдэбшын гал носоогоод, үүрэй сайтар эдэб янзын хүхиюу гэгшын зугаатай наадануудые эмхидхэжэ, илангаяа ёохор наадаяа хатаржа жаргадаг бэлэй. Эгээл гайхалтай юумэниинь гэхэдэ, нэгэшье залуухан хүбүүн гү, али басаган архи амандаа балгангүй, ёохор наадандаа ердэг угаашье хайхан заншалтай һэн.

Совет Монголой хилын харуудда гурбан жэлдэ алба хэһэн Базарсадын хүбүүн Баатар албая дүүргэжэ, нютагтаа бусаһаар, үдэшэ бүри залуушуулай дүхэригтэ оролсожо, ёохор нааданай удамаршаниинь болоһон. Юундэб гэхэдэ, Баатар бүри үхибүүн наһанһаань ёохорой дуунуудые уран гоё хоолойгоор дуулажа һураһан байгаа ха юм...

Баатар нэгэ хэдыхэн үдэр амарад, үбһэ хуряалгада абатагаа хамта ажаллажа эхилбэ. Нэгэтэ үдын хоолой һүүлээр амаржа һуухадаа, баабайдаа иигэжэ зугаалба:

- Манай тосхондо хадамда гараагүй сөбэр сэгсэ шарайтайшье, матамал гоё бэетэйшье басагад яһала олон болохонй юм байна. Тэдэнэй дундаһаа эгээл сөбэр сэгсыень шэлээд, гэрлэхэ

гэжэ шиидэнхэйб. Юун гэжэ хэлэхэ байнабта, аба?

- Баатар, хэлэжэ үгыш намдаа: хэнэй басаганд дурланхайбши? Хэн гэжэ нэрэтэй юм ааб тэрэшни? - гэжэ һонирхобо абань.

Баатар хоолойгоо заһан, толгойгоо маажад гээд, абадаа хэлэбэ:

- Манай тосхоной басагад дундаһаа эгээл хайхан шэг шарайтайшье, илдамхан абари зантайшье Дулмаадайн Сэсэгмаада бүри һургуулида һуража ябахандаа, ухаангүйгөөр дурлашаһан байгаа ха юмбиб. Аяар гурбан жэлдэ тоогүй олон бэшэг бэшэдэбди. Намайел албанһаа ерэхыемни хүлэжэл ябаа бшуу.

Баабайнь ехээр һанаа алдаад, иигэжэ хэлэбэ:

- Намдаа, хүбүүмни, сэхээ хэлэһэнши ехэл һайн гээшэл. Юундэб гэхэдэ, тэрэ Сэсэгмаагайшни уг гарбалыень мэдэхэ гэшэ мүнөө сагта тон шухала.

- Баабай, би тэрэнэй уг гарбалые яагаад мэдэхэ хүн гэшэбиб? Та мэдэхэ һаа, намдаа хэлэжэ, ойлгуулжа үгыт, - гэжэ хүбүүниинь хэлэбэ.

Абань тамхияа гаргажа, тэрэнэ носоогоод, нэгэ хэды соо абашье гарангүй һууһанаа, хүбүүн тээшэ харангүй, иигэжэ харюусаба:

- Бишни шамдаа сэб сэхыень хэлэжэ үгэхэ баатай болоно гэшэб: тэрэ шини дурлашаһан Сэсэгмаашни түрэнһөөрөө хадаа шини дүү хүүхэн гээшэл даа.

- Угы, аба, та юугэ хэлэнэ гэшэбта? Сэсэгмаа яахадаа минии дүү хүүхэн болохо юм? Эжынь танай һамган байһан юм гү? - гэхэ мэтээр гайхахын ехээр гайхажа, нодээр эрээ маряагаар харасаган һууба.

- Бишни һанан соогоо нэгэл дахин гэрлэһэн байхаб, тиймэһээ гансал шини эжыгтэй һанан

соогоо айл боложо һууна бшуубди. Ямар ушарһаа Сэсэгмаае шини дүү хүүхэн гэжэ хүнүүдэй хэлсэдэг тухай эжыһэнь асуугаарайдаа, - гэжэ абань хэлээд, ажал тээшэ шамдуухан гэшхэлшэбэ.

Баатар ажалайнгаа һүүлээр гэр тээшэ шамдуухан алхалжа, богоһоёо алхан ороһоор, абатагаа зугаалдаһан тухайгаа эжыдээ дууһан зугаалжа үгөөд, хажуудань зэргэлээд һуушаба. Эжынь одхон хүбүүнэйнгээ толгойнь эльбэжэ, эльбэжэ, тэбэрин таалаад, иигэжэ харюусаба:

- Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай аяар дүрбэн жэлэй туршада боложо үнгэрхэн тухай мэдэнэ ха юмши. Эсэгын дайнда манай тосхоной эрэшүүл булта тооной дайнда мордохон ааб даа. Тийхэдэ абашни, үшөө нэгэ хэды эрэшүүл - трактористнууд бронёор ара талын хүдэлмэридэ үлөөгдэһэн байгаа.

Хорон шорон үргэ аматай хобууна эхэнэрнүүдэй тараһан үгөөр хадаа абашни дайнай үсдэ эрэшүүлэй хомор байдалаар һамбаашалжа, эрэгүй дүрбэ-табан эхэнэрнүүдые түрүүлэн һураг суутай юумэл даа. Тосхоноймнай сөбэр сэгсэ дангинанар шини дүүнэр гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүйл. Тийхэдэ тэдэнэршни нюур шарайгаараа, абари зангаараа абатайшни аб адлиханууд юм гэжэ хүнүүд хэлсэдэг.

Ушар тиймэһээ шимни ондоо нютагһаа һамга абаа һаашни, зүбтэйл байха гэжэ намдаһи һанагданал даа. Шимни һанагаа ехээр бү зобыш даа, шамдамни сөбэрһээ сөбэр, илдамхан абари зантай, сэсэнһээ сэсэн хүүхэн заал һаа олдохол байха. Бишни мүнөөдэрһөө хойшо үдэр һүнигүи бурхандаал мүргэжэ һуухаб!

«Иркутск-Наушки» гэнэн маршрудаар үдэр бүри ябадаг поездын 5-дахи вагоной купедэ бэе бэедээ танил бэшэ һаһажаал эрэ хүн гоёор хубсалһан залуухан эхэнэр хоёр һууһан байгаа.

Тэдэнэр бэе бэеһэнь юушье асуулаангүй, нилээд удахан ябада. Абяашье гарангүй һууһан хүниинь гүйжэ бодоод, портфель сооһоонь саарһа карандаш хоёрые гаргаад, бүтхлэхэ рюмкэ хоёрые зуража, асууһан тэмдэг табяад, эхэнэртэ һарбайба. Залуу эхэнэрнь тэрэниинь абажа хараад, энэмни ама хэлэгүй



ВАГОН СОО ТАНИЛСАХА ГЭЭД ...



хүйхэр гэжэ һанабашье, зүб-шөөһэн тэмдэг үгэбэ.

Тэрэ хүниинь сүүмхэ сооһоонь коньяк шоколад хоёрые гаргаад, хоёр рюмкэдэ аягалаад, эхэнэртэ бариоулба. Хундагануудаа мүргэлдүүлэн, тэрэнэ дууһан уубад, һүүлээрнь сигаретэ зураад, тэрэнэ харуулаба. Залууны ехэл баярлаһан тэмдэг харуулаад, хуюулаа тамхияа оробол гэшэ.

Залуу эхэнэрнь яһала амаа халаһандаа, энэ эрэтэй зугаалдажа, танилсаа һаа ехэл зохид байгаа, тээд ама хэлэгүй хүнтэй ушарһан хойноо яахашы гэхэ мэтээр шэбшэн һуугараа, саарһан дээрэн диван зураад, томо гэгшын асууһан тэмдэг табяад, тэрэндээ харуулаба.

Эрэ хүниинь зурагыень абажа хараһаар, ехэл гайхалһандаа, гэб гэнтэ дуугаржархиба:

ХЭНДЭ ДУРАТАЙБШИ? (оюутан басагад арсалдаан)



Москвагай дээдэ һургуулинуудай зунай шалгалтанууд дүүрэгжэ, оюутад иишэ тиишээ тарабад. «Москва-Улан-Удэ» поездын 5-дахи вагоной 4-дэхи купедэ Ар-уна, Баярма, Сэсэг оюутад һуубад. Тэдэнэр одоол сүлөөтэй болоһондоо, хүхилдэхын ехээр хүхилдэжэ, һонин һорьмойгоо хэлээ амандаа хонгүй зугаалданашье, амандаа ороһон юумэнуудые шашалданад. Эгээл доржогонуур Баярмаань эрэшүүл тухай зугаалдаа гэжэ дурдахдаа, өөрынгөө һанамжа тухай иигэжэ хэлэбэ:

- Намайэ хэндэ дуратай гэжэ һананат? Битнай гансал спортын чемпионуудта аргагүй дуратай хүн гэшэбши!

Нюур амаа будажа һууһан Сэсэгын тэдэ хоёртоо иигэжэ хандаба:

- Намайэ хэндэ ухаангүй ехээр дуратай гэжэ һананат? Оройдоошье таахгагүйлта.

Тэдэ хоёрын хорёод гаран хүнүүдые нэрлэбэ: лётчик, артист, профессор, врач, наймаашан, космонавт, ламбагай гэхэ мэтэ.

Тэдэнэйнгээ, таажа шадахагүйдэнь, Сэсэгын иигэжэ хэлэбэ:

Миниитнай одоошье халуунаар дурлажа ябадаг хүнүүд гэхэдэ - сэрэгэй майорнууд гү, али полковнигууд гэшэл ха юм.

- Басагад, аа басагад, танай хэлээшэ юунышье бэшэ! Эгээл ёһотой эрэшүүл гэшэмнай индеецүүд бшуу даа! - гэбэ мойһондол хаб хара нодэтэй Арюуна басаганиинь.

Эгээл энэ үедэ хүн үүдэ тошобо.

- Ороходо болохо, болохо, - гэлдэбэд гурбуулаа.

- Зүүн зүгэй дангинанар, танай урда спортын чемпион, майор, индеец угтай Чингачук! - гэжэ сэрэгэй маягаар мэндэшлэбэ.

ЭЗЭЕЭ ТАНИДАГ ПЕШЭН



Нэгэтэ зун Содном Баханаевич нютагтаа сууда гараһан залуу пешэнишэн Мармайе гэртээ урижа, шэнэ пешэн табюулба. Бүтэһэн пешэнишэ түлжэ үзэхэдэнь, галын хүүсэ носоод, утаанинь сэб сэхэ дээшэ үүлэн хүрэтэр һуунагтаба. Ухаангүй ехээр баярлаһан гэрэй эзэд Мармайдаа нэгэ шэл хатуу харые аягалбад. Архида дуратай пешэнишэн стаканаар дүүрэн хатуу харыень уһа ууһандал цэгсүһэн залгжархибал. Эрэнһэ һамгандаа үшөө нэгэ шэл гаргыш гэхэдэнь, тэрэнэ олигой муухайгаар хилайжа, эрэ тээшэ хараад, юушье хэлэнгүй, газашаа гаража ябашаба. Гэрэй эзэн һамгаяа хүлэжэ ядахандаа, иигэжэ хэлэбэ: «Мармай, дүү хүбүүмни, минии харуу хатуу һамган тухай дуулаһан байгаа ёһотойш? Салингаа абаһаар, хэлсэһэн пешэнишэнгээ сэн абаашага үгэхэб. Хүдисыш даа намайгаа», - гэхэ мэтээр тэрэнэ аргадаба.

Хоёр үдэр ажаллаһан Мармай амандаа уһа балгандал, нэгэшье үгэ хэлэнгүй, гаража ошобо. Халуун зуныше үнгэржэ, һэриун намар газар орожо ерзэл даа. Содномой шэнэ пешэнишэ түлжэ гэхэдэнь, харин утааниинь үрхөөрөө гарангүй, гэр соо-

гуурын тунашаба. Содном мэгдэхэдэ, уһа ехээр адхажа, галаа унтаргаба.

Хойто үдэрын Содномой һамган Мармайнда ошожо, тэрэнэ аргадаһан байгаа. Мармайн ерэхэб гэнэн аад, ерэхэгүй. Хүлэжэ ядахандаа, тэдэнэр ондоо тээшэ һаһажаал пешэнишэниие урижа асарба. Тэрэнэ Мармайн табинан пешэнишэниие нягта наринаар хаража үзөөд, иигэжэ хэлэбэ:

- Миниитнай мэдэхэ, шадаха юумэн шидэтнай үгыл хэбэртэй. Мармайн табинан пешэнишэниие ондоо хэншые заһажа шадаагүйл юм. Тэрэндээ ошожо, хүдэнь мүргэгты!

Улаан-Удэһөө нютагтаа амархаяа ерэхэн Булад Дармаевичай Содномойдо үдэшлэн орохондонь, удаанай уулзаагүй нүхэрын

одоошье ехээр баярлаба. Шэнэ һонинноо хөөрөлдэжэ һуухадаа, гэрэй эзэн Мармайн табинан пешэнишэн тухай нүхэртөө зугаалжа үгэбэ.

Аниргүй шагнаад һууһан Буладын юушье дуугарангүй, нүхэрөө дахуулан, газашаа гараад, иигэжэ хэлэбэ:

- Энэ Мармай гээшэтнай танһаань хоёр дабхар түлбэри абыхын түлөө нэгэ иимэ онһон арга хэрэглэжэ болоо гэжэ һананат. Гэрэйтай хүндэдэ гараад, пешэнишэнтэй үрхые шалган хараа һамнай, тэрэнэй ноуса элирүүлэгдэжэ магад. Тэдэ хоёртой дээшэ гараад, үрхэсэ нягтаар харан гэхэнь, кирписын хоорондохи забһарта хурганай багтаха нүхэн соологдоод, тахяагай үдэн хабшуулаатай байбал гэшэ! Тэрэ үдыень нугалжа абаад, нүхыень шабараар таглажархибад.

Доошоо буужа, пешэнишэ түлжэдэнь, галын хүүсэ носоод, утааниинь үрхөөрөө сэб сэхэ дээшэ дэгдэжэ байба гэшэ.

Тэрэл үдэрһөө хойшо мухалимаан Мармайн мэхэ, гохо нютаг соогоо сахилгаандал түргэнөөр мэдэгдэжэ, хүнүүд тэрэниие урихаяа огтолон болиһон тухайнь мүнөөшье зугаалдага юм.

ЭРЭМНИ БУРХАНДАА МОРДОХОНЬ ХА?

- Үхэхөө байһан хүнэй амиинь абарха манай уялга гэшэ ааб даа, - гэжэ хэлээд, сагаан халаад дээгүүрээ пальтоого хэдэрээд, гэртэнь ошолдобо.

Диван дээрээ ехээр ёоложо хэбтэһэн үлгэнэйнэ зүрхэ шагнажа, һудалынь барижа үзөөд, амиень ангайлгажа хараад:

- Нүхэртнай аюултай байдалда оролхой гэшэ, ушар тиймэһээ үтэр түргэн больницада



абаашагты, удаараа һаа, хожомдожо болохот! - гэжэ хэлээд, гаража ошобо. һамганинь хойноһоонь дахалдан гараад:

- Хэлэгтылши, доктор, нүхэрни амиды үлэхэ гү? - гэхэ мэтээр асууба. Докторынь урданаань сэб сэхэ хараад, иигэжэ хэлэбэ:

- Үлгэнэйнши эдижэ, уужа ябаһан эдеенһе огтолон болоулаха оролдохол болонобди!

- Ай, бурхан зайлуул, нүхэрни алтан дэлхэй дээрэ амиды мэндэ ябахаяа болибо ха юм даа? - гэжэ тэрэн хэлээд, олигой шангаар уйлашаба.

- Юундэ ябахай юм? Минии хэлэһэниие буруу ойлгобот. Үлгэнши архи уухаяа, тамхи татахаяа огтолон болихол! - гэжэ тоб байса хэлээд, ажал тээшэ түргэ түргэнөөр алхан ошобо.

Дамдин ОШОРОВ.

Нэгэтэ алтан намарай намдуу дулаахан үдэр залуухан эхэнэр больницада орожо ерэхээр, танил врач Антон Бадмаевичта ороһоор, бархиржа байгаад, хүлдэнь мүргэн, гуйхын ехээр гуйба:

- Таңдаал найдахандаа, сэхэ ерзэбэ. Таһаа ондоо хэншые туһалжа шадахагүйл!

- Зай, үтэр түргэн хубсаһаяа тайлагты, юунтай тиймэ ехээр үбдэнэб?

- Угы, би өөрөө яагаашыегүйб, нүхэрни ехэл үбшэн: «Үхэхөө байнаб», - гэжэ хэлэнэ даа, үтэр түргэн ошожо, амиинь абарыт гэжэ гуйнаб.

Буряадай мэдээжэ поэт Мэлс САМБУЕВАЙ 65 жэлэй ойдо

ШҮЛЭГ - НҮХЭСЭЛЭЙ ДУГЫ

Тамхинша зон тамжа залалсажа танилсадаг, хатуу дээжэһээ хүртөөшдэй зугаа яриан мэтэр шахуу хүртэй ульгам болошодог гэжэ мэдээжэ. Шүлэг зохёол гэшэ дуу хүгжэм шэнги бэе бэетээ харалсаашыггүй хүнүүдые баһал түргэһэн ойртуулха эди шэдитэй хаш. Илангаяа өөһэдөө бэшэдэг хаань... Энэ хадаа ажал, албанай бэшэ, сэдхэлэй дүтынхиһөө болоно. Эндэ шотагай, эрдэм болбосоролой, аяг зангай, наһанайшые илгаа хамаагүй, уран бүтээлшэ абьяас лэ гол худаһа татана.

Иймэ дээрэһээ алишые үеын, ямаршые арадай поэдүүд нүхэсэжэ ябаа, ябанашые. Минии залуу ябахандаа, удаа дараалан танилсаһан Даша Дамбаев, Николай Дамдинов, Дондог Улзытуев гэшэд уулзаһаар түрүүшынгээ үдэрһөө хойшо аха нүхэдни болошоо юм хэн.

Минии хургуулин аха классуудта хуража ябаха үедэ тоогүй олон эхилэн бэшэгшэд «Буряад үнэн» газетын редакцияда шүлэгүүдые эльгээжэ, шүүмжэлүүлжэ, бэлгитэй шэртэһэтэй зариманинь сониндо хаа яа толилуулжа урмашажа ябаа бэлэй. Минии үетэн сооһоо Хэжэнгын Георгий Дашабылов, Захаминай Мэлс Самбуев, Яруунаһаа Булат Жанчипов гэшэд түрэлхин бэлнтгэйһэн, үсэд эрмэлзэлтэйһэн боложо, «шүлэг - хүдэлгэй» дүрөө хожомоо лаб гэшхэхэ азатай байшоо. Үсөөн хэды шүлэгүүдэйн хэблэлдэ гарахада уншадгыһе наа, хэн хэнтэйһыһе анха удаа танилсалганмай мартагдашагүй юм.

Нэгэтэ «Буряадай залуушуул» газетын редакцияда ороходоо, Эрхүүгэй университетдэ хуража байһан Мэлс Самбуевай эльгээһэн тон гоёор шэмгэлэн зураатай дэбтэр тушаан боложо оложо уншабаб. «Ленхоын бусалга», «Хара соол» гэжэ поэмнүүдэй бүлэгүүд хэн гү, тон дэлсэс эхэтэй, хүнэй досоо гал хүгжөөмэ эдир залуугай романтикатай шүлэгүүдэй байхада, угаа гоёшоогоод, баярлаад, дэбтэр дээрэхи адресаарнь бэшгэ бэшжэ, автортай заочноор танилсаа нэмби.

Эртын хабараар хэн ха, нэгэтэ Буряадай радиокомитетдэй газара Даши Дамбаев рамайе нэгэ набтаршаг аад, яһала хүрхэгэр сээжэтэй, дорюун ягзын, харабтар шарайтай хүбүүнтэй танилсуулан юм. Тэрэн онигоршоог ялагар хара нүдөөрөө ошотойгоор энебхилэд гээд, «Мэлс!» - гэбэл даа. Ямар зүһэгүй, тэрэ саанаа туранхайшаг хүбүүн бэ даа гэжэ һаһаад абанаһаа мартагшагүйб. Тээд танилсаһаар, хөөрлэдээр, шүлэг зохёолоо уншалсаһаар, юрэ минн залуугайхар шог зугаа хаялсаһаар үдэр хоногуудай үнгэрхэдэ, таашажа захалаад, халуун хани нүхэд болоходоо, урин налгай энебхилэдэнь, дэлгэр уян сэдхэлэдэнь, баһа ёһотой эрэ хүнэй зоримгой занһан хожомоо үнэн сэдхэлһээ дурлаа агша нэм. Мүнөөшые тэрэнэй үхибүүн хонгор хараса, тунгалга сэбэр мһэрээл харагдахадал гэдэг юм.

Дээдэ Захаминай Санага шотагтаа колхоздо хүдэлдэг ганса эжыгтэй хүбүүн хоолойгоо тэжээхэ, хубсалха тэдхэбэри багатай хэн хадаа университетдэ заочноор хурадаг болоод, Буряадай радиокомитетдэ хүүгдэй дамжуулгын редактораар орожо хүдэлхэ ёһотой болоо лэн. Түрүшээр байра хаана байхаб? Минии хуража байһан багшаһарай дээдэ хургуулин хамтын байрада дээдэ эржэ, Захаамин, Түнхэнэй оюутадаар «хашуудажэ» ябаха баатай байгаа. Хожомоо гэр байратай, гэрэ, хүбүүтэй болоо һааб даа.

Золгосо һайтай зан абаритай Мэлс Самбуев уран зохёолшодой, журналистуудай, артистууд болоод композиторнуудай дунда мэтэр дары мэдээжэ болоодхөө лэн. Дуунуудынь ханхинаад захалаа. Радио-теле-дамжуулануудые ямар түргөөр бэлдэдэг, гоёор хүтэлдэг нэм бэ? Янза бүрийн хүнүүдээр уулзаха, холо, ойроор аяншалха дуратай. «Түбхын түрүүндэ Түнхэн шотаг үзэхэмни», - гэхэдэнь, оюутан ябаһан би шотагаа дахуулжа ошоо агша нэм. Хургуулинуудаар ябажа, олон һонин дамжуулануудые бэлдэхын хажуугаар шүлэгүүдэ «шурьюулаа» ааб даа. Намда зориулжа бэшһэн «Түнхэн»

гэжэ шүлэг соонь иймэ мүнүүд бии лэн: «Ерэн юһэн дабаа дабажа, ерээли шамдаа, Лобсон»...

Энэ шүлэгын толилогдон байжа, залуу уран зохёолшодой нэгэ конференцидэ тийхэдэ партиин обкомой агитаци, пропагандын таһагые даагша байһан А.Я.Похосоев мание иигэжэ шүүмжэлээ агша лэн: «Мэлс Лобсон хоёр сай уухаяа бэе бээдэ айлшала-сажа ябаһантай һайн гэшэ. Тээд энээн тушаа зохёол бэшһэнэй ушар удха бии гү?»

Угышые байжа болоо. Гэбэшье Хамар-Дабанай урда талада түрэн, үдэһэн залуу поэт суута хурагта Саян уулые түрүүшынхиеэ харахадаа, хүлгэһэн сэдхэлэйнгээ бахархал яажа дараад ябахаб. Охин соонь лэ гаргаа гүбэ даа. Тэндэнь ганса сай уулган бэшэ юм. Угсаатанай холбоон, ураг түрэл мэдэрэл...

хурагтад, оюутадай намартаа эрхэ бэшэ хүдөө гаража, ургаса хуряалгада хүдэлсэхэ сагта шотагайнгаа совхоздо орооһонтой тоогто хамһалсаад, «Тарян» гэжэ шүлэг бэшэхэдэмни, баярлаһандаа юм гү - «Хилээмэн» гэжэ шүлэгөөр харюусаа бэлэй. Энэ мэтээр түбһэн баримта тэрэндэ шүлэг бэшэхэ түлхисэ боложо үгэгшэ бэлэй.

«Тайгын саһан» «Таймыр» гэжэ хоёр ном буряад хэлэн дээрэ гаргуулаад байхадаа, 1969 ондо М.Самбуев Москвада залуу уран зохёолшодой бүхэсоюзна зүблөөндэ хабтадалсаһан юм. Тэндэ мэдээжэ поэт Борис Ручьев Мэлс Самбуевай «Доржо таабай» гэжэ поэмые конференциин арсашагүй амжалта мүн гэжэ нэрлэжэ, поэдэй ород хэлэн дээрэ номуудаа гаргуулахдаа, саашадаа бүри урагшатайгаар, үрэ ехэтэйгээр шүлэгтэй түхэл хэлбэри дээрэ хүдэлхэдэ, томо поэмнүүдые, сонедүүдэй гүрлөөнүүдые бэшэхэдэнь туһатай урмашуулга боложо үгөө бэлэй.

Саашадаа Буряадай комсомолой шангай түрүүшын лауреат болоо, «Саһага» (1971), «Мамайн добуун дээрһээ дурдалга» (1975), «Үгөөһөнэй шүүдэр» (1978), «Ара-Хангай» (1981) гэжэ шүлэг, поэмнүүдэй номуудые буряад хэлэн дээрэ, «Шүлэгүүд» (1973), «Доржо таабай» (1972), «Тайгын шүүдэр» (1974) гэжэ номуудые ород хэлэн дээрэ Улаан-Үдэ, Москвада хэблүүлээ.

Поэт түрүүшынгээ жэлүүдтэ үлэмжэ оролдотойгоор хүдэлжэ, олон зохёолой гар бэшгэ үлөөжэ ошоһон байна. 1981 оной намар аюудда ороһониинь гэмшэлтэй. Наһа бараһан хойнонь «Алтан одоной гэрэл» гэжэ Социалист Ажалай Герой суута хонишон В.Г. Романова тухай поэмнь, «Зуун дуун» гэжэ гүрлөө сонедүүдэйн ном гаргаа. Мүн «Баяр хүргэнэб» гэжэ шүлэгүүдэйн суглуулбары Москвада хэблэгдээ юм. Эдэ номуудайнь гараха хэрэгтэ гүһа хүргэһэндөө би сэдхэлээ нэгэ бага тэгшлэлгшэб. «Түхэрээн жэл» гэжэ мүн лэ сонет хэлбэрээр бэшһэн зузааншаг номой гар бэшгэ үлөөгөө.

Түхэрээн жэлэй үдэр бүхэндэ зориулагдан сонедүүд юм. Тэрэ үдэр ямар онсо шэнжэтэйб, ямар үйлэ ушар болобоб гэжэ саарһан дээрэ шүлэгөөр мүнхэлхэ зорилготой байгаа.

1981 оной зун «Золотой корень» гэжэ минии номой «Современник» хэблэлээр гарахада, Мэлс магазинһаа хамаһаа түрүүн худалдажа абанһан, ушаргүй баяртай Уран зохёолшодой холбоондо (тэндэ хүдэлжэ байгаа) гүйжэ ерээ бэлэй: «Зай, угаа!».

Минии оошорто байжа столовоһоо шүлэ абаха һамбаанда Мэлс «Нүхэрэйн ном Москвада гараба» гэжэ сонет бэшэжэ үрдһэн һууба. һүүлдэ хараһамни, тэрэ шүлэг ноябрь һарыш үлхөөдэ оруулагдан байгаа бэлэй. Түхэрээн жэлэйнгээ хроникые арай декабрь хүргэжэ шадангүй, сентябрь һарада поэт мордошоо юм.

Хүхиюун шогтой, шүлэг гоёор уншадаг хонгёо хоолойтой, үгэдэ хурса сасуу нүхэртээ олон хэмжээ ябуулануудта, найр сэнгэлгэдэ яһала сугтаа ябагдаа. Ээлжээтэ нэгэ конференциин хоол бариха забһарай үедэ кафе ошоод, «Хүб-



аад, бренди уухаяа ерээндэ, гаргагты мүнгөө!» - гэжэ бидэнээ хүжэ энээдэн болгоо агша лэн. Уран зохёолшодые һажажа дуугархадаа, тон шадамар байгаа. Илангаяа Чимит Цыдендамбаевые тэрэ ёһоорынь һажажа.

Уйдаха, гажархые оройдоо харуулаггүй нүхэрнай нэгэ тодхорто ороһон юм - мартагшагүйб. 1980 оной октябрь һарада Ленинград хотодо буряад литературынын үдэрнүүд гһэн харюу-салгатайшые, һонирхолтойшые хэмжээ ябуулга үнгэргэгдэһэн юм. Манай түрүүлэгшэ Николай Дамдиновай үүсхэлээр зунда Ленинградтай бүлэг уран зохёолшод Буряадта айлшалаад ошоһон байгаа.

Харюудань Н.Г.Дамдинов түрүүтэй Л.Тапхаев, А.Бадаев, В.Петонов, М.Самбуев, В.Липатов гэшэдһээ бүридэһэн Буряадай делегаци долоон үдэрэй туршада ороһонгоо хойто нислэл хотын үзэхэлэн гоёые үзэжэ, хэдэн уулзалгануудые үнгэргөө нэмди.

Хүдээн абанһан эзэд - мэдээжэ уран зохёолшод бидэниие тэрэ үедэ тойрожо гарашагүй шухала удхатай газарнуудта абаашаа. Эдэ юуд бэ гэбэл: Ленин багшын хоргодожо байһан Разлив нуурай эрье, Смольно, Пискаревой булаша, Шайселебургын хэрэм, Эрмитаж, Марсова таламай, Петроворец хото, Пушкинай музей-гэр, Публична библиотекэ, олон тоото ордон паркнууд, Петроворецтэй часы бүтээһын заводто, «Залуу Ленинград» гэжэ клуб-магазинда шүлэгүүдээ уншаабди.

Комарово гэжэ газарта уран зохёолшодой амаралтын байшанда, Ладога нуурай хойто эрьедэ Кабона хотодо түрэн хурагта поэт А.А.Прокофьевой дурасхаалай самбар нээлэндэ ошообди.

Хойто нислэл хотын түүхые һайн мэдэхэ, тон һонирхолтойгоор хөөржэ шадаха зохёолшод бидэниие газаршажа ябаа гэшэ ааб даа. Манайхин сооһоо хамаһаа ханамжатайгаар «шэхээ һэртылгээһэн» Самбуев лэ бэлэй. Дэмьдэ тийгээ бэшэ. Шотагаа буса бусаһаар Мэлсмай «Ленинград тухай арбан хоён дуун» гэжэ түүхын удхатай томохон шүлэгүүдые зохёоһон юм. Тэрэниинь буряад литератураар 11-дхи класста үзэхэ һуралсалай программада оруулхые дуралдан байнабди.

Соёл болбосоролоор СССР дотороо эгээн үндэр хэмжээний хото гэжэ тоологдодог газарта тонуулаша дээрмшэд тэрэ амгалан үедэшые бии байһан байна.

Владимир Липатовтай Кабона ошолдонгүй, Ленинградтаа үлөөд, тэндэхи тонуулашадта гэнэдэжэ мэхэлүүлжэ, бүхы мүнгөө үгэжэрхиһэн байба. Харин Мэлс Москвада поездоор мордохо үдэшндөө зочид буудалһаа нүхэдһөөн тээ урид доошоо буугаад, таксиста мэхэлүүлжэ, дээрмшэдэй гарта тушаагдаад, абажа ябаһаанаа доло тонуулаад, мэдээ алдуулха тарилга хүүлээд, хэдэн хоногой үнгэрһэн хойно арай гэжэ Москва хүржэ ерээ юм лэн. Мүнөө һанахадаа, жыхыдһэн хүрдэг. Тодхорто гайһе угуулан жэл урда иймэ муу ёро зүгнөө хэн гү? Яахабын, харамтай.

Бэлигтэ поэднай 65 хүржэ ябаха лэн. Тээд захаминайхид мартаһагүй. 50,60 наһанайнь тэбхэр оёе айхабтар үргэнөөр үндэр хэмжээндэ үнгэргөө юм лэ. Нам тушаа дамжуулга телевидениин редактор М.Самбуевай бэлдэжэ байхадаа буулуулһан фотозураг хаража һууһаар энэ дурдалга бэшэжэрхибэб.

Лобсон ТАПХАЕВ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мэлс Самбуев (зүүн гарһаа) Лобсон Тапхаев хоёр телевиденидэ буулагдаха дамжуулга бэлдэжэ һууна. Июнь, 1981 он.

Мэлс САМБУЕВ

СЭДХЭЛ БОДОЛОЙ ЖЭЖЭНЬ ГҮ?

Үдэрэй үхэл - үдһишэ.
 Үр сайлага - бүһин үхэл.
 Наһана түгсээһэн хүниие үдэһэн,
 Нарай хүнэй ерэхэн - мүнхэл!
 Үбэлэй хойноһоо - хабар.
 Уштын сээг... шабар.
 Гэнтэ ерэн баярһаа уйдаһан.
 Эндэ - иллэтын баяр, уйдаһанше
 Нютаг, нүхэдһөөн хахасажа ошоод,
 Нютаг, нүхэдһөө бусажа ерэхэн.
 Нүһин үгэнүүдһээ эшэдэг болошоод,
 Нэрнхэһ үгөөгүүрынь гэнтэ,
 нэрнхэһ.
 Мүнөөдэрөө үгөөдэринь сэгнэдэг
 байхаш.
 Үгөөдэрөө мүнөөдэринь шэгнэдэг
 байхаш.
 Үндэр эрмэлзэлтэй һаа, мүнхэ
 носохонш.

Үгы һаа,
 Үнэһэн тоборог болов хосорхон.
 Баабай, эжын юрөөһэн бэе
 Будаг юугээр гоһон тулхаш,
 Хүдөөһэн эрмэлзэлгынгээ һэе
 Хожомоол шанаһан унхаш.
 Бүхы наһаараа
 Байгуулан һайн байхалла
 Бузарлуулжа хаяхаш нэгэ үдэр.
 Ажабайдал, шинин наһашаар, нүхэр.
 Агуу найдалай бутарал гэжэ гү?
 Аи эндэ гансад шинин, нүхэр,
 Аян зам, сэдхэл бодолой жэжэнь гү?

ЗҮНЭМ ХИЛЭЭМЭН

Лобсон ТАПХАЕВТА

Харагты:
 Хүрһинтэ газарай мянхана табарһан,
 Харагты -
 Гар дээрэмни зүһэм хилээмэн,
 Газарай ба хүнэй зүрхэһинөө ургажэ
 гарһан
 Гайхамшагта дуран -
 Гар дээрэмни - хилээмэн,
 Гал хүйгэндэ тэһэ хүрһэн газар
 Гэдхэжэ,
 Гэнэн хонгор бэһэнгээ халуугаар,
 Халуунда ганажа тэһэ һүрһэн газар
 Хүлһөөрөө амидыруулад,
 Би, залуугаар,
 Сасаалби хүрһинтэ балай рууны
 орооһо,
 Сасаалби гэрһинтэ гэрэлтэ гэгтэн
 гэрэл,
 Хүрһинтэ сүмэрэн гараад,
 Хожомоо мянгаадаараа эбхэрэн,
 Хүн тухай
 Хоолоо эшэвүүд дуулажа ороо һэн!
 Харагты: гар дээрэмни зүһэм
 хилээмэн,
 Хүнэй наһанай сэгитэй байһан
 хилээмэн,
 Хилээмэнэй түлөө хүнүүд азалсадаг
 һэн айтдаа,
 Хилээмэнэй түлөө хүнүүд ундаг һэн
 байдаһанда,
 Хилээмэнэй зүһэмдэ бии юумла
 наранай бутарһан,
 Хүнэй гамнажа ябаһан энхэрэл,
 Хүрһинтэ дээжэ,
 Алтан дэлхэйн энгэр дээгүүр урдаһан
 Агуу мүнхүүдэй ба дамайнуудай дуһал
 бии гэшэ,
 Орон бүхэн, арад бүхэн баян аад -
 О, хүн бүхэндэнь, хилээмэниини,
 хүртэдэггүйла дураар!
 Дэлхэйн гүрэн бүхэнөөр
 Дайн хаягдаад,
 Дэлхэй хушагдаха ёһотой ургаса
 ба дураар!..
 Харагты:
 Хүрһинтэ газарай мянхана табарһан,
 Харагты -
 Гар дээрэмни зүһэм хилээмэн,
 Газарай ба хүнэй зүрхэһинөө ургажэ
 гарһан
 Гайхамшагта дуран -
 Гар дээрэмни - хилээмэн.

«Новоявленным чудом спешит НОВЫЙ СТИХ, как подарок от Бога»

В прошлую осень я много ходила по Петербургу. Под семью влажными небес, к чему почти привыкла, звучали во мне стихотворные строки: «Однообразно, серо, мглисто — вода, ступени, паралет. Дождя звенящее монисто разладит мрачности портрет».

Повторяла про себя отрывки из «Петербургского этюда» Галины Чеботаревой и вновь убеждалась, как точны поэты в выражении чувств, которые испытывают все, но только им, поэтам, посылается дар воплотить это в слове.

В ту осень со мной был сборник стихов Галины ЧЕБОТАРЕВОЙ «Свидание с собой». Маленький, в пятьдесят всего страничек, он умещался на ладони, но вмещал в себя весь мир, которым я тогда жила.

Созвучье душ — мое, читателя, и ее, поэта, — было столь гармоничным, что хотелось признаться Галине Чеботаревой ее же стихами: «Я могла бы доверить тебе всю себя в неудачах ли, в славе ли».

Однажды на Мойке, у Поцелуева моста, глядя на пышную сизую тучу, которая будто раздумывала, выплакаться ей или еще потерпеть, поймала себя на том же самом желании, которое поэтесса высказала все в том же «Петербургском этюде»: «...и посажу мосту на плечи диск солнца, ярко и лучист».

Тогда я была почти убеждена, что мы ходили по одним и тем же местам. Представьте, однако ж, мое изумление, когда Галина Семеновна сказала, что в Петербурге не была. Вообще. Ни разу.

Тогда как же удалось так верно пропеть эту питерскую ноту?

— ОТВЕТА не будет, — мимолетняя улыбка коснулась ее губ. — Для самой себя это загадка. Наверное, образ города сложился во мне из литературы. А потом еще... Я очень тосковала — моя любимая племянница Катюшка (она удивительно походила на меня в детстве, все считала, что это мой ребенок) вышла замуж и уехала жить в Петербург. И 27 января 1995 года я написала этот «Этюд». Исключительно благодарна тому, что Катюшка там.

— Но у Вас и в других стихах настолько сильное чувство Петербурга... Только переживанием по родному человеку это вряд ли объяснишь.

— Уже одно то, что в этом городе жил Иосиф Бродский, чьи стихи я упииваюсь, приближали меня к Питеру. В венке сонетов «Я стих слагаю про kota» (он вошел в последний сборник моих стихов «Осени призрачный бал») у меня есть об этом:

ИНОГДА
 Я буду наблюдать воочию,
 Как рябко морщится вода.
 В Венеции вот так же точно
 Поэт морщинки наблюдал.
 Он звал себя «кошачья

милость».
 Его влекла морская даль,
 Нева ему ночами сияла...
 Как мне теперь. Прости, мечта!
 Это, действительно, неизбежная моя мечта — побывать в Петербурге.

— Как, наверное, всем романтикам, которые с детства зачитываются стихами.

— Да что вы! Я никогда не испытывала потребности читать стихи, тем паче зачитываться ими. Увлечение стихами... Это меня миновало.

Я обожала математику, точные науки. Правда, сейчас припоминаю, в четвертом классе нам задали сочинение на дом про осень. Я написала его в стихах. И поразила всех учителей. На этом поэтический порыв мой угас.

— А математику оставили верны, судя по тому, что связали с ней свою профессию.



— У меня было любовно-внимательное отношение к этой науке. Вероятно, такого накала, что учитель математики из Кременчугской школы на Украине, на родине моей мамы, где я училась всего год, в классе шестом, даже спустя десять лет, как мне рассказывали, помнил меня.

Способности к математике, должно быть, были. В третьей улан-удэнской школе, которую я окончила с золотой медалью в 1957 году, преподаватель Борис Матвеевич Эйдельман, доказывая на доске теорему, не подозревал, что я мысленно опережала его выкладки, испытывая при этом неопишутый восторг.

Я росла, верно, странным ребенком. Большого удовольствия не было в жизни, чем делать уроки. Я не представляла, как буду жить без решения задач и уравнений. Математика — в этом виделось самое главное! Поэтому после школы поехала за компанию с друзьями в политехнический институт в Томск. Тогда, в 57-м, в моду входила автоматика и телемеханика. Я поступила на этот факультет.

— Вот тогда-то, в студенческой юности, Вы и открыли для себя, как случилось с большинством из нас, поэзию!

— И в те годы наши пути еще не пересеклись. Но я увлекалась музыкой. Разрывалась между танцами (некто среднее между балльными и хореографией) и институтской капеллой, ходила на симфонические концерты...

— Негаром в Ваших трех поэтических сборниках так много музыки («И вот он, вальс, летит, чарующий, светел, горд, и счастье раздает танцующему кругу...»). «Дрожал во мне аккордом светлым вальс». И сами стихи невероятно музыкальны.

— Музыка всегда оставалась моей мечтой. Отец был художником, человеком очень музыкальным, мама прекрасно пела, но жили мы скромно и обучать музыке меня не могли. И я, лет семи, шла через весь город, чтобы в магазине, рядом с Домом пионеров по улице Ленина, проставить подолгу, глядя на пианино. Какое-то возвышенное чувство переполняло меня...

— Когда узнала, что у одной моей соклассницы есть рояль, я с ней подружилась. Приходила к ним домой, чтобы... посидеть рядом с роялем. Это в десятом-то классе! Девочки уже на свидания бежали, а я — у рояля посидеть. Ну о чем это говорить?!

— Может быть, о великой таинственности человека?

— Да уж! Которая особенно проявилась при распределении. Когда встал вопрос, куда ехать после института, и среди прочих городов предложили Пермь, я, будущий инженер-электрик, спросила комиссию: «А там есть оперный театр?». Для меня это было решающим. По политеху потом ходил анекдот, что Чеботарева место работы выбирала по оперному театру.

— Пермь, с ее знаменитыми в те годы на всю страну балетом и оперой, конечно же, Вас не разочаровала!

— Более того. Моя любовь к музыке была с избытком вознаграждена. Я работала на «почтовом ящике», в НИИ, в закрытом городе Закамске. На автобусе мы доезжали до станции Курья, садились на электричку и — в Пермь, в оперный театр. Обратная процедура требовала еще большей сноровки: с электрички надо было бежать через виадук — непременно бегом, иначе опоздаешь на автобус, к которому к тому же выстраивался длинный хвост.

Но, несмотря на эти трудности, я часто бывала в театре и на концертах классической музыки.

В Перми продолжала петь в капелле, причем агитировала и других (и люди охотно откликались на мои призывы!).

Мы исполняли «Вечернюю серенаду» Шуберта, хор Половецких девушек из оперы «Князь Игорь»... По пластинкам я учила и пела романсы из репертуара Надежды Обуховой.

— А на пианино играть научилась? Оно, вижу, стоит у вас на почетном месте.

— Ноты разбираю. И даже одолела первую часть «Лунной сонаты» Бетховена... Но лучше прочту вам стихотворение, которое написала совсем недавно, 15 февраля.

ПИАНИНО
 Когда возникло
 долговое,
 Из детской сладостной
 мечты,
 Моих прикосновений
 жаждал,
 Пыталось быть со мной
 на «ты»,
 Но я, нелепо-заторможенная,
 Стыдясь неловкости
 кистей,
 Принцессой свежезамороженной
 пугалась музыки своей.
 С тех пор его открыты
 клавиши —
 Оно моих фантазий ждет.
 Отвоевав на крышке
 краешек,
 С ним фамильярничает кот.
 Хотя достаточным
 излишеством
 оно себя, должно быть,
 мнит,
 Всей музыкою
 непролившейся
 еще сильнее к себе манит.

— Но когда же появилось Ваше первое поэтическое творение?! Мы никак не доберемся до него! Неужели инженер так долго побеждал поэта?

— Когда бы я не стала инженером, всего скорее б превратилась в прачку. Я и сейчас, не совладавши с нервом, спешу к газам, там веселюсь и плачу.

Это я иронизирую над собой. На самом же деле мне очень нравилась моя работа в отделе главного конструктора ЛЭРЭ. Около двадцати пяти лет... Я

всегда с упоением чертила. Графику обожаю! Когда увольнялась на пенсию, поняла, что мне этого будет очень не хватать.

(Тут Галина Семеновна встала и вышла из комнаты. А потом появилась так же неожиданно с огромным рулоном. Это были ее чертежи. Уходя на «заслуженный отдых», она забрала их с собой: «Не могу выростить! Да, в моей однокомнатной квартире теснота, но рука не поднимается. Беда это моя жизнь»).

Естественно, ничего не понимая в чертежах, я просто любовалась ими. И, может быть, впервые поняла, как бывает красива инженерная графика, выполненная с любовью.

Не удивительно, что к работе инженера-конструктора Чеботаревой никогда не было претензий — люди, близко знающие ее, рассказывали мне, что чертежи ее всегда отличались безупречностью.

О работе своей не написать она не могла — и сделала это в своей излюбленной, ироничной манере, за которой привыкла скрывать самое трепетное.

ИНЖЕНЕРЫ
 Ах, заоблачные выси,
 Романтические дали!
 Стали мы почти что пысы,
 Далеко так и не выдали.
 Но зато, уткнувшись носом
 В каждодневные решенья,
 Мы горбаты, точно лоси,
 И с кротом сравнимся
 зреньем.

Мы вершим, ломая перья,
 За открытием открытья.
 Скрип пантографа, как
 пенный,
 Нашим душам дарит
 крылья.

Где-то дали, где-то выси...
 Здесь завод — и дым,
 и копоть.

И, подвластны грустным
 мыслям,
 Мы кусаем близкий локоть.
 Но, когда забьется четко
 Пульс у дитяца из стали,
 Посылаем выси к черту!
 Напрочь забываем дали!

— Выдающийся польский писатель и литературовед Ян Парандовский в своей не менее выдающейся книге «Алхимия слова» размышляет: «Была гень, когда такой рогник забил впервые — самый прекрасный день в жизни каждого поэта. Удивительно, до чего трудно отыскать этот день в памяти, установить его точно по календарю. Редко кому удается воссоздать обстоятельства, при каких состоялось это посвящение в поэты».

А вам?
 — Мне 37 лет. Я живу в комнате 13 квадратных метров, с подселением, на Октябрьской улице. Лето 1978 года. Я иду в отпуск. Покупаю стереопроектор «Вега»...

«Заботы все долой — я в отпуске, а посему предаюсь лени и мечтам!». Но... заболела. Одна. Лежу. Ставлю пластинку с песнями Окуджавы. И это меня так пронзило!..

Тогда, в тридцать семь, когда многие поэты уже завершили

свой земной путь, я поняла, что хочу писать стихи. Возможно, было такое стечение обстоятельств... Была какая-то влюбленность (вечно меня посещали какие-то влюбленности, ничем не заканчивающиеся). Я стала думать стихами:
 Как хочу убежать
 от тревог и волнений
 своих...

босиком, —
 с сапогами свяжись только —
 живо мозоли натрешь!

Меня так неожиданно для самой себя вынесло на эти «сапоги». Я так хотела!

Стихи пришли, и особых хлопот, которые допускают начинающие, у меня не было. Я порадовалась этому.

— В том же отрывке, который процитировала, Парандовский продолжает: «Поэзия нисходит на душу, как весна». Согласны?

— Пожалуй... Весна — это пробуждение, прилив сил. В моей душе тогда было безобразие. И вдруг — спасение: стихи! Начала развлекать себя ими:
 Нынче в лес я одна
 поспешаю —
 до зорьки).

Не знаю вот только, зачем...
 Иль зарыть там тоску под
 сосною,
 Иль оставить под елью пень.

Это одно из самых первых.

— Никак не скажешь. Перо вполне зрелого поэта. И очень изящное перо.

— Мне то же самое сказала тогда, в 78-м, подруга, когда я прочтала ей написанное. И добавила, что похоже на стихи Бэллы Ахмадулиной. Я ведь рассказывала вам, что стихи тогда читала редко, в том числе и Ахмадулину. Это уже потом, много позднее, поэтесса Ирина Филиппова подарила мне ее сборник.

Я принялась штудировать Ахмадулину и поняла: то, что раньше считала поэзией, и не поэзия вовсе. А поэзия — вот она. Передаю мной! И еще мне стало ясно, что мы с Бэллой Ахатовной мыслим в одной системе координат.

У Ахмадулиной все — любая вещь, любой факт — опозитировано. «Влетит меня старинный слог», — пишет она. И меня — тоже. «Отверста душа для секретов ночных»... Я намеренно говорю «отверста», а не «открыта». Потому что мне хочется вернуть русскому языку забытые слова. Вдумайтесь в них — какая звукопись!

Я, как и Ахмадулина, ратую за архаизмы. Легкость, изящество, с какими у нее строится строка — это меня очень привлекает.

Теперь я окунаюсь еще и в Бродского. Считаю его гениальным поэтом.

— В вашем последнем, третьем по счету, сборнике «Осени призрачный бал», который вышел у нас в Улан-Уде в прошлом году, немало прекрасных стихов, ему посвященных. Огни названия — как признания себя его ученицей: «Чистая И. Бродского», «Изучая И. Бродского»...

Не спалось. В этой ночи
 пустой
 захотелось потешить
 сознание.
 Томик Бродского тут,
 под рукой, —
 Гениальный пример
 созиданья.

Кстати, в Ваших стихах ночь предстает как некая приворожительница поэзии.

— Ночью очень тихо. И слышнее то, что идет тебе Сверху. Кто-то Оттуда водит моею рукой, а я успеваю лишь записывать без помарок.

Эта вечная вязь языка —
 Слово за слово, строчка
 за строчкой.

И уже подгустала рука,
 Торопя к завершающей точке.
 Ах, как сладко томленье души
 В этих поисках нужного слога!
 Новоявленным чудом спешит
 Новый стих, как подарок
 от Бога.

Антонина ФАДЕЕВА,
 наш корр.

Сагаан харын хүндэлэлдэ

БУЯН, НҮГЭЛ ТУХАЙ БОДОЛНУУД

Буян ба нүгэл тухай мэдэхэ, тийн зүбөөр ойлгохо гээшэ мүнөөнэй үе сагта илангаяа шухала гээд ханагдана.

Гэхтэй хамга урданай үбгэд, хүгшэд, аба эжынэр бурхан шажанай нургаалыг хайн мэдэхэ байн тула үри хүүгэдтээ эдир багаанаань ойлгуулдаг хэн.

Зүгөөр тон шухала юумэн гэбэл, нүгэл хэхэгүй гэхэн ябадал болоно. Энээн тухай Буддын шажанай дээд эрдэм шудалхан ехэ лама багшанар айладан хэлэдэг ааб даа.

Гэбэл, арбан хара нүгэл байдаг гэнэ. Тэрэмнай ямар удхатай юм гээ наа, хүн хэдэн янзаар нүгэл хэнэ. Арбан хара нүгэл гээшэ гурбан хубида хубаарна ха.

Эдэниие тодорхойгоор тайлбарилбал, иимэ. Бэээрээ хэнэн нүгэл гурбан хубида хубаардаг гэжэ дээрэ хэлэгдээ хэн.

Хоёрдохинь - хулгай. Энэмнай воровство. Гурбадахи тухай хэлэбэл, эрэ эмн хальхай ябадалнууд - неправильное вожделение (половое извращение - шунал).

Удаадахи нүгэлынь - ама хэлээрээ хэнэн нүгэлнүүд дүрбэн хубида хубаарна:

- 1. Худалаар хэлэлгэ, хуурмаг ябадал гаргалга - ложь;
2. Хоб үгэ, хоб-жэб тараалга - сплетня;
3. Еборгон хэрзэгы үгэ, бадарган зан; бахаха, доромжолхо, хараал хэхэ, занана ябадал гаргалга - грубость, оскорбление, проклятие и угроза;
4. Салшаа үгэ, найрхуу зан гаргалга - болтливость, хвастовство.

Сэдьхэлээрээ хэдэг нүгэлнүүд баһал гурба гэхэ байна:

Нэгэдэхинь - хорото бодол, хэндэб даа муу юумэ сэдьхэхэ, үлүүдэ нэжэг түрэхэ - злые помыслы, пожелание кому-то несчастья (шэжэлхэ), излишняя подозрительность.

Хоёрдохинь гэбэл, хомхой хобдог сэдьхэл, шунахайрха ябадал, зоной зөөри ба ажалаар баяжаха, засаг барихые оролдохо (олонийтын дэмжэлтгүй тэмсэл) - жадность, страсть к наживе, самоличное стремление к власти.

Гурбадахинь - юумэндэ үнэн-шэхэгүй сэдьхэл, хүниие тоохогүй (дээрэлхүү, мэдээрхэдэг, бээрхүү) ябадал - неправильное мировоззрение, сомнение в существовании кармы, грехи, воздаяния и т.д.

Эдэ дээрэ нэрлэгдэхэн арбан хара нүгэл хэнгүй ябаа наа, арбан сагаан буян гэшыень эдлэхэ ёһотойбди гэнэ.

Тэрэшэлэн минни хайнаар таниха ба мэдэхэ дээгүүр зиндаатай ехэ ламанарые ажаглахада, тэдэнэр ниитэ зондо хандажа, хайн хайхан үйлэ хэрэгүүдтэ хабаатай нургаал номножо байдаг. Мүн «Буряад үнэнэй», «Буян» ба Агын «Толоной» «Дунгар» гэхэн хабсаргалтануудай нюурнуудта томилогдодог нургаал-номнонууд олонийтэдэ, илангаяа залуу үетэндэ, ехэ аша туһатай гээд ханагдана.

Энэнтэй дашарамдуулан хэлэхэдэ, «ная хүрэхэ нарбаа сайба» гэлсэдэгнай нааданай үгэ бэшэ. Эды үндэр наһые үшөө «буянтай наһан» гэдэг аабза. Бодожо үзэхэдэ, буян гэшэмнай гүн ехэ удаха шанартай ааб даа. Зарим хүнүүд үндэр наһа эдлээд, үри хүүгэдэ зоной зэргэдэ гаргажа, ханагаа амараад, ашанар ба зээнэрээ хаража ябахандаа, хэнхэшые ехэ буянтайб гэжэ ханадаг ха. Теэд саагуур удхалан бодожо үзэхэдэ, энэнь үшөөл



бага, дутуу гэхээр. Үнэн дээрэ хүн бүхэн ганса бөө, өөрынгөө зол жаргалаар ёһотой ехэ буян олохогүйл ха. Нюурлан үргэхэ нютаг оронтой, үмөөрэн дэмжэхэ арад зонтой аад, гүрэн турьнгөө, амитан зоной хэрэгтэ оролсонгүй, хара амьа хараад ябаһан хүн далайн дундахи зэрлиг ольтиригто хаюулаад гансаар даһан шэнги бэшэ гү? Иимэ хүн хэндэ туһатай, ямар буянтай байхаб даа!

Мүнөөнэй үе сагта буян үйлэдэгшэд үсөөржэ, нүгэл хэлхэд олошорно ха гээд ханахаар. Гол шалтаганаинь гэбэл, дороһоо өөдэ ургаж ябаһан эдир, залуу үетэндэ зүб ёһоной нургаал, заабари дутана гэлтэй. Үнгэрхэдөө, хүүгэдэй уян зөөлэхэн ухаан бодолые үнэн зүбөөр залан хүмүүжүүлхэдэ, туһатай номуудшые үсөөрөө. Илангаяа буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэхэн номууд бүришые хомор. Алишые нютагай гү, нуурин ба тосхоной нургуули болон хүүгэдэй сэсэригтэй библиотекэдэ буряад ном олохонь бэрхэтэй. Зүб ёһоной нургаал, заабари үгэдэг дайнай үеынхинд-үбгэдэ, хүгшэд-жэлхээ жэлдэ үсөөрнэ. Мүнөөнэй залуу «деда», «бабанууд» теле-дам-жуулгаһаа «нургаал» абаһан хүүгэдтээ диилдэнэ, зариманиинь тэдэндээ заахын орондо үмөөржэ, алдуу эндүүнен бүри гүизэгы-рүүлнэ. Тиигээд лэ бага, нур-

гуулин наһанай аад, архи ууха, тамхи татаха (хэтэрхэдээ, оостойхон хубүүд болон басагадай - шабинарай), үнэн ябадалтай нэгээ хамнажа сохихо, хулгай хэхэ, худалаар хэлэхэ гү, али мэхэлхэ гэхэ мэтын нүгэлтэ ушарнууд эндэ гэндэ тохөөлдодог болонхой. Алха урда сагуудта энэ мэтын гэмтэ ябадалнууд буряад нютагта үзэгдээдэггүй, ганса нэгэ үзэгдөөшые наа, юрз бусын ёрото үйлэдэ тоологдожо, арад зоноор зэмэлэгдэдэг байһан юм.

Мүн зарим эхэ, эсэгэнэрэй зүгтөө «олондо найража омогорхохо, баянаараа бардамлаха», хубүүдээ алдажа, сэдьхэлээ хүмэриһэн хүнүүдтэ хүрхэйгэхэ ябадалнууд ехэ нүгэлдэ тоологдоно. Эдэ бүгэдые жэшээ болохоор үйлэ, хэрэгүүд зарим нютагуудта дайралдадаг. Бүри жара гаран жэлнүүдэй саана, Эсэгын дайнай урда тээ хэн ха. Хоёр наһатайшаг хүнүүд түрэ дээрэ тоосолдоод, нэгэ хүндэрхүүнэ нүгөөдэдөө салшан:

- Ши ганса хубүүндээ хэр үргүүлхэ хабши даа? Намдашн гар дээрээ үргөөд ябаха дүрбэн хүдэр хубүүд байха, - гэхэн ха.

Тийн арсалдаһан хоёрой бүхы хубүүд сэрэгтэ татагдажа мордохон байгаа. Дайншые манай иалтаар дүүржэ, сэрэгтэ мордогшод бусаа хэн ааб даа. Теэд салшагша хүнэй хубүүдэй гурбанинь бусаагүй. Харин шархатаад бусаһан нэгэ хубүүниинь архиин «жолоодо ороогдошоод», эхэ, эсэгээ зободог болоһон ха. Тиихэдэ нүгөөдынь ганса хубүүн дайнаа бүрин бүтэн, алдар габьяатай бусажа ерээд, гэр бүлэтэй болонхой, эхэ, эсэгээ үргэжэ байдаг гэлсэгшэ... Аманай алдуури, хэлэнэй нүгэл гээшэнь энэл ха юм даа! Үшөө нэгэ ондоо жэшээ гэбэл, бардам янзын наһатайбар эхэнэр блэг үгэхэн юумээс ханаад урилхөө юм гү, ами үндэр наһатай үбгэниие тулюур гэжэ баһаа юм гү, «шамдал адли бэшэб, арба гаран альбан шуран хубүүд, басагадые түрэнэн тулгууритай хүн байхаб...» гэжэ байгаад, олон

зоной дунда хотгуугаар үбсүүгээ тоншосоогоон, тэрэ үбгэниие хэмгүй ехээр гомдохоһон байха юм. Энэ - нүгэлэй ехэ нүгэл гэжэ тэрэ бардам эхэнэр ойлгоо юм гү, мэдэгдэнгүй.

Үбгэрхэ, хүгшэрхэ гээшэ бэлэн бэшэ даа - хэзээ бурхандаа ошохоёо, наһанайнгаа ямаргаар үнгэрхые мэдэхэеэ болёод, хүниин зүүдэн, үдэрэй ханаанда баригдан ябаханаа хүшэр юун байхаб даа. Теэд энэниие ойлгохогүй гү, али энээн тухай бодомжолхогүй хүнүүдые дайралдадаг. Зариман дасанай контородо орожо ерээд, бараг янзаар хармаанһаа хубхэгэр шарбуунсануудые гаргажа, нэгые ходоломсоороо, нэрээ бэшүүлжэ үгөөд, «ехэ буян хэбэ гээшэб» гэхэндэл сортоотойгоор алхалан гарашаха. Һүүлдэ харан гэхэниин, харгы руу ябагалһан тулгууртай хүгшэнэй хажуугаар «иномаркаараа» хэнгэргүй гүйлгөөд үнгэршэхэдэнь, гайхахаар байгаа хэн. Бүри хожом мэдэхэдэмни, тэрэ хүгшэн шэрүүлхэ хүүгэдгүй, пенсийнгээ дууһада таба, арбан түхэригөө амитан зоной буянда гэжэ үргөөд ябаһан байшоо...

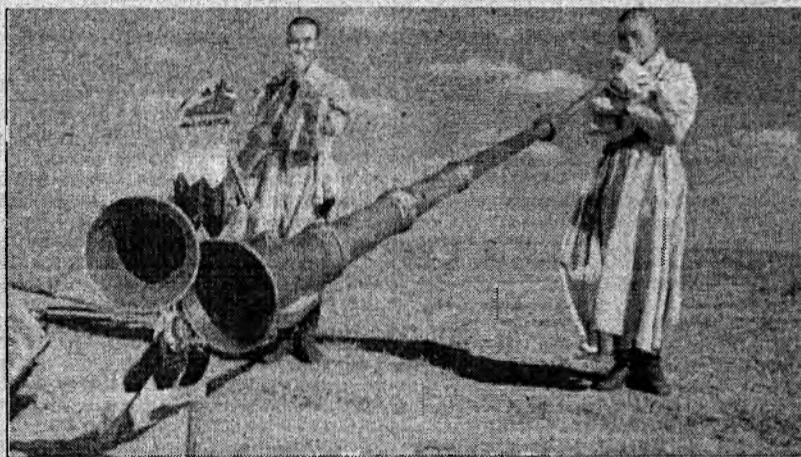
Гэхэ зуура, үргүүлхэ үри хүүгэдгүй гү, али наһан соогоо олоной хэрэгтэ оролдон хүдэлжэ, үлгэ-налга, үбшэн дохолон болоһон үбгэдэ, хүгшэдшые архи тамхинда ороогүй аад, таараха ажалгүй, олон шагша хүүгэдтэй залуубар айлуудшые байдаг. Тиймэ зондо арга шадалаараа туһалха, харалсаха үнэн зүбые тэнсүүлхэ гээшэ буянтай хэрэг мүн. Буян ба нүгэлэй жэшээ-нүүдые дурдаха гээ наа, олон лэ байха даа.

Буян ба нүгэл гэнэбди. Эдэ хайн ба муу үйлэ хэрэгүүдые зүбөөр ойлгожо, наһанайнгаа ажабайдалда наринаар хандаха гээшэ мүнөө үе сагта илангаяа шухала. Тиймэ тула бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ бээ нарин бодомжотойгоор хабаадажа, хайн ба мууе зүб мурөөр шийдхэлсэн, сагаан сэдьхэлээр заһаха, тийгэжэ зоной хоорондох харилсаае эбэй замаар залан хайжаруулаха гээшэ ехэ дэмбэрэлтэй буян болоно. Сагаан нараяа сагаан сэдьхэлээр угтажа, сагай хайхан үндэр өөдэ нэгэ хүн мэтэ эбээ бүхэлэн тэгүүлэе даа! Буян хэшэг оршомой!

Арсалан ЖАМБАЛОН, уран зохёолшо, дайнай ба ажалай ветеран.

Арсалан ЖАМБАЛОН, Буряадай арадай поэт

ДУН БҮРЭЭ ДУУДАНА



...Дун бүрээгээ үлээжэ, «Дунгарай» дохёо нэргээхэ, Дуугай номхон хүлээжэ, Дуураһан сэдьхэлээ нэрээхэ, Дасан, дуганаа бараалхан Дара-Эхэдээ мүргэхэ, Далита бодол дагуулан Далай-ламадаа хүргэхэ - Нангин иимэ хүсэлэнтэй Нарбая сайһан үбгэдэй, Найдал дүүрэн хүзгэлэтэй Наһаяа эдлэхэн хүгшэдэй Бүүян нуужа наһаа амар Буян бүхэлхэ хайһан гэлэй, Буурал зондо ондоо ямар Бурханай заяан байха бэлэй... Намуун байдалай эрид заһаржа, һайн сагай дэгжэхын түлөө, Худал хуурмагы саража, Хуули, засагай зүблэрхын түлөө, Үнэн нургаалай илан мандажа, Үри хүүгэдэй жаргахын түлөө Үндэр наһатан дасандаа хандажа, Үргэл, мүргэлөө хэнэл даа мүнөө. Сэхэнь хэрэгтэй - үндэр наһатан Сэдьхэл тэнигэр ябанагүй - Үхибүүд тухай ханаанда абтан, Үбдэнэ ха зүрхөө, туһагүй!

Хүндэ үбшэндэ дайрагдаһан Хүүгэдэй түлөө һалирааша Хүгшөөе хайрлан туһалха Хүнэй үгы наа яалтай гээшэб?! Сүхэржэ уйлаһан хүгшэниие Сүлөөдэ наадалжа байлтагүй! Үнэндөө ябаһан хүнүүдые Үмөөрхэ ухаалан дууһаагүй. Үндэр наһатай үбгэдэ, хүгшэд Үнэнэй түлөө тэмсэхэн зон - Үхэжэһөө бэшые үзэжэ, Үйлын үриие амсаһан зон.

Хэтын жаргал олохоёо Хэдэ ехэ буян хэжэ, Амитан зондо туһа болохоор Ангата хэрэг үүдхэжэ, Энэ наһандаа хүрэтэрөө Элдэб бэрхэшээл дабааб даа, Үе мүсээе үбдэн зүдэртэрөө Үсэд нэтэрүү жүдэлөөб даа! Үнгэрхэдөө ами бэээрээ Үжэлэй урдаһаа зүрижэ, Дүүмэр залуу олоной түлөө Дүршэл, шадалаа үгэжэ,

Ошо заяагаа гамнангүй Оролдохыс оролдооб даа, Одон-һүлдээс хүнөөнгүй Онолын олоод гаралсааб даа! Үлэхэн үсөөхэн наһан соогоо Үгтэхэн хубиһаа эдлээ гү? «Үншэн хабһан» гэнгүй досоогоо Үнэн, зүбынь тогтоогоо гү? Гурим, засаг баригшадаһаа Гуйһан харюудаа хүртөө гү? Уринэр, зээнэр, ашанарһаа Үргэмжын зөөлэниие үзөө гү? Далаад, наяд наһан соогоо Даншые зоргоороо ябаагүй, Дабхар хашалан зобоогоо - Дабхижа гараа, унаагүй! Бурхан шүтөөндэ хүзгэлэн, Буян хэшэгээ тэгшэлээ, Буряад арадтаа түшгэлэн, Булидаг сэнэгээ гэршэлээ... Саг сагай эрьелтэ элдэб даа, Саа үбшэндэл зоний нэрбэдэг... Зам харгынгаа эхиндэ найдаад, Залуур муутайл хаа, хохор мэтэ. Дайн байлдаандаш диилдээгүй аад, Даруу нэшхэлдээл найданги,

Дарамта ехэ ашаа даагаад, Даралта тэсэжэ гараһанда, Сагай һайнтай, муутайшые наа, Сагаан сэдьхэл дүмэгдэнэл - Сэнэгээ алдангүй ябаа наа, Сэбэр нэшхэлнэйше үлэхэл. Иимэ хуби заяатайл хадаа Илагшын нэрые үргэл, Энэ дэлхэйдэ түрөөл хадаа Эзэн ёһоор нэрээ мүнхэлээл. Үндэр наһан үлзы хутагтай, Үнэр баян үри хүүгэдтэй, Тоонто нютаг, түрэл дайдадаа Тоомтой даруу тоогдон ябахадаа, Буянта наһаа эдлээб гэжэ Бурхан багшадаа зальбарһан, Буурал сагаан үбгэдэ, хүгшэды Буряад ёһоор дохин золгоноб. Амитан зоной ажал, хэрэгтэ Аша туһатай, эрид зоримгой, Арад нийтын һайшаалда хүртэн, Амар жарган нууха болтогойт! ...Түби дэлхэйн гүрэн бүхэндэ Түбшэн байдалай оршохын тула, Эгүүридэ мүнхэ эб нэгэтэй Эбдэршэгүй бата байхын тула Дун бүрээ дуудана, Дуган бүхэндэ дуудана...

Агуу Илалтын 60 жэлэй ойе угтуулан

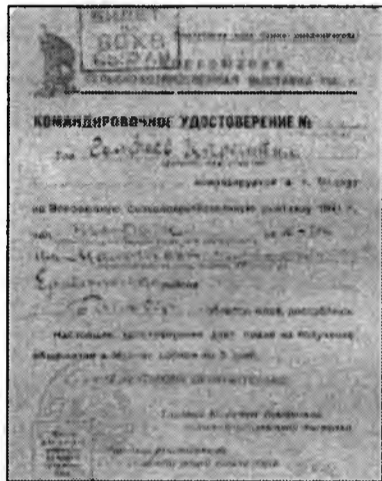
БҮҮБЭЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ ГЭЖЭ СУУТАЙ НЭН



морин сэрэгэй кавалерист боложо ошонининь баһал ойлгосотой байха ёһотой, суута Буркавдивизиондо алба хэжэ гараа. Зүүн зүгтэ КВЖД шадар болоһон дайнда хабаадаа. Хүлэйнгөө һуеы шархатаад, Шэтын госпитальдо нэгэ бага хэбтэһэн юм. 1929 оной намар армиһаа бусаа. Тэрэ үбэлдөө гэртээ байгаа. Армиһаа олон юумэ ойлгохо, ород хэлэндэ һураһан, ондоо хүн болонхой ерээ.

1930 ондо «Үнэн ажал» гэжэ колхозой тогтоходо, Цырэмпил Гомбоев түрүүлэгшын орлогшоор томилогдоо. Энэ хадаа нютагайнгаа зониние хамтын ажалда хабаадуулха гэхэн

тэдэндээ хайнаар найдадаг хэн. Артелиингээ малай үүлтэр хайжаруулха, газар, уһа зүбөөр эдлэжэ, малшадай, малай байра барюулха гэжэ ехэ оролдодог байгаа, тиигэжэ хойто жэлын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан байна.



ИМЭ бэрхэ, онол хайнтай, эдэбхитэй түрүүлэгшэ тэрэ үедэ Эгэтын-Адагта «Үнэн ажал» артелиин түрүүлэгшээр хүдэлжэ байхадаа, дайнай эхилхээ 5 хоногой үлөөд байхадаа, Москва хото эльгээгдээ.

Уданшьегүй Цырэмпил Гомбоев сэрэгтэ мордохо болоходоо, үмдэжэ ябаһан булгайр дэгэлээ, наһанайнгаа нүхэр Дарижабайнгаа алтан бэлэгийг Эсэгэ ороноо хамгаалгын жасада үргөөд, сэрэгтэ мордоо. «Дайнда ябахадаа, гурба дахин довтолго хэжэ, орооб», - гэжэ хөөрэгшэ хэн. Һүүлшын довтолгодо шархатаад, 1943 ондо табигдаһан байна.

Цырэмпил Гомбоевич дайлагдахадаа, зүрхэтэй гэшэнэ аргагүй хэн. «Би дайсаанда довтолжо орохыень нүдөөрөө хараһан хүн байнаб. Нэгэтэ тэрэнэй баатаршалга тухай сэрэгтэ газетэ бэшээ бэлэй», - гэжэ Подшивалов һүүлдэн хөөрэдэг хэн. Подшивалов газетэнээ хайшалажа абаһан тэрэ мэдээсэлые эльгээһэн юм. «Аргатай хаа, эдихэ юумэ эльгээгйт», - гэжэ сэрэгшэ Бүүбэй Гомбоев нютагайхиндаа нэгтэ бэшэһэн юм.

Дайнһаа бусаад байхадаа, Цырэмпил Гомбоевич бидэнээ болоод, бусад нютагайхидаа урижа, сайлалга хэһэн юм. Тиихэдээ: «Мүнгэ эльгээгээгүй хаатнай, госпитальдоо туража үхэхэ байгааб. Таанадтаа хайнниие хүргэнэб!» - гэжэ хэлээ агша бэлэй.

Дайнһаа шархатажа бусаад, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр хүдэлжэ гараа. Нэгэ жэл тойрон адуушанаар хүдэлхэ саг тохёолдоһон байха. Тиигээд дахин түрүүлэгшээр хүдэлһэн юм.

Тэрэ үеын хүнэй журам, ажалдаа хандалга тад ондоо, шанга эрилтэтэй байһан гэшэ. Тиигээдшые Цырэмпил Гомбоевич журам гэшые тусгаар барижа шадаха хүн байһан юм. Зон өөһэдынгөө түрүүлэгшые хүндэлдэг байгаа, юуб гэхэдэ,

Тэрэ модыень һаалишад - манай эжынэр бэлдэжэ, сарнуудаар ойһоо асарһан байха.

Эгэтын-Адагта соёлой байшан баһал Бүүбэй түрүүлэгшын үүсхэлээр баригдаһан юм. Энэ байшан Эгэтын дасанһаа асарагдаһан дуган. Дуганаа асарахадаа, дүшэн сараар гурбан үдэр шэрээ. Тэрэ байшанда духовой оркестр хүсэд хэргэсэлтэйн бэлэглээ.

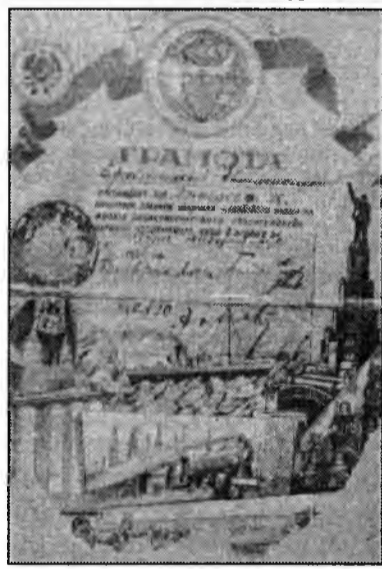
Колхозой түрүүлэгшын тушаал даажа ябаха гэшэ амархан хэрэг бэшэ. Уданшьегүй суг хүдэлжэ ябаһан хажуудахи нүхэдтөө түрүүлэгшынгээ тушаал орхихо тухайгаа хэлээ хэн. Ном бэшэгтэ тулюур, хүдөө ажалай ямаршые мэргэжэлгүй хүнэй ажал ударидаха саг дүүрбэб. Түрүүлэгшын тушаалһаа сүлөөлхыень аймагай дээдын

УЛААЛЗАЙ хүбүүд отогой Холхойн Гомбо гэжэ айлайда дүрбэдэхи үринь түрбэб. Одхон хүбүүндээ Цырэмпил гэжэ нэрэ үгөө юм байха. Тиихэдээ түрэлхидын ерээдүйн түрүүлэгшэ хүбүүе үлгэдэжэ эхилһэнээ хаанаһаа мэдэхэ бэлэй. Энэ үйлэ хэрэг 1905 ондо Эгэтэдэ болоһон түүхэтэй. Эсэгэн удангүй наһа бараа. Бишыхан Цырэмпилие эжын, аханарын өөдэн болгоо юм. Багадаа тэрэ наадандаа улайржа орохо, хүндэ булигдахагүй. Юрэдөөл, юумэнһээ сухарихые, айха гайхахые мэдэхэгүй даа! Тэрэнэйн түлөө бидэ, үеын нүхэд, Цырэмпилие «Гомбын шүүды» гэжэ нэрлэжэ, хороо гаргадаг хэмди. Үшөө «Бүүбэй» гэжэ ара нэрэтэй хэн. Дунда шадалтай айлай хүбүүншые наа, Гомбоев Бүүбэй баяшуулай үбһэ сабшажа үзэһэн байха. Мори һургадаг эмнигшэ, һүүлдэн түрүүлэгшэ болоһон хойноо хайн улаание шэлэжэ олоһонинь гайхалтай. Эндэ би «Гомбоев улаан» гэжэ нэрээрн алдаршанан гүйгөөшэ морин тухай хэлэнэб. 1927 оной намар

эмхидхэлэй эршэмтэй ажал ябуулгын гэршэ болоо нааб даа.

1934 ондо - Ульдэргын сомоной, 1935 ондо Баруун Ульдэргын Кировэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр хүдэлөө. Тэрэ эдэбхитэй хайн хүдэлжэ, хабарайнгаа тарилга халаанһаа 11 үдэр урда дүүргэһэндээ мүнгэн ба Хүндэлэлэй тэмдэгтэ хүртэһэн байна. Тэрэниие энэ үнэмшэлэг гэршэлнэ.

Ажалдаа хайнаар хандадаг, хүдэлмэрилэгшэдые үргэдэг,



Ц.Г.Гомбоев баруун гарһаа дүрбэдэхи һууна

Цырэмпил Гомбоевиче муу хүн гэжэ хэлэдэггүй, хэлсэдэгшыегүй бэлэй.

Харин өөрөө хүн зоной байдал ойлгодог, харалсадаг, ядаһан зондо туһалалсадаг хэн. Тэрэ хүшэр жэлнүүдтэ колхозые миллионер болгоһон. Энэ амжалтатай, шанга хайнаар хүдэлһэнэй ашаар, мүн хатуу журам барижа байһанай үр дүн байһан гэшэ.

Шэрүүн дайнай һүүлээр Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо харуул гоё клуб баригдаһан юм. Дайнай үедэ модонинь бэлдэгдэжэ эхилээ.

зургаануудта мэдүүлжэ, амаралтада гараа хэн.

ЦЫРЭМПИЛ Гомбоевич Цухараха янзада ехэл даруу зантай, түбшэн аад, айхабтар гүндүү хурса бодолтой, холуур харасатай, түбшэн юумэ тоохогүй, хэнтэйшые хөөрэлдэхэдөө, түни шэнги юм. Нугаршагүй зоригтой коммунист, хүдөөгэй таряшадай эсэшэ сусашагүй ударидагша Цырэмпил Гомбоевич Гомбоев 1963 ондо Мужыхада наһа бараа. 59 наһандаа мордохо гэшэ эртэһэн лэ хэн даа.

Анна ШОНОЕВА.

В городе Улан-Удэ живет простая, неприметная, скромная труженица, ныне пенсионерка, участница Великой Отечественной войны, ветеран труда - **АННА ФЕДОТОВНА КНЯЗЕВА**.

На детские хрупкие плечи 9-летней воронежской девочки легла всей тяжестью беспощадная война. На ее село нападали немцы, от фашистских рук погибают родители, семья малых остается сиротами.

Девочка чудом остается живой. В 15 детских лет вместе с взрослыми и ее сверстниками она воюет в тылу у врага на Курской битве подряд 2 года, страшных для народа 2 года.

Все, что приходилось делать

К 60-летию Великой Победы

БЛАГОСЛОВЕННАЯ СУДЬБОЙ

- стирать, таскать, шить, копать траншеи и т.д., делала и 15-летняя Анна.

После фашистского разгрома ее село Карелия было неизвестным. Они начинают восстанавливать все, одновременно помогать солдатам-воинам, защищающим Родину.

Но и здесь ее Ангел хранитель был рядом с ней. Фургуна 33-летней девушки с Воронежа весело улыбнулась ей и причадила в солнечную Бурятию - село Подлопатки Мухоршибирского района.



Анна Федотовна вместе с мужем - Константином Гавриловичем Шайдуровым, 1920 года рождения, офицером запаса, участником, ветераном войны и труда, имеющим ранения, награжденным орденом Красной Звезды и многими другими орденами и медалями, рука об руку прожила 25 лет и проработали на заправке с. Подлопатки.

Ежегодно, в День Победы, у Анны Федотовны Князевой на груди сверкает медаль «За доблестный самоотверженный труд

в период Великой Отечественной войны 1941-1945 гг.» Со всеми жителями Бурятии, всей страной, с ветеранами войны и труда эта счастливая женщина встретила 59-ю мирную весну.

Эта светлая женщина вырастила и воспитала дочь Татьяну, работающую в органах МВД, нянчит и радуется внукам и правнукам, с горечью в горле словами благодарности и любви вспоминает об ушедшем из мирной жизни муже и хранит светлую память о нем.

Людмила РИНЧИНОВА-БАНЗАРАКЦАЕВА, работник культуры и искусства.



МОНГОЛОЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД - 2004

Хаяа хаджа ажагууһан монголшуудай юрын лэ ажабайдал гэхэ гү, али экономикын эршэ түгэс хүгжэлтэ, арад зонойнь хүсэл зориг бидэниие ехэ һонирхуулаад байна гэшэ ааб даа. Тиймэһээ 2004 оной шилдэг түрүү 9 хүн тухайнь тобшоһон тэмдэглэл бэлдэбэ.

Жэл бүри шэнэ жэлэй боһоһо дээрэ «Хүмүүс» гэжэ сонинной уншагшадай һаналаар үнгэрэгшэ оной хамагай үрэ бүтээлтэйгээр ажаллажа байһан, гүрэн

түрэдөө туһатай үйлэ хэһэн, Эхэ оронойнгоо нэрэ мандууһан баатар хүбүүдээ, хатан дангинанараа тодордуудог заншалтай байна. Дуудуула нэрэтэй, дурадуула габьяатай хамагай шилдэг гэхэн хэдыхэн хүниие һагшан нэрлэхэ гэшэ хэсүүхэн хэрэг. Тийгэбэшье бишэн жэлэй «Хүнэй манлай» («Түрүү хүнүүд») гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэгшэд танай һонорто дурадахадана.

2004 ОНОЙ ШИЛДЭГ УДАРИДАГША

Монголой арадай хубисхалта намай (МАХН) дарга, Монгол Уласай Их Хуралай түрүүлэгшэ Н.Энхбаяр үнгэрһэн дүрбэн жэлэй хугасаа соо гүрэнэй политическэ ба экономическа байдал тогтууритай байлгажа, гүрэн түрын амидаралда горитойхон хубитаа оруулба. Тийгэжэ «Хүнэй манлай-2004» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртөө.



Эндэ Монголой гүрэн түрын байгуулга тухай ажаглалта оруулаар байна. Монгол хадаа парламентска түхэлтэй гүрэн болоно. Энэ юун гэхэн удхатайб гэжэдэ, һунгалтада ямар нэгэ парти эгээл олон мандат абажа шаданаб, тэрэл партиин удмарша Их Хуралай түрүүлэгшээр томилогдог. Тийгэжэ Их Хуралай түрүүлэгшэ Юрэнхы сайдай (Премьер-министрэй) кандидатурые дурадхадаг. Харин юрэнхы-лэгшэ (Президент) ёһын тэдыдэ гараа табижа баталдаг байха юм. Тиймэһээ Их Хуралай түрүүлэгшэ үргэн эрхэ түлөөлэгшэ (полномочие), аргагүй эхэ засагтай, мүн тои эхэ харюусалга даадаг хүн болоно. Н.Энхбаяр дарга буряадуудтай яһала холбоо харилсаатай хүн. Тэрэ Москвада М.Горькийн литературна институт түгээһэн юм. Манай уран зоһөөлшод Ц.Ж. А. Жимбиев, Н. А. Очиров, Б.Ж. А. Батожанов болон олон буряад хүбүүдтэй суг һураһан, тала танилнууд гэжэ дуулаһан байнаб. Энхбаяр дарга оршуулагшын мэргэжэл эзэмшэһэн. Ород ба анган хэлэтэй. Мүн буряад хүбүүдээр олон жэлдэ нүхэсэһэн хадаа буряадааршые нилээн бэрхэ байһан байха... һаяхан тэрэ ород классигуудай шүлэгүүдые монгол хэлэн дээрэ оршуулжа, ном бэлдэн гаргаа.

НАРА БҮРИ 10 000 ТҮХЭРИГ ХҮҮГЭДТЭ ҮГЭЭ!

Улсын Их Хуралай депутат Ламжаб Гүндэлай нэн түрүүн Хүбсэгэл аймаг-һаа бээе даан, нэрэ дэбжүүлжэ, парламентад орожо ерһэн.



Тэрэһээ хойшо парламентад хоёр дахин һунгагдаа. Үнгэрһэн дүрбэн жэл соо Арадшалал намай (демократическа партиин) тон эдэбхитэй гшүүн байгаа. Харин 2004 оной зунай һунгалтада «Эх орон - арадшалал» гэхэн шэнэ нэгэдэл байгуулжа, амжалтатайгаар парламентад оруулжа шадлаа. Һунгалтын тэмсэндэ хамагай гол хүсэн болоһон зүйлын гэбэл, этигэлэй 10 000 түхэриг байгаа. нара бүри арбан мянган түхэриг хүүгэдтэ тэдхэмжэ болгон үгэе гэхэн ханаа үүсхэе бшуу. Тийгэжэ сонин уншагшадай дунда ябуулагданаһан һанал асуулгаар түрүү зоной тоодо оробо.

Мүнөө дээрэ энэ тэдхэмжэ хүүгэдтэ гүйсэд түлэгдэнэ гэжэ тэмдэглэлтэй.

САЙДНАРАЙ ГОЛ НЮРГА НОЁН

Зам тээбэриин ба аяншалгын сайд (министр) Г.Батхүү үнгэрһэн жэлэй хугасаада хэһэн бүтэһэн ажал амжалтаараа шалгарба. 2004 оной Их Хуралай һунгалтада түрэһэн нютагһаа нэрэ дэбжүүлжэ, депутат болоһон байгаа. Удаань сайдай үндэр тушаалда томилогдоо.



Батхүү дарга «АПУ» гэжэ архини зүйлэй компани олон жэлдэ ударидажа, гүрэнэй эгээл амжалтатай үйлэдбэри болотор ажаллуулжа шаданаһан, бизнесэй һалбаринаа гүрэнэй үндэр тушаалда гаража ерһэн

хүн болоно. Сайднарай нюрга ноён гэхэ гү, али хүндэ ехэтэй, зоригтой, шаданар политик болонхой.

ШИЛДЭГ БИЗНЕС ЭРХИЛЭШЭ ХАДАГТАЙ

Россин Губкинай нэрэмжэтэ нефтийн ба химийн институт түгээсэжэ, 1997 ондо Петровис компани үүсхэн байгууһан Жанчив Оюунгэрэл мүнөө дээрэ монголын нефтийн хатан хаан гэжэ нэрлэхэдэ болохо.



Найман жэлэй үмэнэ Петровис компани байгуулжа, ажалдаа дэлхэйн түрүү онол аргануудые хэрэглэжэ, шэнэ үйлшэлэл (сервис) анха түрүүн Монголдоо нэбэтэрүүлжэ эхилэ. Энэ жэл тус компани топ 100 ажахинууд соо хоёрдохи һуури эзэлжэ, эгээл һайнаар албан татабари гүрэндэ түлэгшэ болоһон байна. Харин энэ жэлэй хамагай томо амжалтань болобол, «Америкын компани», «Магнай трейд», «Жаст» гэхэн гурбан ехэ компанинуудые үмсэлэн абажа, бултын нэгэдүүлжэ, «Ник» гэхэн нефтийн шэнэ компани байгуулаа. Тийхэдэ бизнесэй һалбарина амжалтатай һайн ябахын хажуугаар «Улаанбаатар Ротари» гэжэ хүндэ туһаламжа үзүүлдэг клуб үүсхэн ханаа-шалжа, ядуу ажалгүй байдалһаа гараха ажал эдэбхитэйгээр эрхилнэ.

ДАЛАЙ АБАРГА

Дабһагүй хоол амтагүй, Сүхбатгүй барилдаан һонигүй гэхэн зугаа гарадаг болонхой. А. Сүхбат 2000, 2001 оной улсасай наадаанда түрүүлэн Монгол Уласай 17-дохи абаргын солодо хүртэһэн.



Үнгэрһэн жэлэй наадаанда Б.

Гантогтох бүхэтэй түрын нааданай түрүү буяалдажа, Далай абаргын солодо хүртөө. А. Сүхбат ганса үндэһэн бүхэ барилдаагаар сайн барилдажа, монголшуудай дуратай бүхэ болоогүй. Япондо үнгэргэгдэдэг сүмо барилдаагаар любительнуудай дунда дэлхэйн хоёр дахин абарга боложо, Монголой нэрэ нэрлүүлһэн габьяатай. Тийхэдэ тэрэ сүлөөтэ барилдаагаар эрхим барилдаашан юм. Азийн мурьсөөндэ мүнгэн ба хүрэл медальнуудта хүртэһэн. Мүн классическа барилдаагаар Азийн чемпионатта хоёрдохи һуури эзэлһэн хүн. Сүхбат абарга үндэһэн монгол бүхэ барилдаанда хубисхал хэһэн хүн гэжэ тоологдодог болонхой.

ОЛИМПИИН ХҮРЭЛ МЕДАЛЬДА ХҮРТЭГШЭ

2004 ондо Грек улсасай ниислэл Афин хотодо үнгэрһэн 28-дахи Олимпийн наадаанда Хашбаатар Цагаанбаатар дзюдо барилдаагаар амжалтатай сайн барилдажа, хүрэл медаль абажа ерээ.



Тийгэжэ Монгол тут Афинын тэнгэрид маңдуулаа бшуу. 20 наһандаа Монгол улсасай габьяата тамиршан гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, хамагай залуу габьяата тамиршан болоо. Цагаанбаатарые олон олон тэмсээнүүд, мүн баһа 2008 оной Бээжэһэй Олимпийн наадаан хүлэсэжэ байна...

ПРОФЕССИОНАЛЬНА СҮМО БАРИЛДААШАН

19 наһатай 192 см үндэртэй, 142 кг жэнтэй Мүнхбат Даваажаргал дээдэ зиндаагай тэмсэндэ дүрбэ дахин хабаадаад байна.

Үнгэрһэн баруун дивизионной тэмсэндэ магашира солотой барилдаашадтай уулзажа, арбан

хоёр удаа илалта туйлаа. Энэ амжалтаараа комсуби гэхэн солодо хүртэһэн тодорхой болонхой. Харин Сүмогой холбооной түрүүлэгшэ Китаноуми абаргын хэлэһэнэй ёһоор, Хакухо (Даваажаргалдай япон алдарынь) ерэхэ март нарада одээки гэхэн нэрэ солотой боложо магадгүй. Даваажаргал тухай үшөө нэмэжэ хэлэхэ юумэн гэхэдэ, барилдааниин үдэр ерэхэ бүри улам һайжаргал байна ха. Тэрэ японной сүмогой түүхэдэ үзэгдөөгүй рекордуудые сохино. Ябан ошон сүмогой их абаргын алдар солодо хүртэжэ магадгүй гэжэ олон сүмогой багшанар, барилдаашад саагуур наагуур яридаана.



ШИЛДЭГ ДУУШАН

Эхэ нютаг, эльгэн аба эжы, түрэлхид, амраг хайра тухай дуунуудые уянгатуулан дууладаг, Самандын Жавхалан буланда мэдээжэ болонхой.



Увс нютагһаа гарбалтай хүдөөгэй эгээли хүүбүүн Соёлой академи түгээсэжэ, талаан бэлигшэ бэлэглэжэ эхилэ. «Хонгорхон үримни», «Наһанай хайра», «Мүнхэрхэ бэшэбди хоюулаа», «Бага наһанайм дурсамжа» гэхэн дуунуудынь хаанашье ябахатаа эдэлжэ, арад түмэнэй зүрхэ сэдхэл бас суула. Жавхалан дуушан мүн лэ «Хүнэй манлай» гэжэ шалгарһан байна.

«Хүнэй манлай - 2004» гэхэн нэрэ зэргэдэ шалгарагшадай тоодо драмын театрай зүжөгшэн Уртнасан Урачимсг орожо, эдэ юһэн шилдэг зоной тоолбори замхаба. БадмажабГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлдэбэ.

ТАРЯА УРГУУЛАХА ТАХЯА ЖЭЛ

Таряа ургуулаха Тахья жэл Тайбан Буряадтамнай морилбол. Уринаар хүн зоноо мэндэшлэжэ, Урдалха найдал олгобол. Эртэ, үүр хираанаар Эрэ тахья донгодоод, Ажалдаа гарахынь уряалан, Арад олоноо бодхоогоол. Тахьямнай, хэнэйш мэдэхээр, Тарья тоншожо эдидэг, Тиймэ дээрэһээ тон ехээр Таряашадтай нүхэсэдэг. Сарюун газар дайдамнай Саһан хүнжэлөөр хушаатай. Хабар зундаа найдалтай, Хуратай байха хараатай. Тарья, ногоо ургуулаха Тахья жэлэе угтанамди. Ажалаараа ороноо баяжуулаха Арад түмэнөө магтанамди!

САГААЛГАН

Газаамнай - үбэл, Газарнай саһан дор дууранал. Хүндэтэ Шэнэ жэл ерэхэ, Хүн зоноо хүлэжэ байна лэ.

Дабталга:

Сагаалган, сагаалган! Бурхандаа мүргыт. Сагаан эдөөгээ дэлхэйдэ үргыт! Саяан дээгүүр сахилнал, Байгал дээгүүр бадарнал... Досоомни - хабар...

Доһолһоор морилхо дүтэлөө. Хониднай эбтэйгээр эхирлээ, Хорёондоо олоороо хүрэглөө. Дабталга. Зосоомни - дуран... Золтой жэл оршобо янзатай. Хоюулаа инагни, зэргэлээд Хододоо ябаеыл жаргалтай. Дабталга.

САГААЛГАНАЙ МЭНДЭ!

Сагнай һайнаар эрьбэ, Сагаалгамнай ербэ. Сарюун дайдам нэргэбэ, Сагаан эдэе дэлгэбэ.

Амар мэндэ, алтан наран, Амар мэндэ, сагаан нара! Амар мэндэ, аба орон! Амар мэндэ, арад олон!

Жэнгируүхэн хүгжэм дор Жэлнай саашаа хүгжэжэ, Нангин жаргал хүртөөгөө, Наһьемнай нэмээгээ.

Сангай дохёо шагнаһан, Санзайн хангал анхилһан Үбгэн, хүгшэд буянтай, Үри хүүгэд баяртай.

Амар мэндэ, алтан наран, Амар мэндэ, Сагаан нара! Амар мэндэ, аба орон, Амар мэндэ, арад олон!



САГААН НАРА НАЙХАН ДАА

Сагаалган газаамнай Сахилзан бууба лэ. Сагаалган тухай дуу Салгидхан дуулаеы! Дабталга: Сагаан нарын асарһан Сагаалганаа магтаеы. Сарюун, арюун дэлхэйдээ Сагаан эдэе үргэеы!

Буянтай, бурхантай Буряадууд сагаалаа. Баярлан, урмашан, Барандаа зугаалаа. Дабталга. Айл аймаг, арад зон Азатай, жаргалтай. Азаргаар адуутай, Амбаартаа таряатай. Дабталга.

МАГТААЛ ДУУН

Саяанһаа Алхана хүрэтэр Сагаалхьяал Сагаалгамнай. Сарюухан сэдхэлэй халитар Салгидаал магтаал дуумнай. Дабталга: Эрхим дуунай урилдаан Эхи абан шангараа. Эгээл үзүүр бэлигтэн Энэ удаа шалгараа.

Хүгжэмэй үндэһэн аялга Хүндэтэйл Буряадтамнай. Хүгжэнги соёлой уянга Хүртэнхэйл бултандамнай. Дабталга. Даруухан залуухан үетэн Дардамхан харгытайбди. Дурнай һалбарһан үедэ Дуутайбди, жаргалтайбди. Дабталга.

ЗОНОЙ ЗОЛТОЙ НАЙНДЭР

Ербэл даа жэнгиһээр Ехэ һайндэр газаамнай. Бадарбал даа дэгжэһээр Баяр, жаргал досоомнай.

Сагаан нара сахилзан ербэ, Сагаалгамнай сарюунаар эхилбэ. Үбгэд, хүгшэд бурхандаа мүргэбэ, Үхибүүднай бэлэгтэ хүртэбэ.

Сагаан нара арюухан даа, Сагаалгамнай дорюухан даа!

Гунгаа ЧИМИТОВ

Хүхиуи хүгжэм дуунуудпай Хүдөө дайды эдэлгээ. Сасуутанайм ажалһаа Сагаан эдээн дэлгэрээ.

Сэнхир хадаг дэлгэжэ, Сэржэм дээжэе үргэя! Арад зомнай золтой даа, Амар мэндэе хүргэя!

САГААЛГАНАЙ ДУУН

Сагаан нара тодорбол, Саһан дээгүүр толорбол. Шэнэ жэлнай морилбол, Шэжэр мүнгөөр яларбал. Дабталга: Сагаалганаа сагаан эдөөгээр, Сагаан хадагаар угтаеы! Сагаалганаа хүхиуи согтойгоор Самрян дуугаар магтаеы!

Буряад заншал нэргэбэл, Бурхан тахи дэлгэрбэл. Арад зомнай үндыбэл, Ажал хэрэг урдалбал. Дабталга. Үбгэд, хүгшэд сагаалаа, Үхибүүднай зугаалаа. Тэгшээр баян хэшээгээ Тэнгэримнай заяагаа. Дабталга.



АРАД ЗОНТОЙГОО НЭГЭ АМИСХАЛААР

РСФСР-эй арадай артист Дагба Доржиевич ДОНДУКОВ амиды мэндэ ябаа наа, мүнөө жэл февралийн 15-да 90 наһа хүсэхэ байгаа.

1915 ондо Хэжэнгын аймагай Шанаа нотагта түрөөд, 1926 ондо Зүүн-Шанаагай эхин хургуулида, саашадаа Эдэр-мэгтэ ерэжэ, эрдэм номоо үргэлжэлүүлэ хэн.

Нютагайнгаа солото Чойжинима Гениновэй дурадхалаар, уряалаар Дагба Дондуков нүхэр хүбүүн Сундуб Рабсаловтай 1933 ондо тэрэ үедэ һая бии болоһон буряад театрта ажаллахаяа ерэбэд, Буряадай нотаггуудһаа бэлигтэй залуушуул сугларжа, шэнэ театрай үндэһэ табилсажа, арадайнгаа түүхэдэ ороһон байна. Театрта ажаллахын хажуугаар эрдэм бэлигтэ саашань хүгжөөхын тула 1938 ондо театрально-хүгжэмэй училищида һуража дүүргэ. 1939 ондо сэргэтэ татуулаад, Халхын-Голой шанга байлдаанда хабаадалсаһанай түлөө" гэнэн ("За участие в боях на Халхин-Голе" Монголой орденээр, "За отвагу в боях на Халхин-Голе" ("Халхын-Голой байлдаанда шэн зоригтой түлөө") медалаар, һүүлэй жэлнүүдтэ энэ үйлэ хэрэгтэ хабаадаһанай түлөө ойн баярай медальнуудаар Монгол ороной зүгһөө шагнагдаһан байгаа. 1941 оной намар Москва шадарай шанганга байлдаануудай дүлэн соогуур ябалсаад, амиды мэндэ үлэһэн буянтай.

Д.Д.Дондуков дайнда ябахадаа, 1942 ондо хүндөөр шархатажа, удаан саг соо госпитальнуудта бээ эмнүүлжэ, хүл дээрээ гараад, нотагаа бусажа, түрэл театргаа хүдэлжэ эхилбэ. Эсэгэ оронөө хамгаалгын дайнда хабаадалсаһанай гэршэ орден, медальнууд олон даа: «Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын орден», "Москвае хамгаалгаһанай түлөө", "Германие илаһанай түлөө, мүн "Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ шэн зоригто ажалай түлөө",



СССР-эй эзбсэгтэ хүсэнуудэй ойн баярай бүхы медальнууд арадай артистын бүлын дансада хадагалагдажа байдаг.

Намжил Гармаевич Балданогой "Хоер ханинар" гэнэн жүжэгтэ дайнай урда наадаһан түрүүшынгээ ехэ рольһоо Дугар Дылгыровэй "Хари хүнэй гашуудал" гэжэ жүжэгтэ наадаһан һүүлшын роль хүрэтэр хаража үзэхэдэ, театрайнгаа тайзан дээрэ наадажа, оролдосотой ажалаараа, омогорхоомо баяраар билгарма табяад жэлдэ баг-

таһан ута зам гаталаа.

Нэгтэ шэлэһэн замдаашье, өөртөөшье, нүхэдтөөшье, бэлиг талаандаашье ходоодоо үнэн сэхэ ябагдаа. "Наадаһан роль бүхэмни наһанайм нэгэ хэнгэ гэхэдэ, алдуу болохогүй байна", - гэжэ өөрөө хэлэдэг хэн. Артист хүн наадаһан роль бүхэндөө, өөрынгөө оюун бэлигтэ бэшэнһээ онсо илгаатай шэнжэ шанарые оруулха гэжэ оролдодог бшуу.

60 жэлэй саана 1945 оной декабрь һарада буряад драмын театрай тайзан дээрэ эгээл түрүүшынхиеэ Хоца Намсараевтай "Тайшаагай ташуур"

50 гаран жэлнүүд соо наадаһан рольнуудынь тоолохо гэбэл, захадань гаража шадардахагүйл - 100 гаран. Ородшье, монголшье, мүн ондо-ондоо яһанай, буряадшье драматургнуудай зохиолнуудта - алинданшье өөрын маягаар наадажа шадаа. Карло Гольдониин "Хоер поедой зараса" гэжэ жүжэгтэ Флориндо Аретузи, Шекспирэй "Отеллодэ" - Людовико, монголой Лодой Дамбын "Гарай табан хурганда" - Хунчанар, Чимидын Ойдобой "70 худалшада" - Галдан ноен, Николай Погодиной "Кремлийн курантигууд" жүжэгтэ, Даширабдан Батожабайн "Барометр шуурга харуулна" соо Цыренпил Ражуров, Цырен Шагжинай "Хабарай дуун" соо Мунса Бухаевич... Мэдээжэ драматург Дугар Дылгыровэй табан жүжэгтэ хабаадалсаһан байна. Энэ авторы "Хари хүнэй гашуудал" гэнэн жүжэгтэнь эгээл һүүлшынхиеэ наадаа бэлэй. Бэлигтэй хүн алишье талаараа бэлигтэй байдаг: гансаашье театрай тайзан дээрэ наадаа бэшэ, "Шэл һубһан" ("Стекланные бусы") гэжэ кинофильмдэ гол рольдо наадаһан байна.

Дагба Доржиевич театрайнгаа артистнартал адьяар наһанайнгаа ехэнхи хубиине гастрольдо үнгэргөө гээшэ. 1940 ба 1959 ондо Москвада болоһон буряадай литература ба искусствын 1-дэхи, 2-дохи



гэжэ жүжэг Владимир Константинович Халматов найруулан табиба. Залуу артист Дагба Дондуков Гоншог үбгэнэй ролине наадаһан түүхэтэй. Тэрэ гэнээр Х.Намсараевтай пьесэ театрай тайзан дээрэ шэнээр найруулагдажа, оло дахин табигдаа, мүнөөшье наадагдажа байһан зандаа. 60 жэлэй түүхэтэй жүжэгтэ Дагба Доржиевич гушаад жэлдэнь Гоншогтой ролине наадажа, энэ образые эгээл үндэр шатадань хүргэжэ шадаа бэлэй.

декадануудта амжалтатайгаар хабаадалсажа, 1940 ондо "Ажалдаа шагнагдаһан түлөө" медалаар шагнагдаһан байна. 1965, 1972, 1978 онуудта - Монгол орондо, Москва, Ленинград, Хальмагаар театрттайгаа ябаа хэн. Тэрэ үеын хүдөө нотагай гастрольнууд хэдэн һараар үнгэрдэг бэлэй. Гэр бүлшье дунда амарха сагынь хомор байгаа. Энэндээ артист нэгтэшье голхордоггүй һин. Юуб гэхэдэ, бүхы ажабайдалаа эгээл дуратай ажалдаа, тайзандаа зориулаа ха юм. Энэ хэрэгтэнь сугтаа хүдэлдэг нүхэдтөөнь гадна гэр бүлшье хидын хэды ехэ хубитаяа оруулаа гээшэб? Тэрэ сагай буряад драмын театрай ажалшада арад зонойнгоо дунда уран бэлиг дэлгэрүүлхэ, нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ хүсэ шадалаа гамнангүй ажаллажа ябаа. Уран найханые улад зондоо хүргэжэ, баярлуулха зорилгонь ямар ехэ буян гээшэб гэжэ тэдэ зон нэгтэшье мартадаггүй хэн. Артистын оролдосотой ажалһаа, оюун бэлигтэ театрай бүхы ажалнууд эхитэй гэжэ баранда мэдээжэ.

РСФСР-эй арадай артист Дагба Доржиевич Дондуков арад зонтойгоо нэгэ амисхалаар, нэгэ наһалтайгаар урагшаа даһан, үндэр наһатай, хэды ехэ дүршэлтэй болобошье, ажалай үдэр бүхэндэ, шэнэ юумэндэ һуража, театртаа амжалта-тайгаар ажаллажа, нүхэдтөө, шабинартаа жэшэ боложо ябаа. Энэнь арадай артистын буурашагүй бэлиг талаантайе, урагшаа наһатайе, найхан сэдхэлтэйе гэршэлээ. Иймэл артистнууд олон харагша-дайнгаа анхарал дурые татажа, нотаг нугагаа, арад зоноо суурхуулжа, магтаал солонд хүртэжэ, нэрээ мүнхэрүүлжэ, арадайнгаа омогорхол болон үлэдэг гээшэ.

Валентина БАБУЕВА,
театрай музейе даагша,
Буряадай соел культурын
габьяата ажалшан.

Хориин аймагай Булам нотагта Арьяа-Баалын Сая Мааниин Хүрдэ бодхоогдожо байнхай. Апаагай дасанай үндэр түрэлтэ Лэгсэг ламхайн эдбхи үүсхэлээр нимэ буян түгэдээр үйлэ хэрэг эхилэгдэһэн юм. Мүнөө болоходо, гол түлэб ажал хүдэлмэринүүд түгэхсэхы шатадаа оронхой, Булам нотагай улад зон бүгэдөөрөө дэмбэрэлтэй энэ хэрэгтэ хабаадана. Заримынь онсолон тэмдэглэхэ гэбэл, Цырен-Базар Цыдендамбаев, Даша-Дондок Дамбаев, Доржо Аюров, Баир Будаев гэгшэдые нэрлэхэ хэрэгтэй. Тэрэшэлэн нотагай Буддын шажантанай бүлгэмэй хүтэлбэрлэгшэ Димит-Ханда Цыдыповагай ударидалга доро эхэнэрнүүд эдэе хоол шанаһааа эхилээд, айхабтар ехэ ажал хүдэлмэри хэжэ байна. Мүн колхозой правлени (түрүүлэгшэ Д.Д.Галсанова) ехэ туһа хүргөө.

Бүгэдэ арад зонойнгоо амгалан жаргалтай һуухын тулада, үри хүүгэдэйнгээ элүүр энхэ, золтой дорюун үдэхэ ургахын тулада, тоонто нотагайнгаа тооһогүй тунгалаг гадаадын түхэлэй, аша буянтай дотоодын байдалай тулада бодхоогдон Арьяа-Баалын Сая

Сагаалганай хүндэлэлдэ

АМГАЛАН БАЙДАЛАЙ ТУЛАДА

Мааниин Хүрдн Бага рамнай Сагаан харын шэнын хоёрой үдэр үнгэргэгдэхэ юм.

Будда бурханай хургаал номнолые гүйсэд баримталжа ажаһууха гээшэ дэмбэрэлтэй хэрэг мүн. Энэ шажанай гадаадын түхэл шэнжые үргэхэ сахихынгаа хажуугаар дотоодын гүнзгы удхатай номнолыень һайнаар ойлого, бүхөөр хадуужа абаха гээшэ тон шухала юм. Тиигээд энэ хургаал номнолой журамтай тааралдуулан, бээ абажа ябаха, наһан хэрэгтэ бүтээхэ ёһотой болоно. Тиигэжэ шадаһан хүн үнэнхэ хүзэгшэн гэжэ тоологдохо зэргэтэй. Зүгөөр Будда бурханай хургаал номнол эбдэһэн, хазагайруулан сагтаа (архи ууха, хүниие алаха хюдаха, хулгай хэхэ, худалаар хэлэхэ, хомхой хобдог ябадал гаргаха хэрэгүүд), баһа аша буянтай үйлэ хэрэг мартангүйгөөр ябууланб гэнэн

һанамжа бодолнууд тон хуурмаг худал шэнжэтэй байха. Энэ хадаа бээ мэхэлхэн ябадал болохо. Энэниие ойлгонгүйгөөр, шажан мүргэлые, сахюусан бурхадые хубийнгаа хэрэгтэй бүтөөгүй ушараар эзмэлхэ, харааха болоо һаа, тон адаг, тон тэнэг үйлэ байха. Бээ махабадай, наһан бодолой болбосон түхэл эзэлжэ, дутуу дундагүйгөөр бүрилдэһэн сагта Будда бурханай хургаал номнолые гүйсэд аша туһатайгаар баримталжа ажаһууха, зол жаргал эдлэхэ арга боломжо дүүрэнээр олдохо аргатай мүн.

АРЬЯА БААЛЫН САЯ МААНИИН ХҮРДЫН МАГТААЛ
Арьяа-Баалын Сая Мааниин Хүрдэ - Амгалан байдалай арюухан хүлдэ, Бурханай номнолой мэгзэм, таринууд, Бодото байдалай сэсэн хургаалнууд.

Хилэнсэ нүгэлэй нимгэхэншье хирые Хүн бөөдэ шэнгээхгүйн тулада Арьяа-Баалын Сая Мааниин Хүрдые Арюун сэдхэлхэ эрьюулжэ тойронобди.

Эхэ зургаан зүйлэй амитадые Эбтэй хайрлажа ябахын тулада Арьяа-Баалын Сая Мааниин Хүрдые Арюун сэдхэлхэ эрьюулжэ тойронобди.

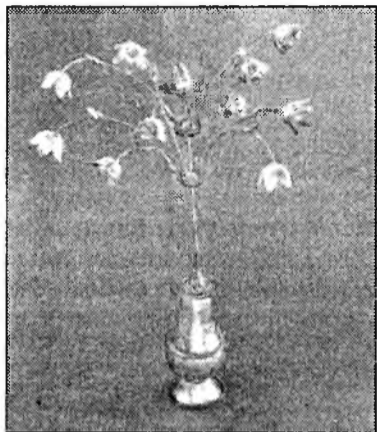
Арад зонойнгоо бүгэдэ хамтаараа Амгалан жаргажа һуухын тулада Арьяа-Баалын Сая Мааниин Хүрдые Арюун сэдхэлхэ эрьюулжэ тойронобди.

Мүргэлэй газарай түб боложо тодорһон Мүнхэ табисууртай агууехэ Хүрдэмнай

Манай нотагай мандахын тулада Маани, мэгзэмээр арюуджа байна.

Доржи ДАМБАЕВ.

(Үргэлжлэл. Эхнийн урдах дугаарнуудта).



Рабнай - юумые ариун болгохын тула, нангин болгохын тула үнгэргэгддэг уншалга. Жэшээн, ямар нэгэн бурханай дүр, рабнайлагдаагүй байгаа наа, минн лэ зураг болоно. Рабнайланай хойно нангин шүтөөн болоно.

Дасан дуган барихаадаа, эгээ түрүүн оршон газараа рабнайдаг, тингээд дасанаа рабнайдаг. Дасан рабнайлахаадаа, ариудхалай ном уншаад, нуури соонь тусгаар адислан олон шухала зүйлнүүдье нуулагдаа, маанин хүрдэнүүдье нангин болгоожо, дээрнэ маани бэжээн хуйлаатай саарханүүдье досоонь хэдэг, зарим юумэной ара талдань «ом а хум» гээд бэшэдэг.

Эхэ эхэ гэгээнүүд оршон тойронин, тэрэ тоодо хүнүүдье гараараа, номоор, ошоороо ариудхадар тарин уншаад үлээдэг.

«Если построить дацан, то это просто красивое здание. Если провести обряд «рабнай», то он становится святым местом, предметом поклонения.»

Рабсал - ламанарай заагагүй сээжээр мэдэхэ номууд. Үшөө хубараг байханаан хойшо сээжээдэж эхилдэг.

Рапсал - это обязательный список книг на тибетском языке, которые ламы должны знать наизусть. Их они начинают заучивать еще, будучи, послушниками.

Самаади (санск. самадхи) - сурагзан түргэнээр бурхан болохо шанар бэсэрээ оолого. Юрын хүнэй бурхан болотор 3 галабай буян хэрэгтэй гэдэг. Тинмэшье хаань, хэрбээ хүн бүхы юумээс орхёод, гансал бурханай мур руу шэглээ наа, энэ байхан түрээдөө эхэ буянгай боложо, хойто түрэлүүдгээ буянайнаа мурье адангуй, хайн буянгай газарта ошоод лэ байха аргатай болохо. Тинхын тула бурханай номдо үнэн сэдхэхлээн этгээжэ, үдэр-нүнийн алишье сагта эртэ үглөө гү, үдэр гү, үдэжэ гү, харагхы хүни гү - илгаагүй, бүхы 24 час соо бурханда зальбаржа байгаа наа, энэ наһандаа жаргалтай тэмдэг абажа, үшөө 16 дахин түрэл абаһанайнгаа хойно үнэхөөр гээжээр, бурханай бэе, хэлэ, сэдхэхэ олохо болохо. Хүн бүхэнэй бэе соо шууса шанар байдаг, 16 дахин түрэхэдөө, шууса тарнин 16 бодисаданарай бэеын шанар олохо. Тингээжэ хүнэй бэе самаади боложо, бурханай номье досоогоо шэнгээхэн гэхэ гү, үгышье наа, тинмэ бэеые бүхыдөө бурханай ном гээшэ гэжэ тоолоодо болохо. Тинмэ бзэтэй болоходоо, нодэ сабшаха зуура бурхан болохо ямарьше наад үгы, хийм-дахан хэрэг болохо байгаа. Самаади гээшье бүтээхэдэ, тон нарин, орёо ёһололнуудье баримталха хэрэгтэй юм. Тон түрүүн бэеынгээ ямар хэбээр самаадида орохы шэлээхэ - нууха гү, али ходо ябажа байха гү. Жэшээн, нуугаад хэжэ гэжэ бодоо наа, забилжа нуугаад, шоргаяа сэхээр баряад, ноураараа баруун зүг руу - Абидын орон Сухаваади тээшэ хараад, нэгэшье үгэ дуугарангуй 90 хоног соо нууха. Хэрбээ үргэһэ нойройнгоо эхээр хүрөө наань, Абида бурханай нэрэ шангаар дууджа болохо. Бүхы 90 хоног

Тайлбарита толи

АЛТАН ЭРХИ

соогоо гансал бурханай ном тухай бодомжолохо. Баһа самаадине нууха ябаха хоёрые нэлгээдүүлэн хэжэ болохо, зүгөөр хэбтээжэ гү, али нэгэ газар байжа болохогүй юм гэдэг.

Самаадида орохынгоо урда бэе, хэлэ, сэдхэхэ гурбанаа ариудхана. Самаадида орохо үдэртөө бэе угаагаад, сээр хубсаһа үмдөөд, сагаан хайхан сэдхэхээр энэ хэрэг эрхилэх. Тингээд самаади бүтээхэ газараа ариудхана, бурханые уриха, залаха, магтаха, нүгэлөө наманшаалха, мэдэхэ номуудаа сээжээр уншаха, бэеынгээ байдал ходо шалгажа байха гэхэ мэтые тон паринаар сахижа шадна наа, хайн аша үрэ олодохо.

Самадхи - это состояние, из которого можно моментально достигнуть просветления. Для достижения этого состояния нужна большая практика. Существует несколько способов выполнения самадхи: 1) самадхи при постоянном сидении; 2) самадхи при постоянном передвижении; 3) самадхи в сочетании сидения с передвижением; 4) самадхи не при сидении и не при передвижении. Нужно выполнять три условия пребывания в самадхи: положение тела, разрешение или запрещение говорить, способ медитирования. Например, при реализации самадхи при постоянном сидении адепт должен находиться в сидячем положении неподвижно, соблюдая определенную позу, а именно, спина прямая, ноги перекрещены, сидеть лицом к западу в течение 90 дней, вставая только по естественной нужде. Ему нельзя разговаривать, в случае крайней усталости и социальности можно произносить имя божества Амитабхи. Причем, в течение всего периода нужно думать только о мире Дхармы.

А вот самадхи при передвижении и при сидении одновременно, целью которого является очищение от грехов. Перед началом медитации адепт должен проводить подготовительную работу в течение недели и выполнить пять общих и пять специальных условий. Медитирование длится 3 недели и состоит из десяти приемов, в числе которых очищение и ароматизация места медитирования, очищение тела, прославление Будды, призывы к Будде появиться в месте медитирования, проклинания грехов, декларация сутр, следование определенным правилам в сидении, в движении и т.д. В результате всего этого достигается необходимое по качеству самадхи. Во время медитирования в течение всего периода нельзя лежать или оставаться в покое, а нужно только ходить или сидеть.

Соголиг - ном хадагалаад байдаг модоор хэһэн хайрсаг. Номойнгоо хэмжээгээр соголигууд томо жэжэ байдаг.

Футляр в виде продолговатого ящика для хранения священных книг. Изготавливался из качественного дерева.

Соржо - өөрынгөө мэдэл доро байхан ламанарай гурим журамаа, сахил санаараа хэр зэргэ баримталжа байһыень, тингээд эрдэм номоо ходо дээшлүүлжэ байхыень, юрэнхыдөө ламанарай эрхэ, олон уялануудые нарин хаража байдаг тушаалтан.

Один из управленцев подведомственного дацана следует за обучением лам, за соблюдением обета, разрешает все дела правового характера.

Сэржэм - эртэ урда сагнаа эхитэй. Буряад зон үшөө гансал бөө мүргэлтэй байха сагтаа, талын, обоо уулын сабдагуудые

хүндэлжэ, сайгаар, хүөөр сэржэм үргэдэг байгаа. Нүүдэнь Буддын мүргэлтэй болоходоошье, тэрэ заншалаа орхёогүй, бага зэргэ ондоо удхатай болгоогоод, Бурханда үргэдэг болоо. Тинхээдэ баһа архи хэрэглэдэг болоо.

Общее название некоторых жидкостей - водка, спирт, молоко, чай, которыми совершается погашение как богам, так и духам. Например, на барисапах.

Сэнтин - тон эхэ ламанарые гү, али үндэр түрэлтэ хаан (хатанин) хүндэлжэ, тусгаар эхэ гоё нуури бэлдэжэ угтадаг гээшэ. Тэрэ эхэ гоёр угалзатуулан байжа дархалан томо стул (кресло) гэхэдэ болохо. Заагагүй түшэлгэтэй байдаг. Дээрнэ олон дахбар олбогууд (шэрдэгүүд) сомоотой, түшэлгэн гоё торгоор (парчагаар) бүрээтэй, паранай туяада алтан шэнгээр ялаганажа байдаг. Бурханай ном соо «арсалан сэнтин» гээд ходо хэлэгдэдэг. Тэрэ юун бэ гэхэдэ, нацдалин угалзатуудай хоорондуур арсаланууд нийлээтэй байдаг. Арсаланые эртэ урдаһаа хойшо ангуудай хаан гэжэ нэрлэдэг.

Это сидение, трон, специально изготовленное по случаю приезда высокого гостя (сановника, короля, королевы). В дацанах такие троны предназначены для хамбо-лам.

Тан - үбһэн эм. Хэрэгтэй үбһээ хатаагаад, нодүүрөөр нодэжэ, порошок болгоогоод, эмэй номой заабаряар, ямар үбһэнһөө хэды хуби абаха, ямар үбһэнтэй холихо гээд лэ, үбһэн бүхэниие эмнэхэ арга байдаг. Эмдэ ороһон үбһые эмэй хүл гэдэг. Жэшээн, табан янзын үбһөөр тааруулан эмые табан хүлтэй эм гэхэ.

Лекарство приготовленное из трав.

Табан гараг (тиб. пүрбэ) - үдэрэй нууда - хин. Энэ үдэр харгыда ябахада урагшатай. Юумэ худалдажа абахада хайн. Номшье үзэхэдэ зохистой. Бүхы хэрэгтэй, хайн үйлэнүүдье хэ хэдэ болохо. Энэ үдэр түрэлэн үхибүүд - хүбүүн наа, хүбэлгэн бэрхэ байха, басаган наа, ута наһатай, удаан жаргалтай, нүхээдөөр олон ябаха.

Четверг (тиб. пүрбэ) - элемент дня воздуха. В этот день в дороге ждет удача, хороши для покупки. Легко постигаются разные науки. В целом хороший день для полезных и нужных дел. Если родился ребенок, то мальчик будетмышленым, а девочка ждет долгая, счастливая жизнь в постоянном окружении хороших и верных друзей.

Табан забсаргүй нүгэл - мултаржа гараха ямарьше аргагүй (забнаргүй) табан нүгэл. Бүхы нүгэлүүд сооһоо эгээл хүндэнь. Иймэ нүгэл хэһэн зон Ошорто тамада унадаг. Тэндэ хэдэн олон галаб соо зобохо байха. Эхэ, бага хүлгэнэй сударнуудта багахан илгаатайшье наа, эшэ үндэһэниинь нэгэ байһаные лабтай.

Хиняянада: 1) эсэгээ алаха; 2) эхээ алаха; 3) архадые алаха; 4) хубарагуудай хоорондо хэрүүл хэжэ; 5) бурханай бэһээ шуһа гаргаха.

Махаянада: 1) өөрынгөө эхэтэй хурисал хэжэ гү, али бурханнаа нахил абаһан эхэнэрье эдлэхэ; 2) бодисадые сохиго гү, али алаха; 3) бурханай номло баримталдаг хүниие алаха; 4) хубарагуудай бүлгэмые нуурижаһан газарнаань намнаха, үгышье наа бадаршаниие доромжолохо; 5) дасан, дуган болоод субаргануудые нацдаргаха.

5 святотатств или 5 безвыходных грехов.



Эти 5 видов грехов считаются самыми тяжелыми, в результате чего человек попадает в ваджру-аг, откуда практически невозможно выбраться, пока не отработает полностью свою карму в течение нескольких калп, когда человек, наконец, получает возможность начать все сначала.

Б хинянистских и махаянистских школах имеется небольшое различие, которое вообще-то не имеет существенного значения.

Б Хиняяне - это: 1) отцеубийство; 2) убийство матери; 3) убийство архата; 4) разрушение согласия среди монахов; 5) пролитие крови Будды.

Б Махаяне - это: 1) прелюбодеяние с матерью или изнасилование монахини 2) избиение или убийство бодхисаттвы; 3) убийство последователя учения Будды; 4) изгнание монахов с их убежища и надругательство над просящим милостыню; 5) разрушение буддийских храмов, пагод, ступ, усыпальниц.

Табан нүдэн - Бурханай номууд соо табан янзын нүдэн тухай хэлэгдэдэг. Тэрэ юун бэ гэхэдэ, нэгэдэхинь - мяхан нүдэн, юрын хүнэй нүдэн болоно. Хамаг юумые бэеынгээ хүсэлһөө дулдыдажа хараха: эдихэ, ууха, унтаха, бодохо, хубсалха г.м.

Хоёрдохинь - тэнгэрин нүдэн, тэнгэридэ түрэлэн хүнэй нүдэн. Тэрэ хайшааб гэхэдэ, ерээдүйн юумые хараха, досоохи байдлаараа юумэной удхые багсаалжа, элирүүлжэ шадаха.

Гурбадахинь - бэлигэй нүдэн (монг. бэлигүн нүдэн) - бурханай нургаалье багшын хүтэлбэриггүйгөөр өөрынгөө ухаанай шанараар ойлгожо шадаха. Энэманай шарбаа бараадинарай нүдэн болоно.

Дүрбэдэхинь - номой нүдэн (монг. номуун нүдэн) - энэ бодисадын нүдэн болоно. Хамаг юумые бурханай номой заабаряар удхалжа хараха.

Табадахинь - бурханай нүдэн - эндэ хамаг юумые тэрэнэй бодото шанараарнь хараха. Жэшээн, юрын хүн ажабайдалые нүүдэрлэжэ хараһа, бурхан ажабайдалые үнэн янзаарнь хаража шадаһа.

Пять глаз. В сутрах часто упоминается о пяти глазах. Это связано с учением о просветлении. На каждой ступени приближения к состоянию Будды адепт приобретает все возрастающие способности правильного видения бытия.

Первый глаз - это глаз плоти, которым обладает обыкновенный, непросветленный человек. Все окружающее он видит через призму плотских желаний. Второй глаз - это глаз небесных существ. Характеризуется способностью предвидеть события, заглянуть в будущее.

Третий глаз - это глаз мудрости - способность понимать абстрактные концепции буддийского учения. Это глаза шраваков и пратьекабудд, которые без посторонней помощи самостоятельно ищут путь к просветлению.

Четвертый глаз - это глаз Закона (учения Будды) - способность видеть все явления в свете этого учения. Таким образом обладает бодхисаттва.

Пятый глаз - это глаз Будды. Все здесь видится в своей первоначальной сути, как проявление Будды.

Тагаалал болохо - хүндэлһэн хэлэн дээрэ эхэ хүнэй, эхэ санаартан гү, али хүндэтэй ноён хүнэй наһа барахада, хүндэлжэ, тэрэ нуһа тагаалал болоо гэдэг байгаа.

На высоком языке, сообщая о смерти высокопочтеного монаха, ламы или уважаемого всеми начальника, руководителя, использовали более приемлемые для данного случая и обстановки слова.

Түрэл урилха - хүндэ - эхэ санаартан, бодисада хүнэй наһа барахада, хүндэлжэ, түрэл урилба гэдэг байгаа.

На высоком языке умереть или дословно переходить в другое состояние.

Тэргүүн - хүндэ - толгой, тархи. Бурханай толгой гэхэгүй, хүндэлжэ бурханай тэргүүн гэхэ.

На высоком языке - голова.

Тахил - 1) бурханай урда эхэ гоёр шэмэглэжэ табигданан эдээн гү, али удан болоно; 2) холбоо үгэдэ «бурхан тахил» гү, али «тахил бурхан» гэхэдэ, «тахил» гэжэ үгэ «бурхан» гэхэн удхатай болоно; 3) юрын хэлэндэ «тахил табиха» гэхэдэ, хүбүүнэйгээ хамга абаха болоходонь, хүбүүнэй гэртэхин зарим түрэлүүдээрээ сугларжа, басаганай гэртэхингэй танилсажа, түрэ хуримаа үнгэргэхэ болзороо зүбшэхые хэлэнэ.

Тахилан - туралай үгэдэ бурханай урда хэзээ ямар тахил үргэжэ, ямарьшен хуряжа, шонэлжэ байхаб гэжэ хуу мэдэхэ, шадаха лама болоно.

Лама бүхэн тахилан боложо шадахагүй, юундэб гэхэдэ, рапсал, догшод гэжэ номуудые сээжээр уншаһын саана, бүхы тахилай зүйлнүүдье уран гоёр шэмэглэжэ, тахил байнгундайнаа ута богонийн, түхэл маягынь нүдөөрөө хэрхоор багсаамжалжа, гараараа урлан хэжэ шадаха хэрэгтэй юм.

Тахил - 1) гары богам, жертвоприношения; 2) в парных «божжи»; 3) статуэты.

Тахилан - лама, читающий наизусть рапсал и докшиты, хорошо знающий формы и размеры жертвенных предметов и умеющий искусно лепить их из теста. Во время молебна он четко следит, чтобы в нужное время подносились и уносились жертвоприношения, свечи, ритуальная пища, питье, благовонь и т.п.

Түгэдэй түрүүшын ламанар. Түгэдэ орондо. Тэсэрэн Дэбэрэн хаанай үгэдэ шажан үни нэбтэржэ эхилһэнше наа, тэндэ өөрын түгэдэ ламанар үшөөл бии болоогүй байгаа. Лама багшанарые Энэхэдэ, Валба, Хитад оронуднаа заладаг хэн. Энэл үгэдэ аяар 108 дасаниһаа бүридһэн Самья комплекс 764 онһоо 775 он болотор 12 жэл соо баригдажа дүүрбэ. Энэ дасануудай арамнайн баяр найр бүхэл жэл соо болоһон ха. Иигээд лэ өөрын, түгэдэ ламанар аргагүй хэрэгтэй болобо. Тээд түгэдэ зон ламын сан 'аар барига шадаха гү, үгы гү гэжэ тон түрүүн элирүүлжэ хэрэгтэй байба. Тинмэһээ «туршалгын сан 'аар' гэшье хүртөөгөөд үзэхэ гэжэ шийдээ. Долоон нүбэлгэн бэрхэ хүбүүдые шэлэжэ, тэдэ-эндэ «туршалгын сан 'аар' ологоо. Хэрбээ тэдэ эгээн түрүүшын долоон түгэдэ хүбүүд тангаригаа барига шадангүй, сан' аараа алдаа наань, түгэдэ зонһоо лама бии болохо гэжэ хэишье этгээхэгүй хэн. Тээд тэдэ долоон хүбүүд тон наринаар санаараа барига, эхэ эрдэм ном шудалжа эхэ зиндаатай ламанар боложо шадаа. Тээд хэд бэ гэхэдэ, Түгэдэй түгэхэдэ нэрэн алтан үзэгөөр нийлэгдэн.

Пагор Вайрочана, Чим Шакьядева, Ва Еше Вангпо, Гэнлэм Гяла Чокянг, Ма Ринчен Чок, Кондун Вангпо, Сан Лэгдун - эдэ болоно. Бултадаа гэлэн сан' аартай байһан, хожомынь Ва Еше Вангпо. Самья дасануудайнгаа эгээн Эхэ лама болоһон, тинхээд Пагор Вайрочана тэрэ сагай эгээн бэрхэ оршуулагша байһан гэхэ.

Любовь НАМЖИЛОН. (Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Сагаалганай хүндэлэлдэ

АРАДАЙ ХҮНДЭ АГУУЕХЭ

Арад зонийнгоо аша буянда хүртэжэ, «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн республиканска конкурсын лауреадай нэрэ солого хүртэһэндоо би ехэ баяртайб. Түрэл арадайнгаа нэрэе дэлхэй дүүрэн суурхуулжа байдаг ариун хайхан «Дүхэрнэ» сониндоо аргагүй ехэ амжалта нютагаархигай зүгһөө хүргэһэм. Ардан Ангархаевай, Галина Дашевагай эрхилхэн арадай болоһон хайндэр шотаг нугаар дэлгэржэ, абьяас, амжалта туйлаһан ажалша бэрхэ хүбүүд, басагадаа алтан гуурһаар мүнхэлжэ, торгон хадаг барюулжа, тодо үгөөр юроожэ, урма зоригжуулжа байдаг хайхан үүсхэл улам саашаа бадараг лэ. Хүн бүхэн бүхы наһан соогоо түрэн тоонтоо, абынгаа үгэһэн нэрэе алтан дэлхэй дээрэ дурдуулжа, хүнэй хайхан ханаанда этигэжэ, урагшаа ханаатай, айхабтар ехэ оролдоого гаргажа, үри хүүгэдээ хүмүүжүүлжэ, саашанхи хуби заяаны дүнгэлсэжэ, арад зоний хүндэдэ хүртэлсэжэ ябаханаа үлүү сэнтэй юумэн биш юм гү?

ТООНТО НЮТАГАЙНГАА ХҮН ЗОНДО

Тахья жэлье
Таатай зохидоор угтан абажа,
Тарган хони малтай,
Торхоор дүүрэн тоһо зөөхэйтэй,
Тон гэхэ ханаадагүй,
Тоһогүй сэбэрхэн,
Торгон хадагтай,
Табагаар дүүрэн хэшэгтэй,
Толонтой, бурхантай,
Таатай зохидоор угтахамнай
болтогой!
Арадай аман зохёолһоо хэдэн
оньһон үгэнүүдые дурадхаха
дуран хүрэнэ:
Сэлэнгэ нютагай шарай хайхан,

Сэбэр нүхэдэйм сэдхэл ариун.
Ажал эрдэм хоёр,
Алдар соло хоёр -
Аха дүүтэн.
Арад зоние
Ажалаарнь таниха.
Хүнһөө жэшэ абадаг,
Хүдэлмэринһөө дүршэл абадаг.
Болоһонһоо ама хүрэ,
Бууралһаа үгэ дуула.
Үгэ хэлэхэдэ, дэлгэрхэ,
Үндэгэ дарахада, дэлбэрхэ.
Сэсэн үгэ сээжэһээ,
Сэсэг наһша дайдаһаа.
Людмила ДОРЖИЕВА.

Амаршалга

Түнхэнэй аймагай түрэн тоонто Мон шотагайнгаа аха дүүнэрэе: эгэһэнэр Даша, Даба, (Володя хуряхатан), ойрын түрэл гаралаа, сугтаа эрэ болоһон нүхэдөө; Хэрэнэй Лениней нэрэмжэтэ дунда хургуули 1961 ондо дүүргэһэн үетэнөө; Улаан-Үдэнгөө багшанарай дээдэ хургуули (БГПИ) 1968 ондо дүүргэһэн 90-дэхи группингаа нүхэдые ба 5 жэл хүтэлбэрилжэ ябаһан хүндэтэ багша Даша-Нима Доржиевич Доржиевые; мүнөө шотагжажа ажаһууһан Үлэһэн шотагайнгаа аха дүүнэрэе, суг хүдэлхэн багшанараа ба ойрын нүхэдые үнэн зүрхэнһөө амаршалан үрэнэб:

Тос-тос таряагаа тоншодог
Тахья жэлдээ,
Тобир тарган, тэгшэ баян
Тоһогүй сэбэрхэн ажаһууя.
Олохо ядан ороһоо
Оншолжо тоншодог,
Тахья жэлдээ
Омог доруун, үнэр баян
Олон жэлдэ ажаһууя.
ЕГОНЧИКОВА-СЫМБЕЛОВА,
багшын ажалай ветеран.

Сагаалганай хүндэлэлдэ

ТҮРҮҮШЫН СЭРЖЭМ

...Сагаалганай бүтүү үдэр. Эжымнай уурагаар барихан шаанги, бууза барижа, маанадайнгаа урда амтагай шэхэр, бообо табижа, дүрбүүлэн эдэсэжэ хуунабди. Эжымни бидэнэйнгээ урдаһаа харан-харан хуугаад, намда хандажа:
- Зай, Эрдэни, шимни эндэһээ хойшо эсэгын орондо эсэгэ болобош, баабаймнай шамайгаа үбдэг дээрэ хуулаад, минни Эрдэни гэн хуугша хэн, тэдэ яахабиши, эсэгын, эрын нэрэ нэрлүүлхэ сагшни ерээ, - гээд, нэгэ хэды абяагүйхэн хууна. Би юундо иигэжэ гэнтэ хэлэбэ гээшэб гэжэ гүлмэр ухаандаа шүүжэшы урдингүй, амаараа дүүрэн бууза хэнхэй хууһаарби.



- Үглөөдэр шамайе түрүүшын хэшээлдээ ошохогүй гэжэ багшаһаашни табилга абаа нэм. Ушарынь юун бэ гэхэдэ, Сагаалганай үглөөдэр үглөөгүүр эхилхэнь, тахья жэл гаража, бишэн жэлнай үнгэрбэ. Тахья жэлнай помгон, баян тарган байхаар хараалагдана гэлсэнэ хэн. Үнэмнайшы хаяхан тугаллаа, сагаан эдэсгээр, мяха шүлөөр дутахагүйди даа, үхибүүдди, - гэн, дээрэһээ ханаа алдан:
- Шимни үглөөгүүр паранай бултайха хирэдэ сэржэм үргэхэш, бүһэтэй эрэ хүн ха юм ши даа, хүбүүмни, - гэн толгоймни эльбэнэ.

Эрэ хүн гүүлэжэ нэгтэшы хэлүүлээгүй хүн, ухаамни нэгэ ямаршыб даа ондоогоор бодожо, байха бсэмни бүдүүржэ, үндэр томо болоһонһондоо бэсэ тоолобо. Үтэлхэн зоний хангай, хада бурхадтаа сэржэм үргэжэ байхынь хараһаншы хана, юун гэжэ хэлэдэгын мэдэхгүй дээрэһээ гүлмэрдэн, гүлгэн нохой шэнги хүүлэ хабшаха дурамни хүрэнэбэ. Тингэбэшы эжыһээнь аалихан асуубаб:

- Юун гээд үргэхэбиб, эжы, - гэхэдэмни, эжымни нилээн удаан абяагүйхэн хууһанай удаа:
- Бишни баһа хаанаһаа мэдэхэбиб даа, тэдэ ханажа үзэхэдэмни, өөрнхөөрээл ханажа ябаһанаа хэлэдэг юм бэээ даа. Бодомжолходо, нимэрхүү үгэнүүдые хэлэн, дүрбэн зүг тэшэ үргэхэ ёһотойш: «Бурхан баабай, Шаргай ноён, хада уула хангаймнай, тэгшэрини түмэн бурханшуул, огторгойн олон түмэн сахюусад, тахья жэлэй гаража байхада, Үмөөрэгшын үхибүүд - Эрдэни, Адиса, Алдар, Эржэн эжыгээс энэ жэлдэ ээм ээмэс түшэлдэй, түүдтэй гайтай байнгүй, бүхы айл аймагаараа амгалан, баян тарган хууһын түлөө үргэнэб. Ум маа ни бад май хум», - гээд лэ үргэхэш гэжэ ханаһаб. Бишни ханажа, бодожо ябаһанаа хэлэнэбди даа. Үбгэшүүлэй үргэжэ байхада, хэн хажуудань байжа үзөөб, - гээбэ.

- Зай, ойлгожо абаа бээш, - гэн, хоёр дүүнэрэемни таалана. Би үгэ бүхэнинь ухаандаа хадуужа хууһандаа:
- Ойлгооб, ойлгооб, - гээбэ.
- Тингэбэл хайн. Зай, үхибүүдди бараандаа бодожо, бурхандаа мүргөөд, бүтүү үдэшэ бүтүүрээбди тээд, унтаха тээшэ болоё даа, - гээбэ.

Унталгадаа ороод, эрэ хүн гүүлэхэндээ сэдхэлни сэлмэг, үбсүүмни хүрхэгэр болобошы, бэсэ баряад үзэхэдэмни, үбсүүмни хобшөгөрхон хабһадни аржыжа, хэдэргэ шэнги ирайлдана. Тийһэншы муртөө «эсэгын нэрэ, эрэ хүн» гэхэн үгэнүүд шэхэндэмни дуудан, үглөөгүүр болохы хүлэжэ ядан унташан байбэм.

- Хүрөө даа, бодо, Эрдэни, эрэ хүн иигэтэрээ унтажа байдаг юм гү, - гээд, эжыгээ нэрээхэдэ, үргэһэн гүрөөһэн шэнги нэрэ гээд бодошобоб.
Пэшэмнай түлигдэнхэй, сан дээрэ табигдаха санзай, сагаан эдэни, тоһон, бообо, конфетэ, пряник, хилээмэн гэхэ мэтэ хуу бэлэн.

- Түргэдэ даа, хүн зонһоо хойнотожо, сангаа табихамнай гү даа. Тэрэ шэрэм горшоог соогоо доодо оёортонь халуун үнэһэ хээд, дээрэнэй улаан хөө хэжэ, газар саг табигдаг эндэртэ табихадаш болохо. Хажуудань табуреткэ табихаш. Эдэ бэлдэгдэн үргэһэй эдэнүүдые санзайтайнь горшоогто хэжэ, тагшатай хүнһөөнь халбагаар сэржэмээ үргэхэш. Үдэшэ хэлэһэн үгэнүүдем ханаа бээш?
- ханаа, ханаа, эжы, ханаагаа бү зобо.

- Тингэбэл малгай, бүһэсэ зүүжэ, газаршаа гарыш даа, наран бултайшахань. Бидэшни гэртээ бурхандаа мүргэжэ хууһабди, - гэхэдэнь, нэрээшы, эрэ хүн болоһондоо, эмниг мори хазаарлаһандал үзэгдэбэ. Ехэл уялга ээм дээрэ даажа абаһанаа ойлгобоб.

Газар хүйтэшы хана, аалин помгон байдал. Эжыгээ хэлэхээр, сангаа бадараажа, нишэ тишээ хараашалнаб, айл бүхэнэй газар сан бадарна. Сангай хоншуухан амтагай үнэр агаарта манан шэнги тунажа, аалихан аялга дуунай эдэлхэндэл үзэгдэбэ. Харан гэхэмни, Доржын таабай үргэнэ, хүршэ нүхэрэймни баабай үргэжэ захалба. Би нимэ хайхан аглаг үглөөнэй байдал хараагүй хүн, абалагдашандал аалихан байһанаа, гэнтэ ухаа абажа, баһа сэржэмээ үргэжэ захалба.

Сэржэмээ үргэжэ дүүргэд, гэртээ ороходоо, таабай, баабай хүнүүдээр ади үргэлсэжэ байһандаа ехэл омогорхон, одоол эрэ хүнби гэжэ өөрыгөө ойлгоо һэнби.
Энэ саһаа хойшо үхибүүшы хана аялархажа, эрхэлжэ ябагдаха наһан мартагдаа һэн.
Элбэг МАНЗАРОВ.

ХVII ЖАРНАЙ МОДОН ТАХЯА ЖЭЛ
ХАБАРАЙ ЭХИН ШАРА БАР НАРА

Буряад литэ	6	7	8	9	10	11	12
Европын литэ	14	15	16	17	18	19	20
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверг	баасан Солбон пятница	бимба Сатурн суббота	Һима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	шаранган Могой	сагаан Морин	сагаанган Хонин	хара Бишэн	харанган Тахья	хүхэ Нохой	хүхэгшэн Гахай
Мэнгэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара
Һуудал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хини

Гарагай 2-то, шэнын 6 (февралин 14).

Шаранган Могой, 2 хара мэнгын, газарта хуудалтай үдэр.

Даншаниматай аргагүй хайн үдэр.

Муу үйлшн харгы хааха, ада шүдхэр үгы хийхын тула уншалга үйлэдэхэ, наһа утадхагын ном уншуулаха, худалдаа наймаа эрхилхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, амгалан байдалай түлөө оролдоого гаргаха, ариудхалай ябуулга хэхэ, буян үйлэдэхэ, үгэлгэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Шэг шарайн үнгэ зүһэ муудаха.

Гарагай 3-да шэнын 7 (февралин 15).

Сагаан Морин, 1 сагаан мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, зальбарха, лусуудта үргэл үргэхэ, буян ехээр үйлэдэхэ, модо отолхо, сээсэг тариха, эдэй тэнгэри тахиха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр үхибүү хүлдэ оруулаха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ мэтын үйлые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл шуулан болохо.

Гарагай 4-дэ шэнын 8 (февралин 16). Дүйсэн үдэр.

Сагаанган Хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда эршэмтэйгээр мүргэхэ, бурхан, сахюусан (иланганяа Баян-Намсарай сахюусание) тахиха, хэшэг дуудаха, даллага абаха, гүрэм уншуулжа, эльбэ дараха, бисалгал үйлэдэхэ, хэн

нэгэнэй баяр ёһолол сахижа найрлаха, ада шүдхэр ном-годохо, үри зээлиэ бусаажа абаха, ута наһанай ном уншуулаха, үндэр тушаалта айл-шание угтах мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр уур сухал орбелуулаха, эм найруулаха, үнэтэй бэлэг хүндэ барюулаха, тангариг үргэхэ, операцияда орохо мэтын үйлэнүүдые нэргылхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, наһан ута болохо.

Гарагай 5-да шэнын 9 (февралин 17).

Хара Бишэн, 8 сагаан мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, бурхан, үндэр сахюусадые, тэнгэри, лусууд тахиха, абаһанаа бусааха, найр наада эмхидхэхэ, сан табижа, хургуулида мордохо, һахил хүртэхэ, барилга эрхилхэ, хулгай дээрмэ дараха, наһа барагышы хүдөөлхэ (гарагай 5-най заһал хүүлээд) мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Харин гэр хушаха, дай-салдаха, уһа гаталха, тангариг үргэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да шэнын 10 (февралин 18). Бадма Самбаавын үдэр.

Хараганган Тахья, 7 улаан мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, бурхан, ехэ сахюуса, тэнгэри тахиха, Наранда, нарада, бусад юртэмсэнүүдтэ, тэрэ тоодо Эхэ газартаа шүтэхэ, эм найруулаха, хольш аян замда мордохо, олзо олохо, гэрлэхэ, бурханай ном шудалха, һамга абаха, һаад тодхор дабаха, найр хэхэ, лүн хүртэхэ, шуһа ханаха, төөнхэхэ,

хулгай дээрмэ дараха мэтын үйлэнүүдтэ угаа хайн гэжэ ехэ зурхайшад үзэһэн байна.

Гэхэтэй хамта мал үүсэлхэ, үри зээлиэ бусааха, хэрүүл шуура үүсэхэхэ, тушаал эзэлхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, бэвин тамир хайжарха.

Гарагай 7-до шэнын 11 (февралин 19).

Хүхэ Нохой, 6 сагаан мэнгын, модондо хуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, ургамал тариха, нүгэлөө наманшалха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, гэр байра хүлхэлхэ, хурим түрэ хэхэ, барилга эхилхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Модо отолхо (энэ үдэр модо отолхо хүн модоной эзэндэ харбуулаха юм гэдэг), хэрүүл шуура гаргаха мэтын үйлэнүүд хорюулгай.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, мэдэрэл хурса, ухаан һонор болохо.

Гарагай 1-дэ шэнын 12 (февралин 20).

Хүхэгшэн Гахай, 5 шара мэнгын, хиндэ хуудалтай үдэр.

Дасан (дуган), мүргэл шүтэһэй бусад зүйлнүүдые заһабарилха, тэдэниэ шэнээр бодохоо, тантрын тарнинуудые олоор уншаха, шажанай хайндэр эмхидхэхэ, ном оршуулаха, ноёдой зарлиг тунхаглаха, һахил хүртэхэ, абаһанаа бусааха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэбшые модо орбонтойнь унагааха, зураг зураха, замда гараха мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.



Расписание хуралов в Жуд дугане Иволгинского дацана на февраль 2005 года

Заһалай номууд: Ногоон Дара Эхэ, Сагаан Дара Эхэ, Шираб Нимбу, Сагаан Шүхэртэ, Хамчу нагво, Доржо Намжом, Жамбал Цанжид, Чогжу Мүнсэл, Даши Зэгбэ, Найман Гэгээн, Саюм, Гарьюм, Сагарюм, Ниба Гүнсэл, Даши Дондог, Намхай Нимбу.

Table with columns: Дяль (Day), Чис-ло (Number), с 10.00, с 14.00. Rows list days from Friday to Sunday with corresponding activities and times.

«Угай зам»

соной удаадахи дугаар

Буряадай үндэһэн соёлой эблэлэй (ВАРК) «Угай зам» газетын ээлжээтэ 12-дохи номер хэблэгдэбэ. Редакторын ниитын мэдээжэ ажал ябуулагша, эрдэмэй кандидат Владимир Будаевич Цыбикдоржиев мүн.

Тус дугаарта һонирхолтой статьянууд хэблэгдэбэ. Онсолон нэрлэе:

- 1. В.Б.Цыбикдоржиев, А.У.Модоговой түрэнһөөр 90 һананай ойн баярһаа.
2. Б.Д.Баяртуев. «Дэлхэйн монгол туургата арадуудай хубсаһан болон зүүдхэлэй уласхоорондын фестиваль». Энэ ехэ фестиваль Улаан-Үдэдэ 2005 оной мартын 1-5 үнгэргэгдэхөөр түсэблэгдэнхэй. Энээнине ВАРК эмхидхэжэ үнгэргэхэ юм.
3. Д.Н.Г.Дамдинов. «Гантимуур тайжагар - Россин дворянууд».
4. С.Ш.Ускеев. «Оюун ухаанай, сэдхэлэй бодолдо хандан...»
5. Л.Б.Бадмаева. «Буряад зоной урданай нуудал байдалай толи» тухай шэнжээлэ.
6. Д.В.Цыбикдоржиев. «Залуу үетэн республикынгаа хуби заяан тухай һаналаа табина».
7. С.Бабуев. «Захааминда болоһон хонгоодор угсаатанай уулзалга. Эгээ мэдээжэ захааминархин болон нотагай нэрэнүүд тухай».
8. Н.Д.Болсохоева. «Кенсур Римпоче Геше Лхарамба Агван Нима тухай. Энэ багша уг гарбалаараа буряад хүн байһан».
9. Р.Ешеев. «Буддын шажанай ёһо заншал».
10. Д.Цыбикдоржиев. «1920-ёод онуудта эмхидхэгдэһэн буряадуудай сэрэгэй зэбсэгтэ бүлэгүүд».
«Угай зам» сонин худалдажа абахыетнай уралаһади. Редакцияда 21-94-14 телефоноор хандажа болоно.

Матвей ЧОЙБОНОВ

ГОРИТ ЛАМПАДА

Это - знак подают нам из прошлого предки; Это - светит Вселенная сердцем своим; Это - след пролетевших над миром времен; Это - общая мысль миллионов живущих; О, лампада!.. Лампада светла и священна, Как счастье. О, лампада!.. Ее золотое сиянье, Будто душа, Негасимо.

ПОД ВЕЧНЫМ СВЕТОМ ЛАМПАДЫ

Благословен тот час, когда на свет Явился я под огонек лампы. Мне выпала высокая награда - Светить звездой десяток сотен лет.

Да будет славен и могуч мой род На многие на будущие годы! Душой да будет крепок мой народ, Любовью удивляющий народы!

Да будут наши помыслы чисты, Как чист и бел, и светел лотос Будды! Пусть наша нежность к детям не убудет, И не убудет в детях доброты!

Лети, моя молитва, в небеса, Окрылена лампадой этой вечной, Чтоб смог узреть душой я чудеса - Божеств в огромной радости сердечной!

Сагаалганай хүндэлэлдэ

ТЕАТРТАА УРИНАБДИ

Буряад монгол угсаатан Сагаалганайнгаа найр наадые урда сагнаа тэмдэглэжэ ябаһан гээд гүүхэхээ мэдэнэбди. Хубилай саанай зарлигаар үбэлэй һүүд багаар сагаан һараяа тэмдэглэдэг болонхойбди гэжэ ехэнхи зон мэдэдэг ёһотой.



Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг буряад зон һүүдэй арба гаран жэлүүдэй хугасаа соо нотаг тугһаа зонине суглуулжа, үргэн элисэтэйгээр найрладаг болонининь һайшаалтай. Далайн саада гээ оршодог, дулаан орондо ажаһуудаг, Бразили гүрэнэй зон дэлхэй ээрэхэи эгээл ехэ «Карнавалы» найндэрье үнгэргэдэг заншалтай. Гинхэдэ буряад арад зон Сагаалганайнгаа найр наадые тэдэнһээ дутуугүй ехэ найр болгожо үнгэргэхэ ёһотой гээд һанагдана.

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай артистнар жэл бүри Сагаалганда зориюулагдаһан найр наадые эмхидхэжэ, наймаг бүхэнэй түлөөлэгшэдые суглуулжа найрладаг һайхан заншалаараа гаража байгаа Хүхэгшэн модон Тахья жэлдэ

зориюулан наадаһаа харагшадтаа бэлдэжэ, февралын 9-һөө 20 болотор харуулхаар бэлдэхэ үргэнһөөр ябуулжа байна. Буряад арадай дуунуудһаа, еохор наадануудһаа, шог зугаануудһаа бүридхэгдэһэн энэ

нааданда Шэнэхээнэй залуу дуушан Сагаанай Дэמיד, республикын соёлой габыята ажал ябуулагша Татьяна Вампиловагай ударыдааг «Баярлаа» гэнэн хатарай ансамблин хатаршад, республикын соёлой габыята ажал

ябуулагша Борхуугай ударыдааг циркын оюутад, бэлигтэй залуу артистнар Дарима Цыденова, Солбон Субботин, Надежда Мунконова, Жажан Динганорбоева, Дарима Лубсанова, Баярто Ендонов, Цынге Ломбоев, Болот Динганорбоев, Галина Галсанова, Баир Дондоков, Доржи Дондоков, республикын габыята артистнар Суранзан Жаргалога, Баир Бадмаев, Намсарай Бадмаев, республикын арадай артистнар Должин Тангатов, Жан Балданов, Чингис Гуруев, Россин габыята артистнар Олег Бабуев, Дамбадугар Бочиктосов болон бусад хабаадажа, дуу хатарһаа, шог зугаагаа, жүжгэлэмэл наадаһаа харагшадтай анхаралда дурадхаһан. Тус программые республикын арадай артист Содном Хажитов найруулан таһаа. Найр наадандамнай эржэ, хабаадалсажа найрлахыетнай уринабди.

Сагаан һараар! Сагаалганаар!

Театрай литературна таһагые даагша Лазарь ЧИМИТОВ.

САГААЛГАНАЙ НАЙР НААДАНДАА СЭНГЭН ХҮХИЕЛ!

Байгша оной февралын 12-то 15 сагта Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг хэбэд номхон Хэжэнгэһээ гарбалтай нотаг зон Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй драмын академическэ театрта сугларжа сагаалһан.

Хүхэгшэн модон Тахья жэлээ эб хамтаараа угтажа, түрэл театрайнгаа бэлигтэй артистнуудай хүюуу наадые хужарлан хаража, бээ сэнгүүдэдэ, танил нүхэдөөрөө эльгэлэн хөөрэддэл!

Сагаалганай биледүүдые «Хэжэнгэ» эблэлэй түрүүлэгшэһээ, нотагай старостануудһаа абажа болоно. Иймэ телефоноор хонхожо болоно: 21-16-67, үгышые һаа, театрай кассаһаа биледүүдые худалдажа абахат: 22-25-37.

«Хэжэнгэ» эблэлэй хүтэлбэри.

Хүндэтэ Ага нотагайхид!

Та бүгэдэнөө Сагаан һараар хани халуунаар амаршалаад, Сагаалганай баярай үдэшэдэ февралын 15-да ба 16-да Буряад драмын театр уринабди.

Билет Агын Түлөөлэгэтэ эмхидэ худалдаанда байна. Тел.: 55-55-85

Багшын ажалай ветеран, хайрата эжы, хүгшэн, нагаса эжы БАТАЖАПОВА

Валентина Базаржаповнагай һаһа бараһан ушараар «Буряад үнэн» хэблэлэй байшан» гэнэн гүрэнэй унитарна предпритийн хүтэлбэри «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» соной харюусалгата секретарин орлогшо Соёла Балбаровна Байминовада, түрэлхидтэнь, дүтын хүнүүдтэ шаналаа гашуудалаа мэдүүлэн.

Байгша оной февралын 11-дэ Хэжэнгэ тосхонһоо хүдөөүүлэгдэхэ.

САГААЛГАНАЙ УУЛЗАЛГАНУУД

Буряад арадай заншалта һайндэр - Сагаалганай ёһо гуримые алдангүй, жэл бүри нэргээн үнгэргэжэ байха - манай зорилго ба хүсэл болоно. Тиймэ дээрэнһээ Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан Сагаан һарада зориюулагдаһан үнгэтэ выставка-харалган, «Сагаалганай уулзалганууды» үнгэргэдэг һайн заншалтайбди.

Энэ жэлэй февралын 3-һаа 21 болотор «Сагаан һарын мүнгэн холонго» гэнэн гаршагтай номой выставкэтэй танилсаха аргатайт. Эндэ номууд, Буряад орондо болон Россинше дотор хэблэгдэһэн статьянууд, элдэб хэрэгсэлнүүд болон зурагууд хэдэн хуби боложо табигданхай. Эндэ нэн түрүүн «Сагаалганай түүхэхээ» гэнэн гаршаг уншагшадай анхарал татаха байха.

Ёһо заншалта һайндэрнүүд онсо өөрын удхатай байдаг. Шэнэхээн хубилалтын сагта хашалгада ороһон һайндэр дахин нэргэргэжэ, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй тогтоолоор 1990 оной январын 24-дэ Буряад арадай һайндэр гэжэ тэмдэглэгдэдэг болоо, удаанһа 1991 ондо Сагаан һарын шэнын нэгэн Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ амаралтын

үдэр гэжэ соносхогдоо. Энэ хэрэгэй бүтэхын тулада мэдээжэ эрдэмтэд Ш.Б. Чимигдоржиев, Т.М. Михайлов, Р.Е. Пубаев болон бусадай оролдолго тон ехэ. Сагаалганай һайндэрье аша үрэтэйгөөр баяр баясхалангай оршон байдалда үнгэргэхэдүтнай туһалха «Сагаалган» гэжэ суглуулбары Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сан хэблэһэн байна. М.Хангаловай нэрэмжэтэ түүхын музей «Как встречать Сагаалган» гэнэн ном энэ жэлдэ гаргаба. Тиймэһээ выставкын материалнуудтай танилсахадашые болон худалдан абахада болоно. Эндэ буряадай элитэ эрдэмтэд Д.Банзаровай, Г. Цыбиковэй, Д.Цыбиковэй статьянууд, мэдээжэ позүүд А.Улзытуев, Ц.Д. Дондокова, М.Чойбонов, Б.Дугаров, Г.Раднаева гэгшэдэй буряад, ород хэлэн дээрэ шүлэгүүд, дуунууд, Сагаан һарын һайндэр үнгэргэхэ үдэшэнүүдэй сценари юрэдөөл Сагаалгание яажа угтахаб гэнэн мэдээсэл гүйсэд олохо байһандатнай найданабди.

Февралын 9-дэ Буряад орондоннай хүхэгшэн модон тахья жэл морилхонь гэшэ. Зүүн зүгэй лигээр тахья жэл журамтай, ажалһа зондо дурагай байха.



Сэрэгэйхидэй дээдэ тушаалда орохо, үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэхэдэ, һайн жэл. Эрдэм мэдэсэ шуналтайгаар шудалһан, бүлэдөө эбтэй ажаһууха, нингэм олоной оршондо гоё һайхание байгуулаха гэжэ оролдоһон зон ерэхэ жэлдэ урагшатай байха.

Заншалта болоһон «Сагаалганай уулзалганууд» февралын 24-дэ хараалагдана. Энэ удаа буряад арадайнгаа ёһо гурим холын дайдада наринаар хадагалжа, сахижа ябаһан Шэнэхээн нотагаһаа зөөжэ эрэгшэдтэй уулзалга баярай оршон байдалда олон зоной хабаадалгатайгаар болохо гэжэ уншагшадтаа мэдээсэһэбди.

Рэгэма БАТОМУНКУЕВА, Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сангай ахмад библиотекарь.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директорэй - ахмад редакторай уялганууды дүүргэгшэ Т.В.САМБЯЛОВА. Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), А.А.АНГАРХАЕВ (генеральна директор-ахмад редактор), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.А.ГОНЧИКОВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: unen@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 6 хуудан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хамтын хэһэг - 30010. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэнэн ОАО-до бэлэн диапозитивүүдһээ газетэ 6200 хэһэгээр хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 21-40-45. Б-0165-дахы номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахмад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахмад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахмад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-54-93; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюуталай ажабайдалай болон олонинтын хүдэлмэрини, «Олон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламны - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67.

Редакцияда ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нотагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакцины һанамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.